

משנה השבוע

פ' צו - חג הפסח תשפ"ה
[שנה י"ד - גליון כ"ז]

דברות קודש

שיעור הלכה

ניצוצי הדף

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דברות קודש

ליקוטי מגיד משנה

מצוה יומית

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק ועקלקלה"ה

הילולא דצדיקא

א געדאנק פון פרשה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק ועקלקלה"ה

מרא"מ בספרי משנ"ה

מערכת המשנה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק ועקלקלה"ה

תוכן הענינים

דברות קודש
מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה . ג
מצוה יומית..... ה
ליקוטי מגיד משנה..... ח
דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א יא
שיעורי הלכה..... כט
מראי מקומות ללימוד דף היומי מז
ניצוצי הדף..... מט
מערכת המשנה..... נג
הילולא דצדיקא..... נה
מגיד משנה לנוער..... סז

אונגוואר

יצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות

1578 53rd St

Brooklyn, NY 11219

קול אונגוואר
דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
718.255.9118

♦ נא לשמור על קדושת הגליון

לימוד מצוה יומית

ערב שבת: י"ג ניסן
מצוה קלד. אכילת שיירי מנחה
שבת קודש: י"ד ניסן
מצוה קלה. שלא לעשותה חמץ

שבוע שחל בו פסח

יום ראשון: ט"ו ניסן
מצוה קלו. קרבן מנחת כהן
יום שני: ט"ז ניסן
מצוה קלו. שלא לאכול מנחתו
יום שלישי: י"ז ניסן
מצוה קלח. מצות מעשה החטאת
יום רביעי: י"ח ניסן
מצוה קלט. דין חטאת הפנימית
יום חמישי: י"ט ניסן
מצוה קמ. מצות מעשה האשם
ערב שבת: כ' ניסן
מצוה קמא. מצות מעשה השלמים
שבת קודש: כ"א ניסן
מצוה קמב. לא תותירו ממנו

פרשת שמיני

יום ראשון: כ"ב ניסן
מצוה קמג. דין שריפת הנותר
יום שני: כ"ג ניסן
מצוה קמד. דיני פיגול
יום שלישי: כ"ד ניסן
מצוה קמה. דין קדשים שנטמאו
יום רביעי: כ"ה ניסן
מצוה קמו. שריפת קדשים טמאים
יום חמישי: כ"ו ניסן
מצוה קמז. שלא לאכול חלב

לשלוח תגובות והערות
בכל עניני הגליון בפאקס
718-851-2660

לקבל הקונטרס באי-מייל:

KHALUNGVAR@GMAIL.COM

דברות קודש

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

פרשת צו תשכ"ט

והנה אמרו ז"ל (מנחות קי.) "זאת התורה לעולה" (ויקרא ז:לז), כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה. וזהו מיד ולדורות, דמיד אז מקריבין קרבנות, אבל לדורות דליכא קרבנות יעסוק בתורת עולה.

והנה בזמן הבית אדם חוטא מביא קרבן ומתכפר, אבל בזמנא דליכא קרבן, ע"כ חייב כל אדם בלימוד התורה לכפר על פשעיו, וחייב לעסוק בתורת הקרבנות. ועיין רש"י (ב"מ קיד: ד"ה באברעה) דקרבנות הוה ממצוות דנוהגות בזמנא דז"ו. וא"כ בזמנא דז"ו עדיין יותר חיוב ללמוד תורה מבזמן המקדש. וא"כ קיי"ל כר"ש דתורה מה תהא עליה.

אלא כדי שלא תקשה דהרבה עשו כר"ש ולא עלתה בידם, ולכן אמר ר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כ"ס, כלומר שאם יראה שיש חסרון כ"ס, והלוא אמרו "אורך ימים בימינה" וכ"ש עושר וכבוד, ע"כ צריך זירוז יותר בלימוד בתורה ושלא יתירשל בה ויהי הכל לשמה, ואז יהי אצלו תורה וגדולה כרשב"י.

א"י "זאת תורת העולה", דאיתא בזוהר (הביאו בילקוט הראובני) ד'זאת' מורה על המיתה ["זאת התורה אדם כי ימות באהל" (במדבר יט:יד)], ו'זאת'

"צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה" (ו:ב). בתור"כ (הביאו רש"י) אין 'צו' אלא לשון זירוז מיד ולדורות. אר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כ"ס. ועיין אוה"ח הקדוש וכלי יקר. ונראה לפמ"ש (שבת סג.) עה"פ "אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד" (משלי ג:טז), ופריך בימינה אורך ימים איכא, עושר וכבוד ליכא. ומשני, אלא למימינא בה אורך ימים וכ"ש עושר וכבוד, ומשמאלים בה עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא. א"כ מי שלומד תורה לשמה ודאי שיהי' לו עושר וכבוד.

ובגמ' (ברכות לה:): פליגי רשב"י ור' ישמעאל, ר"ש אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וקוצר בשעת קצירה וכו' תורה מה תהא עליה. אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים, שנא' "ועמדו זרים ורעו צאנכם" (ישעי' סא:ה) וכו' ור' ישמעאל ס"ל הנהג בהן מנהג דרך ארץ. ואמר הרבה עשו כר"ש ולא עלתה בידם, כר"י ועלתה בידם. ולכאורה תקשה למה באמת לא עלתה בידם, והלוא מקרא מלא הוא "אורך ימים בימינה" וכ"ש עושר וכבוד. וצ"ל שאינו עוסק לשמה, ולכן לא זכה. אבל העוסק לשמה ודאי יזכה לעושר וכבוד, ועיין מהרש"א שם.

אמרו חכמים אלו בנ"א שאוכלין ושותין ועושין כל ימיהם כחגים, והם אומרים 'אכול ושתה כי מחר נמות', ע"כ. וא"כ אדרבה מזכירין יום המיתה לרעתם, וז"ש "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת" - לא רצה להבין שזאת מרומז על המיתה, והבין.

והנה המפרשים תמהו למה ממשכנין אעולה ואין ממשכנין אחטאת ואשם, ועיין הפלא"ה בפנים יפות עה"ת. ונראה, דהנה אמרו ז"ל (יומא כט.) הרהורי עבירה קשין מעבירה. והטעם נראה לומר דעבירה גופא א"א לעבור בכל עת, אבל אהרהור אפשר לעבור בכל עת. וגם כיון שחושב שאין בו איסור, הו"ל חמור ממעשה גופא. ועיין שע"ת לרבינו יונה בענין מצוות דרבנן, דכל העובר חייב מיתה מה"ט, ע"ש.

ונראה דמה"ט ממשכנין אעולה, שהעון חמור והוא חושב שאינו חטא ולא פעל כל און, ובאמת אפשר שיבוא לידי חיוב מיתה וכנ"ל. וז"ש "זאת תורת העולה" שמורה אמיתה, ולכן ממשכנין. א"ר שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס, שהרי המחשבה אינה מכוסה ובכל עת יכול לחשוב, והבין.

מורה ג"כ על חיים נ"זאת הברכה" (דברים לג:א), ע"ש. ונראה לפרש בזה "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת" (תהלים צב:ז), שאינו מבין האידך 'זאת' מורה לחיים ומורה למיתה. הרי רואים אנו כי "בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און" (שם:ח), וא"כ הרי אצלם הכל בפריחה, והיאך זה מורה על המיתה. עד שנתיישב לו הדבר, כי הפריחה וההצלחה שלהם הוא כדי "להשדם עדי עד" (שם), וע"ד שאמרו (ברכות יח:) רשעים שבחייהן קרויין מתים, והקב"ה נותן להם שכרם בעוה"ז כדי שלא יהנו לעוה"ב. אבל "צדיק כתמר יפרח" (תהלים שם:יג) ולא כמו עשב.

או יאמר לפ"מ שאמרו ז"ל (ברכות ה.) הרואה שיצרו מתגבר עליו יעסוק בתורה. אם נצחו - מוטב, ואם לאו יקרא ק"ש. אם נצחו - מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה. והנה זה באדם כשר כשמזכירין יום המיתה עכ"פ מנצח את יצרו, אבל ברשעים אדרבה, אומרים "אכול ושתו כי מחר נמות" (ישעי' כב:יג, ועי' תענית יא.).

ולשון הרמב"ם ז"ל (פ"ה מהל' דעות ה"א) ועליהם מפורש בקבלה "וזריתי פרש על פניכם" (מלאכי ב:ג),

ומי שילמוד במשנה הלכות
אי"ה אם יהי' לי זכות בעוה"ב
אשתדל להתפלל בעדו

מקובל מן ה"ח' מה' תשס"ו

מצוה יומית

מצוה קמא. מצות מעשה השלמים

כ' ניסן תשפ"ה

רק לגבי לחם דינה כשלמים

איברא דהכי נראה מפורש מדברי הגמ' שם שאמרו, שאני תודה דרחמנא קריה שלמים, מה שלמים קרבים בלא לחם אף תודה קרבה בלא לחם. הרי שבאמת קראו אותה תודה, שאמרו אף תודה קרבה בלא לחם, והמשמעות דבאמת תודה היא, אלא שלחכי קריה התורה שלמים שקריבה בלא לחם, אבל לשאר דברים בדיני תודה עומדת. ולכן אמרו אף תודה קרבה וכו', ולא אמרו אף תודה קריבה שלמים בלא לחם.

תודה בלא לחם - לשמה או שלא לשמה

עוד נראה, דהנה כבר הבאתי מחלוקת הפוסקים בהא דתודה קריבה בלא לחם, אי דוקא שלא לשמה, אבל לשמה פסולה, או דילמא אפי' לשמה נמי מקריב בלא לחם, משום דשלמים קריה רחמנא (ועיין שטמ"ק שם). ולקמן (מנחות מז.) א"ל יש לך דבר שאינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו וכו' והרי תודה, שאני תודה דרחמנא קריה שלמים. ופירש"י והרי תודה דאמרן בהאי פרקא (מו.) מששחטה נפרס לחמה - הדם יזרק לשם שלמים והבשר יאכל, וידי נדרו לא יצא. הא הכא שנשחטה לשמו ונדרחית מלשמו וכשרה שלא לשמו, ומעולם לא נדחה מלשמו. וכן פי' רבינו גרשום ולא הוי דיחוי לשמו.

דעת התוס' דוקא שלא לשמה

אבל התוס' (שם ד"ה והרי תודה) פירשו דאם

שלמים שנשחטו לשם תודה לא עלתה לבעלים

בתורת כהנים (ספרא פ' צו פר' ו' סו"פ י' אות ג') אמרו "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה" (ז:יא-יב), מלמד שהתודה נשחטת לשם תודה ולשם שלמים. יכול אף שלמים יהיו נשחטים לשם שלמים ולשם תודה, ת"ל 'זאת'. ובגמ' (זבחים ד., ז.) איתמר, תודה ששחטה לשם תודת חבירו, רבה אמר כשרה, רב חסדא אמר פסולה וכו'. אבא חנן אמר משום רבי אליעזר בא ללמד תודה ששחטה לשם שלמים כשרה, שלמים שנשחטו לשם תודה פסולים. ומה הפרש בין זה לזה, תודה קרוי שלמים, ואין שלמים קרוי תודה, ע"כ.

והרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין פט"ו הי"ג) כתב, תודה ששחטה לשם שלמים עלתה לבעלים, ושלמים ששחטן לשם תודה לא עלו לבעלים, ע"כ. וכיון דעלתה לבעלים על כרחך דדין תודה עליה, דאל"כ האיך עלתה לבעלים. ומפורש כתב הרמב"ם (שם ה"א) כל הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם וכו' חוץ מן החטאת והפסח וכו'. (ה"ב) וכן כל המנחות שנעשו במחשבת שינוי השם כשרים ולא עלו לבעלים, חוץ ממנחת חוטא, ע"כ. וא"כ על כרחך כיון דכתב דתודה כשרה ועלתה לבעלים, כוונתו דלכל דיניה כשרה, ולא נשתנו דיניה כמו מנחת חוטא ושאר הקרבנות שם, הכ"נ בתודה כן הוא.

לענין דינא של אכילתו, אינו נאכל כשאר שלמים לשני ימים ולילה אחד, אלא ליום ולילה עד חצות, מדהקישו הכתוב לתורת שלמיו, והוי כשלמי תודה שנאכלים ליום ולילה עד חצות. ומעתה יציבא בארעא וגיוורא בשמי שמיא, מותר הפסח הנקרא שלמים נאכל ליום ולילה עד חצות מההיקש של שלמי תודה, ושלמי תודה עצמה, היינו תודה בלא לחם שנעשו שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד - אתמהא.

דברי הרמב"ם שדיע כשלמים

הן אמת דבעיקר הדין של מותר הפסח שקרב שלמים ונאכל ליום ולילה עד חצות, אני קצת נבוך, שחיפשתי בספרי הרמב"ם ולא מצאתי הא הלכתא מפורש בדבריו, אף שהוא גמ' מפורשת (פסחים פט.). ואדרבה מדברי הרמב"ם (הל' ק"פ פ"ד ה"ז) שכתב פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים מחמת הפסח, הרי הם כשלמים לכל דבר, טעונין סמיכה ונסכין ותנופת חזה ושוק, משא"כ בפסח. ומפשטות הדברים היה נראה דלכל דבר יש לו דין שלמים. ובהל' ח' כתב: פסח שנתערב בשלמים יקריבו כולו ושלמים וכו'. ועיין כ"מ שם, שהביא זה ממראה המקום שם דף צ"ו. והדברים לכאורה מתמיהים, שהרי גמרא מפורש היפך דבריו לענין אכילה.

ביאור דברי הרמב"ם

ונראה דבתורת כהנים דרשו 'אם כשב' (ז:ג) לרבות פסח שעבר זמנו, ושלמים הבאים מחמת פסח לכל מצות שלמים, שיטענו סמיכה ונסכים ותנופה חזה ושוק וכו' לכל מצות שלמים, אבל אין נאכלין אלא ליום ולילה כתחילת הקדשן. ואם כן יש לומר דהרמב"ם נמי מה שאמר הרי הן

נזרק לשמה פסולה, דהא אבד הלחם אבדה התודה, אלא שלא לשמו בעי למזרק, וסוגיא זו פליג אדלעיל, ע"ש. והנה לשיטה דס"ל דאפילו לשמו מצי למזרק והתודה כשרה, אי נימא דמה שקראה התורה שלמים, שלמים ממש לכל דיניה. וא"כ כי שחטה לשמה לשם תודה הוי לה שלמים ששחטו לשם תודה שלא עלו לבעלים לשם תודה.

רק שלמי פסח כעודה

והנה בגמ' זבחים (לו.) מאי טעמא דר"י וכו' ור"י האי קרא להכי הוא דאתא, האי קרא מיבעי ליה לכדתניא, "ובשר זבח תודת שלמיו" (ויקרא ז:טו), למדנו לתודה שנאכלת ליום ולילה. חליפין וולדות תמורות מנין, ת"ל 'ובשר'. חטאת ואשם מנין, ת"ל 'זבח'. ומנין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח, ת"ל 'שלמיו'. ופרש"י ושלמי פסח חגיגת ארבעה עשר, אבל שלמים בעלמא לא מצי לרבווי, דהא כתיב בהדיא בהו שני ימים, "ביום זבחכם יאכל וממחרת" (יט:ו).

והתוס' (ט.) הקשו על פירש"י, דהא בפסחים (עא.) דריש מקרא בהדיא דחגיגת י"ד נאכלת לשני ימים ולילה אחד. ופירשו דהאי שלמי פסח, פירושו הפסח שאמרו בכל מקום שמותר הפסח נעשה שלמים, אבל אינו נאכל אלא ליום ולילה, כמפורש בפסחים (פט.). ובגמ' (ר"ה ה.) רב ששת אמר מאי פסח, שלמי פסח. ופירש"י 'שלמי פסח' - בשלא קרב בזמנו, שאבד ונתכפר באחר הוא נעשה שלמים, כדנפקא לה (פסחים צז:).

מותר הפסח נאכל רק ליום ולילה

ונראה מפורש דאף דמותר הפסח נקרב שלמים, ושלמים מקרי כמו שאמרו, ואפ"ה

טעם דשלמי פסח נאכלין ליום ולילה

ולמדנו מדברי התורה כהנים טעם למה שלמי פסח נאכלין ליום ולילה עד חצות ולא כשלמים, ונתנו טעם כתחילת הקדשן, נראה דלעולם לענין אכילה אית לן למיזל בתר תחילת הקדשן. ואם כן הכי נמי בשלמי תודה, כיון דתחילת הקדשן היתה תודה, ושלמי תודה הם תודה עצמה, אלא שרחמנא קריה שלמים, ודאי דאין נאכלים אלא ליום ולילה עד חצות.
(שו"ת משנ"ה ח"ג סי' ר"ח)

כשלמים לכל דבר, הוא רק לענין סמיכה ותנופה וחזה ושוק, ולכל דברים המפורשים, אבל לא לענין אכילה.

ובזה מיושב מה שכתב הרמב"ם הרי הן כשלמים לכל דבר, ומפרט סמיכה ונסכים וכו', ולכאורה די באמרו כשלמים לכל דבר, דכבר פירש דין שלמים במקום אחר. ועל כרחך שבא לדיוק כלשון התוספתא דרק לאלו הדברים דינם כשלמים אבל לא לאכילה, אלא שלא כתב כאן מדין אכילתן כלל, דאין כאן מקומו כמובן.

ליקוטי מגיד משנה

פרשת צו

דיוק בדברי רש"י

"וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיני מצות משוחים בשמן וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן על חלות לחם חמץ יקריב וגו'" (ז:יג). איתא בגמרא (מנחות עז.) שהמקריב קרבן תודה מביא ד' מיני לחם - ג' מיני מצה: חלות ורקינין ורבוכה, ואחת חמץ. וכל מין ומין י' חלות, ושיעורן ה' סאין ירושלמיות, שהן ו' מדבריות, כ' עשרון. וכתב הרמב"ן (כאן) ועשה עיקר לחם החמץ ושאר הלחם עליו, בעבור שהוא מרובה כנגד כל שאר המינין וכו'. ולא הזכיר רש"י בעשרים עשרונות הללו שמהן עשרה לחמים עשרון לחלה, ועשרה למצה שלש חלות לעשרון, עיי"ש. ויש לדייק בטעם שינויים אלו.

כיון שמפרסם הנס לרבים לא מנכין לו מזכויותיו

נראה שקרבן תודה בא על נס שנעשה לאדם, כמו שכתב רש"י כאן. והנה מי שעושה לו נס מנכין לו מזכויותיו. אמנם מי שכולל עצמו עם כלל ישראל, א"כ נעשה הנס לרבים, ועל נס של רבים אין מנכין מזכויותיו של רבים (שערי תשובה או"ח סי' קפ"ז סק"ג), אלא אדרבה שם שמים נתקדש על ידם. ולכן מביא קרבן תודה לפרסם הנס שנעשה לו ברבים, ועי"ז נעשה חלק מהרבים. ולכן נקראים שלמים (תנחומא פ' צו סי' ז') לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

ד' מינים מרמזים על ד' סוגי אנשים בישראל

והנה בד' מינים בסוכות, אמרו חז"ל (ויק"ר ל' י"ב) שמרמזים על ד' סוגים מכלל ישראל. האתרוג שיש לו טעם וריח, מרמז על הצדיק שיש לו טעם וריח. הלולב שיש לו טעם ואין לו ריח, מרמז על מי שעושה מצוות ואין לו יראת שמים. ההדס שיש לו ריח ואין לו טעם, מרמז על מי שיש לו יראת שמים ואין לו תורה, והכלל 'כי לא עם הארץ חסיד' (אבות פ"ב מ"ה). הערבה שאין לו טעם ואין לו ריח מרמז על הרשע. ועם כל זאת מצוה לאגדם יחד, שכל זמן שהם בחבורה אחת מקיימין המצוה, וזה דבר ה'. ואפי' למאן דאמר שלולב אין צריך אגד, מ"מ צריכים לקחת נאת המינים יחד ולאגדם למצוה.

קרבן מרמז על ד' סוגי אנשים בישראל

ונראה שתודה ג"כ בא לרמז על זה, וד' מיני חלות הם נגד ד' מינים בישראל, גם יש את הקרבן עצמו, וחלק מהחלות הם חמץ. הנה הקרבן מרמז לצדיק, כמו שכתוב (ויקרא א:ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן", ומובא בתוס' (מנחות קי.) מיכאל שר הגדול מקריב נשמותיהן של צדיקים בכל יום ע"ג המזבח של מעלה, ע"ש. ו'חלות מצות בלולות

בשמן' יש לו טעם ולא ריח, כמו הלולב. 'ורקיקי מצות משוחים בשמן', יש להם ריח ואין להם טעם, כמו ההדס, 'סולח מורבכת' - הוא נגד הערבה.

אפילו שחלת חמץ מחמץ אחרים מצרפים אותו לקרבן

והוסיף הכתוב חלת לחם חמץ, כלומר שבד' מינים שבלולב עכ"פ הערבה אף שאין בה לא טעם ולא ריח, אבל ריח רע אין לה. אבל לחם חמץ הוא מחמץ, ויש לה ריח רע, ומחמץ אחרים, ואפ"ה יצרף אותה בין שאר החלות והקרבן, ומכולם יחד נעשה קרבן לה, אבל רק את הקרבן לבד מקריבים על המזבח, וכולם נתקדשו על ידו.

ד' בנים נגד ד' חלות תודה

וזהו שאמר בעל ההגדה: כנגד ארבעה בנים דיברה תורה - אחד חכם ואחד רשע וכו', שהוא רשע 'כף מעול וחומץ' (תהלים עא:ד), והאב הוא הצדיק הנבחר נגד הקרבן, וד' בנים הם כנגד ד' חלות תודה. ובליל פסח הסיפור יציאת מצרים הוא בבחינות תודה, ולרשע אמר הקהה את שיניו כי בפסח מבערו ושורפו.

עשרה מכל מין

ונראה שמשום טעם זה צריכים עשרה חלות מכל מין, כי בכל ביה עשרה שכינתא שריא (סנהדרין לט.), ואפי' ביה אנשים מישראל שאינם צדיקים (אמרי צדיקים בשם הרה"ק מבארדיטשוב). ולפי שאמרו (סוכה מה:) ראיתי בני עליה והמה מועטים, וזהו שרמזה התורה שהחמץ הוא הרוב, וכמו שכתב הרמב"ן. והנה סך הכל של החלות, הוא מ' חלות, ומרמז נגד התורה שניתנה במ' יום (זוה"ק ח"ג קעט.). כי התורה כוללת כל אחד מישראל, כי ס' רבוא אותיות יש בתורה (מגלה עמוקות אופן קכ"ג). וזהו שאמר בעל הגדה: כנגד ארבעה בנים דיברה 'תורה' - אפילו הרשע בכלל, כי לא ידח ממנו ידח.

נתבשרו שכן הרשע יחזור בתשובה

ובזה מיושב היטב המכילתא (פ' בא י"ב) כשאמר משה לישראל "והיה כי ישאלך בנך וגו'" (שמות יג:יד) - בשורה טובה נתבשר להם שיהיו להם בני בנים. וכבר הארכתי בזה מה שתמהו על זה. והרי כאן מדובר מבין הרשע, א"כ איזה בשורה הוא. אמנם הנ"ל אתי שפיר, כי כולם נכללים בתורה, ואפילו הבן הרשע סופו לחזור בתשובה, והוא חלק מן הכלל ישראל. והעיקר שהכהן יתקן את כולם בבחינת (מלאכי ב:ז) "כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' כי מלאך ה' צבאות הוא".

לחג הפסח

מדוע מזכירין גנות

מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו וכו'. אמרו בגמ' (פסחים קטז.) מתחיל בגנות ומסיים בשבח. וצ"ע הרי אמרו (תהלים עט:ח) "אל תזכור לנו עונות ראשונים", ואמרו חז"ל (ב"מ נח:) גר אסור לומר לו זכור מעשיך הראשונים. וכן לבעל תשובה, וא"כ למה מתחיל בגנות.

לוט לא רצה לברוח אצל אברהם

נראה לפ"מ שאמרו (תד"א רבה פכ"ג) חייב אדם לומר 'מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב'. והנה גבי לוט כשהוציאוהו המלאכים מסדום, אמרו לו (בראשית יט:יז) "ההרה המלט פן תספה", ופירש"י שרמזו לו לחסות בצלו של אברהם אבינו. אולם הוא לא רצה ללכת אצל אברהם, כי אמר בסדום היה נחשב לצדיק והיה ראוי להינצל, אבל אצל אברהם לא יחשב לכלום ויספה בעונותיו.

השבח שלא הלכו בדרכו של תרח

וזהו שאמרו 'מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי', שאפי' בפני אבותי יהיו מעשי חשובין, ובה אדרבה, כשמזכירין גנותן מתחילה עובד ע"ז היו אבותינו וכו' תרח אבי אברהם, וא"כ זרע הקודש שלא הלכו בדרכו של תרח ולא נדבקו בחומריותו, ואדרבה כופרין בע"ז, זה הוא כבר שבחן. וזהו מתחיל בגנות, דהיינו כלפי תרח ודומיו, ומסיים בשבח שלא די בזה אלא אפי' במחיצתן של האבות הקדושים נמי חשובין מעשיו, והשבח כפל ומכופל.

"שפוך חמתך אל הגוים וכו' כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו שפוך עליהם זעמך וחרון אפך ישיגם תרדף באף ותשמידם מתחת שמי ה'". לא לנו ה' וגו' למה יאמרו הגויים וגו'". צ"ע מה שאמר 'כי אכל את יעקב', ולא אמר 'אכל את ישראל'. גם ליתן טעם על מה שפותחים הדלת לאליהו הנביא.

ביתו של ישראל צריך להיות שונה מבית של גוי

נראה הנה עיקר הקלקול בעונ"ה בבית יעקב הוא, אשר התחילו להתדמות לגוים, ובפרט בשינוי שעושים בבית ממה שהיה נוהג מעולם, שמכניסים לבית דברים שמקורם מהגוים, אשר בני ישראל היו נזהרים מזה בכל הדורות, וזהו מקור לקדושת הבית. וכבר אמר בלעם הרשע (במדבר כד:ה) "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל". מבואר מזה שבית ישראל צריך להיות שונה מבית העכו"ם.

פותחים הדלת להראות שביתנו מתנהג בקדושה

וזהו שאומרים 'שפוך חמתך אל הגרים וכו' כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו', כלומר ע"י שהשמו את נויהם - ששינו אותם והשמו הקדושה מהם, ועי"ז אכל את יעקב, כי זה כל הגורם שהולכים אחר הלוקסוס בבתים, וזה אוכל את בני ישראל בעונ"ה. ומי הגורם לזה? רק הגוים, ולכן תשמידם מתחת שמי ה', ולא יהיה לנו לפיקה.

ולזה יש ליתן טעם הגון למה פותחין הדלת וקוראין אח אליהו. וי"ל שפותחין הדלת להראות שבתינו משונה מבתי הגוים, ולא רוצים להתדמות להם. ובזכות זה נגאלו אבותינו ממצרים ששמרו בתיהם בקדושה, ומבקשים בזכות זה שיבוא אליהו לבשרנו מיד על הגאולה, ולהראות כי ראויים אנו לכך.

דברי אלקים חיים

מאת ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ויקרא תשי"ד

שיחת הכנה לחג הפסח

בשבועתן, מכל מקום ילכו מאיתנו עוד לפני זמן הקץ.

זכות התפילות והצעקות זכו ישראל לצאת ממצרים קודם הזמן

והמזמור באמת למה זכו ישראל לצאת ממצרים לפני הזמן שנקבע להם, מבואר ברמב"ן (סוף פ' בא) שהוא מפני שבני ישראל צעקו בתפילה לפני השי"ת, כמו שנאמר (שמות ב:כג-כד) "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, וישמע אלקים את נאקתם". ונאמר עוד (שם ג:ח-ט) "ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נוגשיו כי ידעתי את מכאביו". ומחדש הרמב"ן, שבכח התפילה והצעקה של בני ישראל, זכו ישראל לצאת מהגלות לפני הזמן, כי כל כך גדול כח התפילה, לבטל כל הגזירות רעות.

וביוצא בזה כתב הרמב"ן עוד על הפסוק (שמות ד:י) "יאמר משה אל ה' בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי". דבאמת אין זו טענה כלל לומר להשי"ת, אני כבד פה וכבד לשון, שהרי השי"ת הוא הבורא של כל הפיפיות, וכידו לרפאות את פיו ולשונו ברגע אחד. אך מכל מקום כיון שמשה רק 'התלונן' שיש לו כבד פה וכבד לשון, ולא התפלל להקב"ה

מלפנים' ממצרים גאלתנו

בתפילת נשמת אומרים, 'מלפנים ממצרים גאלתנו ה' אלקינו, ומבית עבדים פדיתנו, ברעב זנתנו, ובשבע כלכלתנו. מחרב הצלתנו, ומדבר מלטתנו, ומחוליים רעים ורבים ונאמנים דליתנו'. ויש להבין מהו השייכות בין יציאת מצרים לבין מה שהשי"ת מצילנו מחוליים רעים ורבים.

וביאר הרה"ק מבעלזא זצוק"ל, עפ"מ שאמרו בגמרא (ע"ז נה.), שהיסורין, בשעה שמשגרין אותן על האדם, משביעין אותן, שלא תלכו אלא ביום פלוני, ולא תצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית, ועל ידי פלוני ועל ידי סם פלוני. והיינו דאמר רבי יוחנן, מאי דכתיב, וחלים רעים ונאמנים, רעים בשליחותן, ונאמנים בשבועתן.

אמנם ביציאת מצרים מצינו, שהגם שנגזר על בני ישראל שיהיו במצרים ארבע מאות שנה, מכל מקום זכו ישראל לצאת ממצרים לאחר ר"י שנים שהיו במצרים, ויצאו ק"ץ שנה לפני זמן הק"ץ של הגלות. וידוע שיש בזה כמה וכמה ביאורים והסברים איך יתכן שיצאו באמת לפני הזמן, אך למעשה אנו רואים מיציאת מצרים, שיתכן לצאת מהיסורים והגלות עוד לפני הזמן שנקבע.

וזהו מלפנים ממצרים גאלתנו, כשם שיציאת מצרים היה לפני הקץ, כך אנו מתפללים שהחוליים רבים, הגם שהם נאמנים

חשוב אני, מה זכו ישראל שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים. ויאמר כי אהיה עמך – השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה, לא שלך היא, כי אם משלי, כי אהיה עמך. וששאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלושה חדשים שיצאו ממצרים.

התפילין של יד ותפילין של ראש הם בבחינת נעשה ונשמע

ועפ"ז אפשר לבאר הטעם שהמצוה הראשונה שקיבלו ביציאת מצרים הוא מצות הנחת תפילין, ושתי הפרשיות של התפילין, קדש והיה כי יביאך. כי איתא בספ"ק, שהתפילין של יד הוא כנגד נעשה, והתפילין של ראש הוא כנגד נשמע. והיות שכל יציאת מצרים היה בזכות שהם יקדימו בהר סיני נעשה קודם לנשמע, לכן תיכף ביציאתם נמסר להם בחינת נעשה ונשמע על ידי התפילין של יד ושל ראש.

ועפ"ז מובן מה שנפסק בשולחן ערוך, שעיקר הזמן שצריכים להיות מעוטר בתפילין, הוא בשעת קריאת שמע ושמונה עשרה, ומבואר במשנה ברורה שיש צד לומר, שאם התפלל שמונה עשרה בלי התפילין, צריך לחזור ולהתפלל. ויש להבין מהו השייכות בין שמונה עשרה לתפילין. הרי לכאורה איפכא מסתברא, כי שמונה עשרה הוא בבחינה אחת היסוד הדעת מהתפילין, שהרי צריכים להיות כל כולו שקוע בכוונת התפילה, ואם כן איך יתכן

בפירוש, שירפא את כבדות פה ולשונו, לכן לא ירפא אותו הקב"ה, רק השאיר אותו כבד פה וערל שפתים, ורק אמר לו 'אנכי אהיה עם פוך'.

והוא נורא ואיום, משה רבינו מדבר עם מקור השפע ברוך הוא, והשי"ת מקור השפע רוצה להשפיע לו רפואה לפיו, שיוכל לדבר כהוגן וכראוי, ומכל מקום אין הקב"ה משפיע לו את השפע, מאחר שלא התפלל על כך!^א

והיה טרם יקראו ואני אענה

אמנם לפעמים מתקיים הפסוק (ישעי' סה: כד) "והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע", שלמרות שעדיין לא התפללו לפני השי"ת, מכל מקום היות שיש רצון ותשוקה להאדם להתפלל, עונה לו השי"ת עוד בטרם שהוא קורא ומתפלל בפועל.

ובח זה קיבלו בני ישראל במעמד הר סיני, כשהקדימו נעשה לנשמע, לכן שילם להם השי"ת שכרם במדה כנגד מדה, שכביכול יקדים בחינת נעשה, להוריד ההשפעות שהם רצו להתפלל עליה, עוד בטרם יקראו.

ומצינו שכל יציאת מצרים היה בזכות מה שבני ישראל יקדימו נעשה לנשמע בהר סיני, כמו שנאמר (שמות ג: יא-יב) "ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים. ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה".

ופירש"י, מי אנכי – מה אני חשוב לדבר עם המלכים. וכי אוציא את בני ישראל – ואף אם

^א עיין שם ברמב"ן שמבאר הטעם באמת למה משה רבינו לא התפלל על כך, כי הוא לא רצה ללכת בשליחות זה, ולכן לא התפלל שהשי"ת ירפא את פיו, כי חשב שעל ידי שישאר כבד פה, לא יהיה ראוי להיות השליח אל פרעה. ואמר לו ה', בעל כרחך תלך אל פרעה בשליחותי, דאין שום חסרון בזה שאתה כבד פה, כי אנכי אהיה עם פוך.

האדם, שהיה סומך ידיו על קרבנו ומתודה עליו אשר חטא. והכהן כאשר הקריב למטה, אזי גם למעלה עמד מיכאל הכהן הגדול, והקריב רצונו של האדם לפני הש"י ב"ה, וזהו שנאמר כי היום ד' נראה אליכם אותיות אהרן מיכאל. וזהו שאמרו בית המקדש שלמטה מכון נגד בית המקדש של מעלה.

לְבָן גם עתה לא יחסר למעלה להקריב הרצונות טובים של בני ישראל להקריב כל הקרבנות כל אחד במועדו. וזהו שאמרו שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית, כי למעלה נוכל להקריב הרצונות שלנו כמו בזמן הבית. וזהו פירוש עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, רמזו על הרגלים שלנו עודם עומדים למעלה בשערים של ירושלים שלמעלה. ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו, כי בית המקדש של מעלה מכון נגד בית המקדש של מטה.

וזהו שאומרים בנוסח התפלה, ושעירי עזים נעשה ברצון, כי הרצון הוא כאילו היה בפועל ממש. והביאנו לציון עירך ברנה וכו', ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו וכו' ואת מוסף יום החג הזה נעשה ונקריב לפניך כמצות רצונך. פירוש, יום החג הזה ממש, כי בכל דור ודור בהגיע יום החג, עולה למעלה הרצון שיש לנו ביום הזה להקריב כאילו נעשה בפועל ממש. עכלה"ק של התפארת שלמה.

בליל הסדר נחשב שאנו נמצאים בירושלים עיר הקודש

ועל דרך זה כתב מרן החתם סופר, שבלייל הסדר נחשב כאילו אנו נמצאים בירושלים עיר הקודש ומקריבים הקרבן פסח, ולכן אומרים כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח, ולכאורה הדבר קשה להולמו, איך יתכן לכל אחד להכריז ולומר שהוא מוכן

שההלכה הוא להיפך, שדייקא בשמונה עשרה צריכים להיות מעוטרים בתפילין.

וע"פ הנ"ל מובן, כי התפילה עצמה צריכה רחמים גדולים שתהיה בכוונה הראויה, בלי שום מחשבות זרות ופניות, ולכן מקדימים מקודם התפילה להניח התפילין של יד ושל ראש, שהוא בחינת נעשה ונשמע כמו שנתבאר, וכך מתקיים בבני ישראל הפסוק, והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע, ונמצא שעוד לפני התחלת תפילת שמונה עשרה כבר נענים, וממילא גם אם חלילה יכשלו במחשבות זרות וכדומה, כבר תהיה התפילה מקובלת ומרוצה לפני הקב"ה.

והנה הטעם שהתפילין הוא אכן בחינת נעשה ונשמע, כי נעשה ונשמע פירושו, שהאדם מבטל לגמרי כל רצונותיו להשי"ת, שהרי עוד לא שמע מה יצווה עליו ה', ומכל מקום הוא מקבל על עצמו לעשות כל מה שהשי"ת יצוונו. וזהו גם כן סוד התפילין, כמו שנפסק בשולחן ערוך, שצריכים לכווין שהתפילין של יד הוא כדי לשעבד כל מחשבות ותאוות לבנו לעבודתו יתברך שמו, והתפילין של ראש הוא כדי לשעבד כל החושים והכוחות להשי"ת, ונמצא שעל ידי הנחת תפילין משעבדים כל הרצונות להשי"ת, ולכן הוא ממש בחינת נעשה ונשמע.

עיקר הקרבן הוא הקרבת הרצון להשי"ת וזה שייך אמילו בגלות

וע"י שאנו מקריבים להשי"ת כל רצונותינו, נחשב כאילו אנו מקריבים כל הקרבנות, כמו שכתב הרה"ק התפארת שלמה (רמזי שביעי של פסח): 'על פי מה שאמרו בגמרא, שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית. פירוש, כי עיקר הקרבן שהיה בבית המקדש הוא הרצון של

דרדקי, הסביר פעם לתלמידיו את הפסוק 'נתן תתן' (דברים טו:י), ודרשו חז"ל (בספרי וברשי"י שם) 'נתן תתן' - אפילו מאה פעמים. והסביר להם הרה"ק במתק לשונו הטהור, שאין זה הפלגה לחוד אלא צריכים ליתן בפועל מאה פעמים ממש.

אחד מתלמידים היה פג לבו להאמין זאת, וילך אל אביו וביקש ממנו שיתן לו את משכורתו של המלמד לחודש זה. והלך הילד לעני אחד, וסיפר לו שהנה הוא הולך עתה לרבו למסור לו מטבע זו של מאה רייניש, ואתה תבוא ותבקש מהרבי מטבע, ובכל פעם יתן לך מעט, וכך תבוא אליו מאה פעמים עד שתקבל את כל המטבע הגדולה.

בן עשה העני, ויבא פעם אחר פעם אל הרה"ק לבקש ממנו נדבה, ובכל פעם נתן להעני מטבע קטנה עד שנשלם כל המטבע הגדולה. התלמיד שראה כל זאת כאב לו מאוד על שציער את רבו, והפסיד לו את כל הכסף. וילך התלמיד ויספר לאביו האיך ציער את רבו ובערמה לקח ממנו את כל כספו אשר נתן לו למשכורתו.

ויבוא התלמיד והביא עוד מטבע אל רבו ורצה לפייס את רבו. ויאמר לו הרה"ק מדוע תפייס אותי על כך, הרי פשוט קיימתי מה שצוה לנו תורה נתן תתן אפילו מאה פעמים.

ועל דרך זה צריכים אנו לקיים בפשטות ובפועל ענין גדול זה, למסור כל רצונותינו להשי"ת, וכך נוכל לעורר הי"ג מכילין דרחמי ולהפוך צרה לצהר, נגע לענג ועוד ועוד.

יעזור השי"ת, שאכן יתעוררו הי"ג מכילין דרחמי, ונזכה להיוושע ברוחניות ובגשמיות, ושעוד נזכה בשנה זו לשחוט הקרבן פסח בפועל בירושלים עיר הקודש, שנזכה לגאולה השלימה במהרה בימינו, אמן.

להכניס בביתו כל האורחים הרוצים לבוא, הרי אין לו מקום.

רק כמו שבזמן המקדש, לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים, והיו עומדים צפופים ומשתחוים רוחים, כך כל שנה בליל הסדר נחשב שאנו נמצאים בירושלים עיר הקודש הבנויה, ולכן אנו יכולים להכריז בפה מלא ולומר, כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח, כי אנו בטוחים שיהיה מקום לכל האורחים, ולא יאמר שום אדם צר לי המקום.

ע"י הקרבת הרצונות להשי"ת מעוררים הי"ג מכילין דרחמי

והנה על ידי שמקריבים כל הרצונות לפני השי"ת, יכולים לבטל כל הגזירות קשות, ולהפך צירוף צרה לצירוף צרה, בשכר הרצונות הטובות שיש לנו, ובעיקר בשכר שאנו מקריבים כל רצונותינו לפני השי"ת, ועל ידי זה מעוררים את הי"ג מכילין דרחמי.

וזהו גם כן הכח של ליל הסדר, כמו שאמר פעם הרה"ק האהבת ישראל מויזניץ זצוק"ל לאחד ששאל אותו, איך יתכן שבויזניץ לא אוכלים דגים בפסח, הרי דגים הוא ראשי תיבות י"ג מכילין דרחמי. וענה לו הרה"ק, שכמו כן מגיד הוא אותו ראשי תיבות, י"ג מכילין דרחמי. כי בליל הסדר זוכים להקריב כל רצונותינו להשי"ת, ועל ידי זה אנו מקבלים הכח לעורר את הי"ג מכילין דרחמי.

צריכים להיות דובר אמת בלבבו ולקיים הכל בפועל ממש

אמנם צריכים לדעת שאין מספיק לומר מן השפה ולחוץ שאנו מוסרים כל רצונותינו להשי"ת, רק צריכים להיות דובר אמת בלבבו. כמו שידוע הסיפור, שבעת שהרה"ק הבאר מים חיים זצוק"ל עוד היה מלמד

חג הפסח תשפ"ד

ליל הסדר שנזכה לגאולה השלימה עם הקרבת הפסח בב"א

(רע"מ ח"ב מ' ע"ב). ויש להסביר בהקדם שכתב בנפש החיים (שער ד' פרק ד') שיראת ה' היא החכמה הראשונה הנצרכת כדי לזכות לחכמת התורה, דגם יר"ש נקראת 'חכמה' כמ"ש (תהלים קיא:): "ראשית חכמה יראת ה'", וכתוב (איוב כח:כח) "הן יראת ה' היא חכמה". שהקב"ה נותן חכמה לחכימין שיש להם יר"ש.

עיינ ג"כ בפירוש היעב"ץ לאבות (פ"ג מ"א) על מה דאיתא: רבי חנינא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וז"ל: כתב הר' ישראל, זה כמה ימים הייתי נבוכך במאמר זה, כי נראה לכאורה שכשהקדים היראה לחכמה צריך בהכרח שיהיה זמן אחד ירא חטא בלתי חכם. וזה היפך מה ששנינו 'אין בור ירא חטא' (שם פ"ב מ"ה) אם אין חכמה אין יראה.

עד שהעירני הא"ל יתברך וגילה לי מבוכה זו. וזה, כי החכמה על שני דרכים – חכמה בכח הוא מה שמזגו שוה, ויש בו הכנה לקבל החכמה. ועל זה כתיב "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה" (שמות לא:1) "יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה" (דניאל ב:כא). הא' בכח, והב' בפועל, כשילמוד התורה תצא מן הכח אל הפועל, כי טבעו מסייעו לקבלה כמו שמסייע לזרע החרישה וההשקאה. ומי שהוא חסר מההכנה הוא נקרא 'בור', וזה א"א להיות ירא חטא.

אמנם מי שהוא מוכן לקבל החכמה צריך ליהרהר מכל טינוף, כמו שעושה הרופא שמנקה הגוף תחילה ואח"כ זן אותו. כן המוכן אל החכמה צריך לנקותו תחילה ביראת ה', ואח"כ ילמוד, עכ"ל.

"האמנתי כי אדבר" (תהלים קטז:1). מצה היא מיכלא דמהינותא מאכל המביא אמונה. בספה"ק בני יששכר (מאמר ד') והוא הרמז בפעולת המצה כנ"ל שאין לה תועלת [תנועה] מעצמה, לא תוסיף ולא תגרע מפעולת האומן. הנה צונו הש"י לאכלה במצה בזמן חירותינו בזמן שנתודע לכל כי הכל בחפץ הבורא ויכולתו והשגחתו, לא תוסיף ולא תגרע שום טבע ושום מעשה הטבעיית זולת בחפץ האומן היוצר כל הוא אלקינו. על כן קראו בזוהר שם מצה 'מיכלא דמהינותא', הבן הדבר, עיי"ש.

ובמ"ש בספר החינוך (מצוה כ"א) מצות סיפור יציאת מצרים – לספר בענין יציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן, כל אחד כפי צחות לשונו, ולהלל ולשבח השי"ת על כל הנסים שעשה לנו שם, שנאמר (שמות יג:ח) "והגדת לבנך וגו'". וכבר פירשו חכמים דמצות הגדה זו היא בליל חמשה עשר בניסן בשעת אכילת מצה. ומה שאמר הכתוב 'לבנך' דלאו דוקא בנו, אלא אפילו עם כל בריה.

וענין המצה, שזיכור הניסים והענינים שאירעו לאבותינו ביציאת מצרים, ואין לקח הא"ל יתברך נקמתו מהן. ואפילו בינו לבין עצמו, אם אין שם אחרים חייב להוציא הדברים בפיו, כדי שיתעורר לבו בדבר, כי כדיבור יתעורר הלב.

וזהו 'האמנתי כי אדבר' – לספר ביציאת מצרים, מיכלא דמהינותא, 'אני עניתי מאוד' – שענין עליו דברים הרבה.

פקודא בתר דא וכו' וכלהו דחלין מקמי'

לשמוע תוכחת חיים ולהאמין באחדותו ומציאותו יתברך. ולאשר פרעה לגדול רשעתו אשר מחפצו לסורם למשמעתם ולעבוד את גלולי מצרים, ואחרי ראותו כי לא עלתה בידו, ראה והבין שמחמת שהם נאספים יחד יוסיפו דעת ביראת אלקים, ועי"ז נכנע כח הסט"א בקרבם. לכן אמר לבל יתאספו עוד לתת 'תבן' - דעת ותבונה להם כנ"ל. וזה הכוונה במ"ש 'לא תאספון' עם אל"ף, מלשון אסיפה.

והוסיף האדמו"ר זצ"ל שרבי דוד'ל לעלובער היה אומר, 'פאר וואר [אמת] בלשון פולין' אז ער וועט קומען אויף יענער וועלט איז ער זיכער אז משה רבינו וועט אים אנטקעגן גיין, און אים זאגן אז דאס האט ער טאקע געמיינט מיט'ן אל"ף פון 'לא תאספון'. שכאשר יבוא לעולם העליון הינו בטוח שמשה רבינו יבוא לקראתו.

וזה מרומז פה, כי אחרי כל הלילה שסיפרו סיפורי צדיקים, זכו תלמידיהן להתעלות שיאמרו קריאת שמע בבהירות גדולה.

חכם מה הוא אומר, מה העדות. כח הגדול של החכם, שרוצה ללמוד ולדעת. 'איזה חכם הלומד מכל אדם' (אבות פ"ד מ"א). בהקדמת הספר חוות דעת להגאון בעל נתיבות המשפט זצ"ל, מבאר ענין הכינוי שקורין לבקי בתורה 'תלמיד חכם' ולא 'חכם' לבד, כי אי אפשר לקרות השם 'חכם' לאדם בשר ודם הנצרך לבוא לעזר וסיוע מזולתו. ורק הקב"ה שהוא בלי תכלית, לו לבדו ראוי לקרות 'חכם'. ומזה בא מה שקורין 'תלמיד חכם', כי מטבע בריאתו מוטבע בו ענין תלמיד, שהוא זקוק ללמוד מאחרים ואינו יכול להשיג שום ידיעה מעצמו, ובכל דבר יש לו לחפש רב להודותו וללמדו.

ולפ"ז הטובה של סיפור יצ"מ שכולן דחלין קמ' שע"ז נגיע ליראת שמים ויזכה לחכמה, כי יהב חכמתא לחכימין, והבן. ואולי דזה קאי על 'הא לחמא' רומז לחכמה.

מעשה ברבי כו' עד שהגיעו תלמידיהן. הכוונה עפ"מ שאמר הרה"ק מרוזין עה"פ "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" (בראשית מט:א). פעם בא לפני הרה"ק מרוזין זצ"ל אחד מחשובי חסידי, וביקש ממנו שיאמר לו איזה דבר טוב שתהיה לו תועלת לתמיד. וא"ל, הנה קודם ביאת המשיח תעמוד הדת היהודית על חוט השערה, והעצה להתגבר על זה היא להתאסף בכל שב"ק ולדבר מגדולי ישראל הצדיקים, ותהא בזאת תועלת לחיזוק הדת והאמונה.

ועל זה מרמז "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים". 'יקרא' מלשון קר וצונן, היינו אשר יקרה אתכם באמונת ה' באחרית הימים. והתרופה לזה היא 'האספו' לדבר באמונת אלקים. אני מתנה אתכם ג' דברים: א) שתקיימו את דברי, ב) שתזכרו את דברי, ג) שתספרו זאת ברבים (דורש טוב ל"ת כנסת מרדכי י"ב בשם הרה"ק מרוזין ז"ל).

בפרשת שמות נאמר שפרעה אמר "לא תאספון לתת תבן לעם ללבוך הלבנים כתמול שלשום" (שמות ה:ז). ובספר קדושת מרדכי מכ"ק האדמו"ר רבי משה מרדכי מלעלוב זצ"ל מובא (והוא רעיון זה בישמח ישראל סו"פ שמות) שאמר בשם זקינו הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע שלפי פשטות המאמר היה ראוי לומר 'לא תוסיפון' באות וי"ו. אך התוה"ק באה לרמז לנו, כי ידוע שפרעה הניח להם יום אחד חירות משעבוד העבודה, רק משרע"ה בחר להם יום השבת למנוחה. והיה דרכם ביום ההוא להתאסף יחד למשה וזקני ישראל

אחד מ"י יודע וכו'. ויש להבין כל ענין שמתחיל מ"י י"ג פעמים. אמנם זכר להנס של יציאת מצרים שהי' עונש שאמר פרעה "מי הוי'" (שמות ה:ב), "מי ומי ההולכים" (שם י:ח). וכידוע מהאר"י הק' ז"ל, כי קליפת מצרים היתה באותיות י"ם של 'אלקים', והגאולה בא מאותיות 'אלה' – "למען שתי אתתי אלה" (י:ב), עיי"ש. ועל זה מספר אחד מ"י יודע, עדת מ"י מנה.

יום ראשון

ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע וכו'. נמצא דבאמת התינוק לומד כל התורה במעי אמו, ומשביעין אותו על זה. וע"ז אמר שלמה "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן", כלומר מה שלמד במעי אמו, והשביעוהו על זה.

פי' דכל זמן שהתינוק במעי אמו כולו קודש ממקור קדוש מחצבתו ואינו חוטא, ומלמדין אותו כל התורה כולה, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו. אבל כיון שבא לאדר העולם בא היצו"ר וסטרו על פיו ומחטאיו. וזה שנאמר "לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד:ז). וכיון שעל הפתח כבר חטא, מיד שוכח כל התורה, שהחטא גורם לשכחת התורה, וגם הנר שעל ראשו כבה לו, ונשאר עם היצו"ר. וזהו "לפתח חטאת רובץ", עיי"ש.

ודברי רביה"ק הנועם אלימלך זי"ע, אך הענין נראה ע"פ אמרם ז"ל (נדה ל:) תינוק במעי אמו מלאך לומדו כל התורה כולה, וכשהגיע זמנו לצאת סטרו על פיו ומשכחו. ולכאורה לאיזה תועלת מלמדין אותו באם

והראיה ממה שאמרו (מכות י). ומתלמידי יותר מכולם – הרי זה הוכחה וראיה כי יוכל האדם ללמוד מכל אשר בארץ, ויניקת חכמתו הוא מאחרים. וכן אמרו במשנה דאבות (פ"ד מ"א) 'איזהו חכם הלומד מכל האדם', שהחכם הזה הלומד מאחרים הוא החכם האמיתי, שהסובר לבוא לידי חכמה מעצמו, אינו אלא טועה.

וזהו כמ"ש חכם מה הוא אומר, העיקר מה העדות והחקים.

ענין קדושת ליל הסדר – להבין ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו. גם יש להבין שהי' בליל התקדש חג אחר השתלשלות כמה דורות ש"ויתרוצצו הבנים בקרבה" (בראשית כה:כב), והמחלוקת והבטחת "ורב יעבוד צעיר" (שם:כג). וכמו בשעה שלקחה רבקה ההבטחה, ויעקב לקח הברכות. וכאשר יצחק הסכים לזה, ויעקב אח"כ ביקש שהמלאך יסכים ואח"כ שהקב"ה יסכים. ורק בשעת יציאת מצרים היתה ההסכמה, מה הי' צורך הגדול "בני בכורי ישראל" (ד:כב).

ויש להסביר קצת ענין מ"ש כ"ק אאדמו"ר זצוק"ל (מגיד משנה פ' קדושים), וי"ל לפמ"ש במה שכתוב "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן" (משלי א:ח). דלכאורה הול"ל להיפך, דאביו חייב ללמדו תורה ואמו מלמדתו מוסר, והול"ל "שמע בני תורת אביך ואל תטוש מוסר אמן". והנראה לפמ"ש (נדה ל:) דתינוק במעי אמו נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועל סופו, ומלמדין אותו כל התורה כולה, שנא' "ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחי" (משלי ד:ד), ואומר "בסוד וגו'" (איוב כט:ד).

ובעיקר העבודה בימים האלו 'וספרתם לכם' (ויקרא כג: טו) כמ"ש זה"ק הבית שערים זי"ע עה"פ "וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' שבע שבתות תמימות תהיינה", שכבר ביום בראשון יעשה שיהי' תיקון כמו שבע שבתות.^א וכן בכל יום יש בו כל ז' שבועות, כדאי' בדוה"ק בישמח ישראל במדת התפארת, שבכל יום יש הז' מדות ויכול לתקנם. ובאמת מי שלא זכה מחכה, כמו שפי' העבודת ישראל את הפסוק "עד ממחרת השבת השביעית" שברגע האחרון ג"כ יוכל "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג: טז). אבל מי שיש לו סייעתא דשמיא בכל יום מאיר חמשים יום, סך הכל אלפים וחמשים יום - י' פעמים 'נר' (250x10=2,500), וזכה יזכה לכתרו של תורה.

השי"ת ירחם שנזכה לכל ההשפעות טובות ברחמים וחסדים, הרחבת הדעת בני חיי אריכי ומוזני רויחי וסייעתא דשמיא באנפין נהירין, שידוכין הגונים ושלוש ושלוה לכל ישראל, ונזכה לקבל התורה מתוך שמחה ונחת דקדושה בביאת משיח צדקנו בב"א.

סופו שישכח הכל. אך היא חכמה אלקית לא הי' שום מציאות לבשר ודם להשיגה, אם לא שכבר למדה ע"י מלאך. והגם שנשכח ממנו ככ"ז נשאר בו רושם, וע"י יגיעת האדם יש להחזיר מה שהי' לו כבר.

ובן בחכמת בצלאל של הגר"ב רנשבורג כתב בשם הגאון האלקי ר' אליהו מוויילנא, דאילולי התורה שלמד במעי אמו טרם צאתו לאויר העולם לא היה אדם זוכה לכתרה של תורה. ועיין תיקוני הזוהר (תיקון ח') דכשארם לומד ועמל בתורה מזכירין לו מה שלמד בבטן אמו, ע"ש.

אבל אצל אומות העולם, אפילו שנתגייר אין לו השראה זו, כי לא למד במעי אמו.

אמנם בליל הסדר מאיר אור גדול שמזכך ומטהר. וחוזר בכל שנה ושנה אור גדול כמו בתורת אמן. ואח"כ יוצא לאויר העולם, ויש לו עבודה, שבשבועות יזכה לאור גדול זה בפועל.

ומשו"ה מדליקין 'מה נשתנה לעכש', והכוונה להראות 'בהלו נרו על ראשי' (איוב כט: ג).

ליל שבת חוה"מ

השכינה בעוד חי, או קאי על המלאכים, ור"ל 'האדם וחי' המלאך שהוא חי א"א לראות פני השכינה, אבל צדיק גמור אפשר לראות פני השכינה. וכתב בס' חיי נפש דבזה פליגי אי

"**הראני נא את כבודך** וגו' כי לא יראני האדם וחי" (שמות לג: יח-כ). והשל"ה הק' כותב, הא דכתיב 'כי לא יראני האדם וחי' אם קאי על האדם, כי אי אפשר לראות פני

^א "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום" (ויקרא כג: טו). שיש אנשים שספרו ותיקנו כל הספירות ממחרת השבת, ויש אנשים שספרו ותיקנו הספירות דבר יום ביומו, ר"ל שהם מתקנים כל יום איזה ספירה שהוא ביום זה. ויש אנשים שביום האחרון ספרו ותיקנו כל הספירות למפרע. הכת הראשון הם כנגד 'וספרתם לכם ממחרת השבת', ר"ל שממחרת השבת הם מתקנים כבר כל הספירות. הכת השני הם כנגד 'מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית', ר"ל שהם מתקנים הספירות דבר יום ביומו. והכת השלישי הם כנגד 'תספרו חמשים יום', ר"ל שביום האחרון מתקנים כל הספירות למפרע, ע"כ נענה.

אבל לאחר שחטאו ונפלו ממדרגתם וממעלתם הראשונה, אז כבר המלאך גדול מהם, וסרב משה רבינו במלאך ואמר "אם אין פניך הולכים וגו'" (לג:טו), אלא שביקש עוד כיון שבני נפלו ממדרגתם, וההבדל בין ישראל לעמים ג"כ נתקלקל, בגדר הללו והללו ח"ו (עי' מדרש תהלים ט"ו ה') ונתקרב ח"ו זה לזה. שוב התפלל משה ואמר "ונפלינו אני ועמך" (לג:טז), עכ"פ שלא יהיו להם נביאים, ונהיה מובדלים עכ"פ בדבר הזה "מכל העם". ועיין רמב"ן פרשה זו, א"א להולמה למי שלא שמע בסתרי התורה וכו' ע"ש.

ועד י"ז י"ז לבאר שאפילו כעת עתה יש זמנים בבני ישראל שהם לפני מלאכי השרת, בעת שאומרים שירה.

והנראה לפרש דהנה המפרשים (עיין ישמח משה פ' בשלח ועומ"ק) כתבו על הפסוק (מח:ב) "גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו וגו'" דהכוונה כן הוא, דאע"ג דאסור להרבות לספר בשבחיו של הקב"ה (ברכות לג: שו"ע אור"ח סוס"י קי"ג) מפני שאין יכולים לספר כל שבחו, והוי כאילו נותן גבול לשבחיו של הקב"ה, ובאמת אין לו גבול, ומ"מ במקום שהשכינה עומדת שם מותר לספר, כי יש כלל דאומרים לפניו רק מקצת שבחו. נע"ב ב"ר (ל"ג ג') דר"א בן ר"י הגלילי אמר מצינו שאומרים מקצת שבחו של מי שאמר והי' העולם בפניו].

וזהו "גדול ה' ומהולל מאד". א"כ לכאורה האין אנו יכולים להרבות לספר בשבחיו, הא זה נותן גבול לגדלותו. ע"ז אמר "בעיר אלקינו הר קדשו", ששם השכינה שוכנת ומותר כנ"ל.

ובזה פירש בס' מלא העומר (המהרא"ל צינץ מפלאצק זי"ע) ועוד מפרשים הפסוק (קהלת ה:א) "אל תבהל על פוך להוציא דבר לפני

צדיק גדול או מלאך גדול, ותלוי אי אמרינן גדול מצוה ועושה גדול או גדול אינו מצוה עושה (עי' ב"ק לח., ע"ז ג.).

והק' החת"ס מה בעי בזה 'וחי' דקאי על מלאך וחי. ותי' דקאי על משה רבינו שנקרא מלאך.

ובמגיד משנה (שנת תשמ"ט) "ונפלינו אני ועמך" (לג:טז), דכוונה והנראה לפמ"ש כע"ז בס' בראשית "ותפקחנה עיני שניהם" (בראשית ג:ז) "לדעת טוב ורע" (שם:כב). והקשו נמי, דהיאך ע"י החטא באת להם דעת טוב ורע והריותו מהחטא. וע"ש מה שתי', שעד עכשיו ה' הטוב והרע מובדל, ולאחר החטא בא בערבוביא וצריך להבדיל בין טוב ורע.

ואשר נראה דקודם החטא היו בני ישראל במעלה ומדרגה גדולה יותר מן המלאכים, והיה כל הרואה אדם מישראל דומה כמלאכי אלקים. וגם מלאכי מעלה ירדו וענדו כתרים על ראשם של ישראל. והיה שם הגדול והנורא חקוק ומפרש ביה בכל כתר. עיין גמ' (שבת פח.) ותיב"ע עה"פ "וירא משה את העם כי פרע הוא" (שמות לב:כה) שפי' ארום פריעין הינן ארום פריעו על ידו דאהרן ית כלילא קדישא דהוה ברישיהון, והוה שמא רבא ויקרא חקוק ומפרש ביה.

וממילא היו מובדלים מאוה"ע ואפילו ממלאכים, ולא היו צריכין להיות מובדלין עוד בנביאים. ואפילו היו להם נביאים לאוה"ע, ה' מעלתם גדולה מנביאי אוה"ע. ולכן אז לא חש נמי משה ממלאך שיתנו לו, כי הם בבחינת מלאכים לעצמם וגדולים מהן, כמ"ש "אני אמרתי אלקים אתם ובני עלין כולכם" (תהלים פב:ו). וכמו שנאמר לאחר הגאולה "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" (במדבר כג:כג) שישאלו המלאכים לישראל מה פעל אל.

היתה תשובת הקב"ה, "והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת הצור" (שמות לג:כג), ואז יהי לפני ממלאכי השרת ויוכל לראות כבוד השכינה, ואז יוכל להרבות ולומר שירה.

וביתר שאת כמ"ש "הראנו ד' חסדך" (תהלים פה:ח). בעל מקדש מעט מפרש עפ"מ שפירש החוזה מלובלין זצ"ל, מה שאנו מבקשים "ותגמלנו חסדים טובים" - וכי יש חסדים שאינם טובים? אבל הכוונה היא שיגמול לנו חסדים שנבין טובתם. וזה שמבקשת הכנסת ישראל "הראנו ד' חסדך", היינו שנוכח לחסדים שעניינו יראו שהם חסדים טובים, לא מפאת האמונה לבד. וזה הכוונה "הראני נא את כבודך", ואולי שהצדיק הקב"ה נותן לו. וזהו "ושמתיך בנקרת הצור", ומזה יראה כבוד השי"ת.

השי"ת יעזור ויושיע ויגן לכל החוסים בו בדבר ישועה ורחמים, חוס וחנונו ורחם עלינו והושיענו בהרחבת הדעת בבני חיי אריכי ומזוני רויחי וסייעתא דשמיא ושידוכים הגונים עם שלום בית ושלום בין אדם לחבירו, ונוכח בקרוב לגאולה שלימה בב"א.

סעודת רעוד"ר

שמכסין המצות כשאומרים 'והיא שעמדה' ע"פ האריז"ל נראה לתת טעם עפ"מ בספה"ק קדושת לוי (פ' בא) דלמה הקב"ה קורא את חג הקדוש 'חג המצות' ואנו קורין אותו 'חג הפסח'. וכתב הטעם שאנו משבחין ומספרין בשבחו של מקום, והקב"ה מספר בשבחן של ישראל, כמ"ש "אני לדודי ודודי לי" (שיה"ש ו:ג).

והנה חג המצות נקרא על שבח ישראל כמ"ש רש"י (שמות יב:לט) "ויאפו את הבצק

האלקים כי האלקים בשמים". רצה לומר, דהוי כאילו אמר שהאלקים הוא בשמים ואתה על הארץ, והוי לי' שלא בפניו. לכן 'אל תבהל על פיך' לספר בשבחיו של הקב"ה, כי כשאתה מרבה לספר שבחיו שלא בפניו הרי אתה נותן גבול אליו, ע"כ יהיו דבריך מעטים, דהיינו רק אלו שלשה שאמר משה, ותו לא.

ובזה פי' (הגאון רבי מנחם כ"ץ זצ"ל אב"ד צעהלים), וזה שאמר הכתוב "רננו צדיקים בה' ישרים נאווה תהלה" (תהלים לג:א) משום דדוקא הצדיקים והישרים שהשכינה נמצא עמהם להם מותר לרנן וליתן הודאה לה', לפי שהוי אצלם כמו מקצת שבחיו בפניו. אבל רשעים אין רשאי להם להרבות לספר בשבחיו של הקב"ה, מפני שאין השכינה עמהם וממילא נותנים גבול לשבחיו, ע"כ.

וזאת היה בקשת משה רבינו "הראני נא את כבודך" (שמות לג:יח) ואז נוכל להרבות בכבוד השי"ת, כי אחר החטא אשר היו פחות ממלאכי השרת ולא היו בפנים במחיצת הקב"ה בגדר "מה פעל אל" (במדבר כג:כג), אז אסור להרבות בשבחיו של מרום. ועל זה

"לבבתי באחת מעיניך" (שיה"ש ד:ט). ולבסוף בשתי עיניך "[עיניו כיונים" (הי"ב)]. הגאון רבי וואלף באסקאוויטץ זצ"ל (הובא בילקוט הגרשוני על אבות) הביאו הלימוד מקודם ה" תורה בלי פלפול ועיון, ואח"כ נהג משרע"ה עין טוב פלפול, וזה הדירה של תורה. וזהו בשני עינים, אבל מתחילה צריך להיות בעין אחת - ללמוד הרבה ואח"כ בשני עינים, עיי"ש.

ועד"ו זה"ק בערבי פסחים מבאר מה

ועד"ז כתב החת"ס (תורת משה ויקרא י:כ) "וירשע משה וייטב בעיניו", פירש"י לא ברוש לומר לא שמעתי. ובש"ס (ובחסים קא.) מסיים, אלא שמעתי ושכחתי. נ"ל דכיון דמרע"ה לא שמע דבר מפי הקב"ה, אלא הוא הבין כן מכללא, והוא ככל התורה שבעל פה שתלמיד ותיק מחדש. אמנם אהרן העמק יותר ואמר אין להוכיח מזה מידי, דדילמא משום קדשי שעה צוה הקב"ה אכילת חטאת ולא בקדשי דורות. ומשה הודה דלא ירד לעומק חידושי עצמו, ואילו שמע ושכח לא הי' בושה כ"כ, רק עכשיו טעה בחידושי עצמו זה הי' קצת בושה כי יאמרו אין לסמוך עליו, ואפ"ה הודה ולא בוש לומר לא שמעתי, אלא שמעתי ושכחתי. לא אמר כן, אלא [אמר] לא שמעתי, ואני חדשתי דין זה וטעיתי בו.

והיינו דכתיב "וייטב בעיניו", כי אמרו חז"ל (נדרים לח.) פלפול התורה רק למשה ניתן, והוא נהג בו טובת עין ומסרו לישראל, והיינו "וייטב בעיניו", ע"ש. ובזה יש לומר 'לבבתי באחת מעיניך' ולבסוף בשתי עיניך.

השי"ת ייטב בעיניו בעין טובה של הקב"ה וישפיע רחמים וחסדים לנו ולכל ישראל בכל מילי דמיטב, ובקרוב נזכה לישועת השי"ת בבנין ביהמ"ק בב"א.

וגו' עוגות מצות וגו' וגם צדה עשו להם", מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו 'האיך נצא למדבר בלא צדה', אלא האמינו והלכו וכו' ע"ש. ונמצא שנקרא חג המצות ע"ש ישראל שאפו את הבצק עוגות מצות. ולזה נקרא יו"ט זה בתורה 'חג המצות', כביכול השי"ת מספר שבחן של ישראל. ואנו קורין אותו 'פסח' על שם שפסח הקב"ה וכו' שהיא שבחו של מקום, עיי"ש והוא נכון מאוד.

וברמ"א (אור"ח סי' כ"ה סע' י"ג) איתא דחולצין תפילין קודם מוסף במקום שאומרים קדושת כתר. וכתב המג"א (סקל"ב) משום דכיון שאומר 'כתר יתנו לך' אין ראוי להיות כתר של תפילין עליו. וכיו"ב נאמר גם כאן, דכיון שאומר 'והיא שעמדה וגו' והקב"ה מציילנו מידם', שמספר בשבחו של מקום אינו ראוי שיהיו המצות שמורין על שבחן של ישראל מגולין, ולכן מכסין המצות, עיי"ש.

וחידש בזה שמי שיש לו מצה ויכול לכסות האנכיות, שיתגבר כל מעלות של 'זכרתי לך חסד נעוריך' ולהוריד הכתר מעצמו ולשבח להשי"ת ולא להודות רק להשי"ת, ואינו מתפאר מעצמו. וידוע פעם אצל כ"ק מרן אאמו"ר זי"ע שהוכיחו, וכן בתשובה שאינו משיב פעמים על דבר.

ליל שביעי של פסח

ושתהיה התשועה תשועת עולם.

ונתן שני טעמים, א) כי הבוטח על אדם יש לו להתירא פן ימות או יחלש המושיע, אבל אני הלוא א-ל ישועתי. ב) הנעזר יש לו להתירא שלא יתמיד העזר. לא כן הנושע, כי יש הבדל בין עזרה וישועה, שהעזר הוא רק סיוע והנעזר צריך לעשות העיקר, אבל

"אז ישיר וגו' אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים עזי וזמרת י"ה ויהי לי לישועה זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו" (שמות טו: א-ב).

ונקדים דברי המלבי"ם עה"פ (ישעי' יב:ב) "הנה א-ל ישועתי". בא לבאר מ"ש "אבטח ולא אפחד", שיבטחו שלא יבואו עוד בגלות,

שצונו ה' לומר שירה זו בכל יום, כדכתיב 'ויאמרו לאמר', וכדכתב רשב"י שר"ל שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה כשעה ראשונה שאמרנו אותה, ודאי כח סגולתה כל יום כשעה ראשונה [למהדרין] על הים.

והקשו המפרשים, למה לא אמרו שירה כשיצאו בני"מ מצרים ביום הראשון של פסח וניצלו משיעבוד מצרים, ורק המתניו שבעת ימים עד קריעת ים סוף.

והנה המדרש (ילקו"ש פ' בשלח רמז רמ"א) דבר אחר, "ויושע ה' ביום ההוא" (שמות יד:ל), וכי ישראל ביד מצרים היו? אלא בשעה שיצאו ישראל ממצרים פתח עוזא שר של מצרים לפני הקב"ה ואמר לפניו, רבש"ע, אומה זו שאתה מוציא ממצרים יש לי עליה דין - יבוא מיכאל שר שלהן וידון לפניך עמי.

באותה שעה אמר הקב"ה למיכאל, בוא ודון עמו. פתח עוזא שר של מצרים ואמר לפניו, רבש"ע, אתה גזרת על אומה זו שיהו משועבדין תחת ידי אומה שלי ת' שנה, שנאמר "ועבדום וענו אותם וגו'", ועדיין לא עבדו בהן אלא פ"ו שנה משנולדה מרים, ועדיין לא הגיע זמנם לצאת. אלא תן לי רשות ואחזירם תחת ידי אומה שלי עד ת' שנה - כשם שאתה קיים, כך שבועתך קיימת.

באותה שעה א"ל הקב"ה למיכאל להחזיר לו תשובה. מיד שתק מיכאל. באותה שעה השיב הקב"ה ואמר לעוזא, יש לי ללמד זכות על בני - כלום נתחייבו בני שעבוד אלא בשביל דיבור אחד שדיבר אברהם אוהבי, שאמר לפני "במה אדע כי אירשנה", ואמרתי לו "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך". כלום אמרתי 'בארץ מצרים' - 'בארץ לא להם' דברתי. וכבר גלוי וידוע שמשנולד יצחק נעשו גרים, וכבר שלמו ארבע מאות שנה - אין לך לשעבד על בני כלום. באותה שעה הציל

בהתשועה לא יפעול הנושע מאומה, כי את הכל יעשה המושיע. ובתשועת ה' אם יהיה זה ע"י מעשה בני אדם וזכותם נקרא 'עזר', ואז יצוייר שאם אח"כ יריעו מעשיהם יסתיר פניו מהם. אבל אם הוא בחסד ה' מבלי השקף אם הם ראויים או לא, נקרא 'תשועה', ואז יוכלו לבטוח שלא יסיר חסדו מעמם גם אם לא יהיו ראויים, אחר שלא השקיף עתה על זכותם. ועז"א הלוא הוא 'א-ל ישועתי', בחסד גמור, וא"כ 'לא אפחד'. [גם המאמרים מגבילים ע"י שהוא א-ל, אבטח בה', כי לו הכח להושיע, וע"י שהוא ישועתי מצד החסד, לא אפחד בעתיד, כי החסד לא יופר לעולם, אחר שאינו תלוי במעשה בני אדם.]

בי עזי וזמרת י"ה. מוסיף טעם אחר שאין לו לפחד לעולם, כי הלא העוז והחזק שלי, הוא בעצמו זמרת ושבח של י"ה, שע"י שהיה לי למעוז, יכירו הכל כחו וגבורתו ואמיתת דבר נביאו, וא"כ 'לא יטוש ה' את עמו' שנית, "בעבור שמו הגדול" (ש"א יב:ב).

ויהי לי לישועה. מוסיף טעם שלישי שאין לו לפחד על שיעזבם אחר הגאולה, אחר שהיה לי לישועה מעולם, וישועה זו הבטיח לי ע"י נביאיו, ודברו לא ישוב ריקם. והם הג' טעמים שבאר העקרים (מאמר ד' פרק מ"ז) שבהכרח יקם ה' דברו: א) מצד החסד אשר לא יכלה, ב) מצד כבוד שמו שלא יתחלל, ג) לאמת הבטחתו, כמ"ש (תהלים קטו:א) "כי לשמך תן כבוד", ב) "על חסדך", ג) "על אמתך".

והנה בספר הקדוש חרדים (מצות התשובה פרק ז') סגולה הג' יכוון בשירת הים שאומרים בכל יום, לאומרה בקול ובשמחה רבה כאילו אותה שעה יצא ממצרים. שהרי אמרו במדרש עה"פ "ויסע משה את ישראל מים סוף", שהסיעם מעונותיהם שנמחלו ע"י השירה, שאמרו שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה, מוחלין לו על כל עונותיו. והנה אחר

ביון שכפר בי שלחתי לו עשר מכות, ולא הועלתני. וכל כך כפר בי, והוסיף לשעבד את בני. ולאחר שהודעתי לו את כחי וגבורתי שלח בעל כרחו, ועכשיו רדף אחריהם להחזירם לשעבוד. מי עשה כזה ולא הבין אינו ראוי לטבעו בים הוא וכל חילו? השיבו לו כל פמליא של מעלה, הדין עמך ועשה מה שאתה חפץ.

באותה שעה ענה עוזא ואמר, רבש"ע, יודע אני בעצמי שהן חייבין, אלא שב עליהם במדת רחמים. באותה שעה עמד גבריאל ולקח מלכן של טיט, ועמד לפני הקב"ה ואמר, רבש"ע, הלוא שעבדו בניך שעבוד קשה כזה, תרחם עליהם! מיד חזר הקב"ה וישב עליהן במדת הדין, וחזר וטבעם בים. לכך נאמר "וירא ישראל את היד הגדולה" (יד:לא).

בסדרם במדה שאדם מודד. אמנם כאן הי' חידוש שהי' מלחמה לכבוד השי"ת, וידוע חילול ה' דוחה מאה תפלות. וכאן הי' קידוש ה' על שפת הים, ראו ישראל את מצרים, וגם את השר העליון של מצרים מוטלים מתים. בפרק זה הוראו ישראל לדעת שהענק האימתני שעד כה שלט בכיפה, והפיל את חיתתו על יחידים ועל אומות, בבת אחת נמחק מן העולם, והוטל לרגליהם בפגר מובס שלא יצלח למאומה.

אולם מעבר לישועה הגדולה שלה זכו ישראל ומעבר לנקמה הרבתי שנעשתה אז בפרעה ובחילו, היה נס קריעת ים סוף מעמד אדיר של קידוש שם שמים ושל גילוי השכינה. על כך נאמר בנוסח התפילה: "מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה, זה א"ל ענו ואמר".

וגם אצל היהודים הי' קטני אמנה ונתחזקו, וכמ"ש לגבי קריעת ים סוף שהיו כאלו שרצו

הקב"ה את ישראל. לכך נאמר "ויושע ה' ביום ההוא וגו'".

"וירא" ישראל את היד הגדולה" (יד:ל). בשעה שביקש הקב"ה להטביע את מצרים, עמד עוזא שר של מצרים לפני הקב"ה ואמר לפניו, רבש"ע, נקראת 'צדיק וישר', ואין לפניך לא עולה ולא משוא פנים ולא מקח שחד - למה אתה רוצה להטביע מצרים? כלום הטביעו בני מבניך או הרגו מהם? בשביל ששעבדו בהן אתה רוצה לטבען? כבר נטלו שכרן, כל כסף וכל זהב שלהן.

באותה שעה כנס הקב"ה כל פמליא של מעלה ואמר להם, הוּו דנין ביני ובין עוזא שר של מצרים. בתחילה הבאתי עליהם רעב והעמדתי להם יוסף. הבין בחכמתו ונעשו כולן עבדיו, ולבסוף באו בני כגרים ושעבדו בהם שעבוד קשה, עד שעלתה צעקתם לפני, ושלחתי להם משה ואהרן עבדי, ואמר למלך שלהם "כה אמר ה' אלקי העברים". והיו יושבין לפניו כל מלכי מזרח ומערב והתחיל מתגאה לפניו, ואמר "מי ה'", שלא הביא דורון כל אותן השנים כדרך כל אלהות, "לא ידעתי את ה'". אלא המתינו ואבדוק בספרים שלי אם שמו כתוב אצלי. בדק ולא מצא.

השיבו משה ואהרן ואמרו ליה, הוא ברא שמים וארץ והוא צר העובר במעי אמו, והוא משיב רוחות ומוריד גשמים ומפריח טללים ומצמיח אילנות ועשבים וממית ומחיה נפש כל חי בידו. השיב [פרעה] לשלוחי, אין אלוה בעולם שיעשה מעשים הללו, אלא אני בראתי עצמי ואת נילוס נהרי, שנאמר "לי יאורי ואני עשיתיני". השיב ואמר לחכמיו, שמעתם אלוה זה מעולם? אמרו ליה, שמענו שבן חכמים הוא [בן] מלכי קדם, שנאמר "איך תאמרו אל פרעה בן חכמים וגו'". השיב לשלוחי, "לא ידעתי".

"אשירה לה" – גילוי שכינה לראות הישועה. ומסיים "ה' ימלוך לעולם ועד".

בבקעך ים סוף עמך ראו היד הגדולה ויראו. לכל הדורות ישפיע ברוחניות ובגשמיות עם כל מילי מיטב, ובקרוב נהל נטעי כנה פדויים לציון ברנה.

לחזור, עד שהקב"ה אמר "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (ובתרגום שם).

וביתר יש לפרש למה לא אמרו שירה עד שבאו לקרי"ס. כי ליל הסדר עבדא דנפק לחירות, אבל בקריעת ים סוף היה הישועה לכבוד השכינה. לזה יש לומר שירה, וזהו

השלה"ט ליל אחרון של פסח

להתעטף אלא שיודע להשליך שתי כנפות לאחריו.

מגיד משנה "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" (במדבר טו:לט) – שקולה מצות ציצית ככל התורה. "וזכרתם את כל מצות ה'". וי"ל דהיל"ל "וזכרתם אותם" דקאי על מצות ציצית, והוא לא רק הפתיל תכלת, שהרי רש"י פ' ציצית בגימ' תרי"ג, וחשוב שמונה חטים וחמשה קשרים נכלל.

ונראה דקאי 'וראיתם אותו' – אותו כביכול. ובגמ' (ר"ה יז:) אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כש"ץ, והראה לו למשה סדר תפילה. א"ל, כל זמן שישראל חוטאין, יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. וזה 'וראיתם אותו וזכרתם', שתראו שהקב"ה נתעטף כש"ץ. ואיתא בספ"ק דמשק אליעזר מהרה"ק מקאמארנא דצוק"ל וז"ל, מצות ציצית שממנה תלוי ויוצא מדת 'לא לפים' שאמר משה וכו', עכל"ק.

ובידוע שקריעת ים היתה על י"ג מדות של רחמים, בעתיקא תליא מילתא (וזה"ק ח"ב מ"ח ע"א), 'מה תצעק אלי' דהיינו שכבר נתקבל תפלות כלל ישראל.

ויבואר בהקדם דברי כ"ק מהרי"ד מבעלזא

ברוקח (סי' שס"א) ע"פ מדרש אבכיר, על הפסוק "והמים להם חומה" (שמות יד:כב), שהיה גבריאל מכריז ואומר למים שבימינם של ישראל, 'הזהרו בישראל שעתידים הם לקבל תורה מימינו של הקב"ה, שנאמר "מימינו אש דת למו" (דברים לג:ב). וחזור ואומר למים שבשמאלם 'הזהרו בישראל שעתידים הם להניח תפילין בשמאלם' וכו', וחזור ואומר למים שלאחריהם, 'הזהרו בישראל שעתידים הם להשליך כנף ציצית וקשר של תפילין לאחריהם', והמים היו נעשים חומות. וכן הוא ברעת זקנים מבעלי התוס' (שמות יד:כט). ובהגמ"י (סוף הל' ציצית) הביאו ירושלמי דקאמר גבי קטן, לא סוף דבר להתעטף, אלא שיודע להשליך ב' כנפות לאחריו. וכן הוא בטור ובשו"ע (סי' ח' סע' ד').

ובבית יוסף (או"ח סי' ח' סע' ד') ומחזיר שתי ציציות לפניו ושתי ציציות לאחריו וכו'. גם זה מדברי בעל העיטור (שם), וכן כתוב ברוקח (סוסי' שס"א), וכתב דאיתא במדרש אבכיר (הובא בילקוט פ' בשלח) עה"פ (שמות יד:כב) "והמים להם חומה", שהכריז גבריאל למים שאחריהם, 'הזהרו שעתידין להשליך כנף ציצית וקשר של תפילין לאחריהם'. ובהגמ"י סוף הל' ציצית (פ"ג אות כ') מייתי ירושלמי דקאמר גבי קטן, לא סוף דבר

והקשה מההרש"א, והלוא כמה קראי אפסיקו בנייהו, ואי משום דבחד מזמורא נינהו, א"כ הול"ל קשין מזונותיו כבריאת שמים וארץ וכמכות בכורות, וככל אותם נסים הכתובים באותו מזמור, עיי"ש.

וב' בס' הנ"ל דו"ל, אי נמי כ"ו פסוקים הנד' הם כנגד י"ג מכילין דרחמי של "מי אל כמוך" וי"ג מדות של "אל רחום וחנון", שהם הצינורות וכלים של י"ג מכילין דרחמי. ונמצא פסוק 'לגזור' הוא כנגד מזל הי"ג הנקרא 'מימי קדם', ופסוק 'נותן לחם' כנגד מדה י"ב של 'וחטאה', ונמצא שהם סמוכים זל"ז מחמת התלכשות הנד' אשר אח"ד באח"ד יגשו (איוב מא:ח), כי הי"ב סמוך לי"ג. ובזה יתורץ דקדוק, דהול"ל 'לגזור' ים סוף' וסמוך לי' 'נותן לחם', שיתלה התחתון בעליון. ובזה ניחא שאמר להיפך, מפני כי פסוק 'נותן לחם' הוא י"ב במדרגה שלו, ופסוק 'לגזור' הוא י"ג במדרגה שלו, עכ"ל עיי"ש.

וכתב בס' זרע דוד (פ' בשלח, ליד ידי הגה"צ מסקאליע שליט"א) לפ"ז שהפסוק 'לגזור' ים סוף לגזורים' הוא נגד מדה י"ג, היינו 'ונקה לא ינקה', דהיינו נגד 'מימי קדם' שהוא נגד התשובה כנ"ל שקדמה לעולם. וזה היתה הסיבה לקריעת ים סוף יען שישראל דבקו בתשובה שקדמה לעולם. ובזה יל"פ הפסוק 'ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים', והכוונה שע"י שדבקו בתשובה שקדמה לעולם מימי קדם, נבקע הים לפני בני", עיי"ש.

עכ"פ מכח מצות ציצית המורה להתעוררות י"ג מדות של רחמים נתעוררו רחמים של מדת 'אל', וכן מזל ונק"ה, ומזה נצמח הישועה הגדולה לכלל ישראל.

זי"ע לפרש מה שאמרו ז"ל (מובא בילקו"ש תהלים רמז תרפ"ה) שבשעה שהלכה אסתר לאחזשורוש התפללה "אלי אלי למה עזבתני" וכו'. ואמרו ז"ל 'אלי בים אלי בסיני'. וצ"ב הכוונה בזה שהזכירה ב' ענינים אלו דוקא קריעת ים סוף ומתן תורה.

וי"ל, דהנה ידוע דשם אל יש בו ב' בחינות - א' 'חסד אל כל היום'. ב' 'אל זועם בכל יום', דהיינו בחי' חסד ובחי' דין. ונלכך שם אל שבי"ג מדות של רחמים מכון נגד מדת 'קל וחומר' שבי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, ד'קל וחומר' היינו 'חסד' ו'דין'. 'קל' חסד, 'וחומר' דין. והדברים האלו מבוארים באריכות בספרים הק'.

והנה כנס פורים נושעו בני' בב' בחינות אל הנ"ל, דהיינו שהי' דין על אומות העולם וחסד על ישראל. ועפ"ז מבואר היטב מה שאמרה אסתר פעמיים 'אלי אלי', כי כוונתה היתה לעורר ב' הבחינות של שם אל, דהיינו חסד ודין, ע"כ אמרה פעמיים 'אלי'. וזהו ג"כ ביאור המדרש 'אלי בים אלי בסיני', דהנה אי' ברש"י (שמות כ:ב) דהקב"ה נגלה בים כגבור ואיש מלחמה, ובשעת מתן תורה נגלה עליהם כזקן מלא רחמים, דהיינו בים הי' בחי' דין על המצריים, ובמתן תורה הי' בחי' חסד על ישראל.

ע"כ שפיר אמרו במדרש 'אלי בים אלי בסיני', כי ביקשה אסתר לעורר ב' הבחינות של שם אל, לכן אמרה פעמיים אל, 'אלי בים' זה 'אל זועם' שהוא בחי' דין על העכו"ם, ו'אלי בסיני' זה 'חסד אל' שהוא חסד על ישראל, עכתוד"ק.

וכתב בספה"ק בן יהוידע (פסחים קי"ח) על דברי הגמ' שם, קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, דכתיב 'נותן לחם לכל בשר', וסמך לי' 'לגזור' ים סוף לגזורים.

רויחי ועשירות מופלג, כדמבואר ביום הקדוש שביעי של פסח, "אך אשר יאכל וגו' לכם" (יב:טז) עיין בבני יששכר, ובכל ישועות ונוזה בקרוב לביאת משיח צדקנו בב"א.

השי"ת ירחם שנזכה להתלבש בטלית המלך, וכנשר יער קנו על גזוליו ירחף, ירחם הקב"ה עלינו ועל כל בני ישראל מתוך רחמים וחסדים גדולים בני חיי אריכי ומוזני

נעילת החג

נעשה כך. יאמר נא ע"י מה מכים ניצוצי חמה, ע"י מה יעלה אד מן הארץ להגשים? וכל דבריהם הבל ורעות רוח. אלא שחכמיהם אומרים העולם כמנהגו נוהג, כה ה' וכה יהי' ואין אחר העושה כן בחכמה ובתבונה ובדעת אין אלקים, וכך הוא הטבע מעצמו. ואמת שהוא פלא, ואין להבין סתרי הטבע, אך מעצמו הוא כן.

ואמנם כשהקב"ה משנה הטבע, כגון קורע הים שעה אחת וממטיר לחם מן השמים ומוציא מים מצור החלמיש, אע"פ שכל אלו המה כטפה מן הים נגד חידושי מעשי בראשית שבכל יום ויום. מ"מ ישפוט כל בר דעת מזה שאין הטבע נוהג כן מעצמו, שא"כ לא יכול להשתנות לצורך שעה. וא"כ משינוי קטן הלז נדע 'כי לעולם חסדו' - שהוא היוצר והוא הבורא עושה נסים נפלאות בכל יום. והיינו 'לעושה נפלאות גדולות לבדו', לפעמים לפי שעה נדע 'כי לעולם חסדו', שעשה בבריאת העולם ובמעשה בראשית, כי "עולם חסד יבנה". וכן 'למכה מצרים בכבוריהם' נדע 'כי לעולם חסדו', וכן כולם מכל נס לשעה נדע, כי חסדו וטובו והתנהגותו והשגחתו לעולם יום יום. עכד"ק.

ועד"ז בכל ענין וענין בבנים^א, שהקב"ה נותן לאדם בנים וגם איך שיתנהגו ומה שיהיה

"מה יפו פעמין בנעלים" (שיה"ש ז:ב). הלשון 'נעלים' פעמים לשון הליכה. ובגמ' (חגיגה ג.) אמר רבי תנחום: חגיר ברגלו אחת - פטור מן הראיה, שנאמר 'שלשן רגלים'. והא רגלים מבעי ליה פרט לבעלי קבין? ההוא מ'פעמים' נפקא. דתניא: 'פעמים', אין פעמים אלא רגלים, וכן הוא אומר "תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים", ואומר "מה יפו פעמין בנעלים בת נדיב". רצ"ב.

ונקדים דברי החת"ס (תורת משה פ' צו) שבת הגדול שבו נעשה נס גדול. הארכת, ותוכן הדברים לפרש המקראות (תהלים קלו:ד) "לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו", וכן כל ההודאות הללו אומר על כל נס מיוחד 'כי לעולם חסדו'. והענין, כי אין שום נס גדול, ומה הרעש אם לפני שלשה אלפים שנה נקרע הים שעה א' ונתייבש, ונפל לחם מן השמים, ומעשים כאלו - הלוא בכל רגע נסים כאלה פה. מי פתי לא יתעורר בזרעו זרע באדמה ויצייץ ממנו ציץ ירוק ושוב פרח בו פרח אדום או לבן ושוב יגמול ממנו פרי פלוני, איך נעשה זה? וכי אין זה נס כקריעת ים סוף?

הנה יבוא השוטה ויאמר בחכמתו, זה הוא בטבע, כי ניצוצי חמה מכין בעפר ומי הגשמים מרטיבים, ועי"ז נעשה כך ועי"ז

^א שו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' רפ"ה-רפ"ט) ובסוף התשובה, עכ"פ ראה ראינו כל השיטות בזה בס"ד ובררנו הסולת שמצאנו בזה, וכפי קבלתינו האמיתית מפי רבותינו הק' וזרקנו הפסולת כי ההשגחה

וַיֵּשׁ שָׁכַל הַזֶּמֶן חַיִּים בְּאַמוֹנָה, וּבֵיתָר כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַשֵּׁל"ה (תורה אור פ' בשלח אות ג') שְׁבִיאר מ"ש חז"ל (ש"ר כ"ג ה') עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לֹמַר שִׁירָה לַעֲתִיד לְבוֹא. הַכוּוֹנָה שִׁיאֲמָרוּ שִׁירָה עַל לְהַבֵּא עַל הַנִּסִּים שִׁיְהִי אַח"כ. וּפִירֵשׁ בִּזְהָ מ"ש חז"ל (סנהדרין צד.) שְׂרָצָה הַקִּב"ה לַעֲשׂוֹת אֶת חֲזָקָהּ מִשִּׁיחַ, אֲלֵא שֶׁלֹּא אָמַר שִׁירָה עַל מַפְלָתוֹ שֶׁל סִנְחָרִיב. וְהַכוּוֹנָה ג"כ כִּנ"ל, שֶׁלֹּא אָמַר שִׁירָה מִתְחִילָה עָלָיו, יַע"ש.

וּמִזִּבְחָה שֶׁאֵין רְאוּיָה לְהִיטֵי מִשִּׁיחַ רַק מִי שִׁיאֲמַר שִׁירָה עַל לְהַבֵּא, וְהֵינּוּ שִׁזָּה מוֹרָה עַל חֲזָקָה הָאֲמוֹנָה (וְעֵינִן בַּחֲכָמָה שְׁלֵמָה פ' בשלח). וְזֶהוּ שֶׁכִּבְרָ יוֹדֵעַ לְבָרֵךְ עַל הָעֲתִיד. וְזֶהוּ שֶׁאֲמַר קוֹדֵם 'הַמְכִּין מִצְעָדִי גִבְר', וְיוֹדֵעַ אַח"כ 'שִׁעֲשֵׂה' או 'הַעֲשֵׂה לִי כָל צָרְכִי'. וְיֵשׁ שֶׁרַק אַחֵר שִׁעֲשֵׂה לִי כָל צָרְכִי, אִזּוֹ יוֹדֵעַ וּמֵאֲמִין הַמְכִּין מִצְעָדִי גִבְר.

וְהִנֵּה הַבְּרָכָה 'שִׁעֲשֵׂה לִי כָל צָרְכִי' נִתְקַנָּה עַל לְבִישֵׁת נִעְלִים. וְצ"ב הַטֵּעַם מֵה שֶׁתְּקַנּוּהוּ עַל לְבִישֵׁת הַמְנַעְלִים דִּיקָא. וְע"י בַּחֲכָמָה שְׁלֵמָה ע"פ מֵאֲמָרָם ז"ל (שִׁבְתָּ קֶטֶט): לַעֲוֹלָם יִמְכּוֹר אָדָם קוֹרוֹת בֵּיתוֹ וְיִקַּח מְנַעְלִים לְרִגְלָיו. וְלִכְךָ כִּשְׁרוּאָה שִׁישׁ לוֹ מְנַעְלִים א"צ לְמַכּוֹר, וְנוֹתֵן הָדוּדָה שִׁעֲשֵׂה לִי כָל צָרְכִי, דַּע"ז א"צ לְמַכּוֹר. **וְעַד"ז** יֵשׁ לְהַמְתִּיק בִּיטוּר, שֶׁמּוֹבָא בְּסִידוּר דַּעַת קְדוּשִׁים לְהַרְהֵק מִבְּרוּטְשָׁאטְשׁ זִי"ע עַל הַבְּרָכָה 'שִׁעֲשֵׂה לִי כָל צָרְכִי', שֶׁשֶּׁמַּע מִרְבּוֹ הַרְהֵק ר' מֹשֶׁה לֵיב מִסָּאסוֹב הַנ"ל, הַדְּהוּסָה הוּא שִׁעֲשֵׂה 'לִי' כָל צָרְכִי, כִּי רַק בְּנוּגַע לַעֲצֻמוֹ

לָהֶם בְּבִרְיוֹת גּוֹפָא וְנִהוּרָא מַעֲלִיא וְחִנָּא וְחִסְדָּא, וּבִפְרִנְסָה שֶׁהִקְב"ה עוֹשֶׂה אֶת הַכֹּל בַּעֲתוֹ, וְכֹדֶרֶשֶׁת חֲז"ל בַּעֲתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד (בְּרֻכּוֹת מ"ג): וְאָמַר רַב זוֹטְרָא בְּרַב טוֹבִיָּה אָמַר רַב, מֵאִי דְכָתִיב "אֶת הַכֹּל עֲשֵׂה יְפֶה בַּעֲתוֹ", מִלְּמַד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יִפֶּה לוֹ הַקִּב"ה אוֹמְנָתוֹ בִּפְנֵיו. אָמַר רַב פִּפְא, הֵינּוּ דֹאֲמָרִי אֵינְשֵׁי: תֵּלָה לִּיהִי קוֹרָא לְדַבֵּר אַחֵר - וְאִיהוּ דִּידֵיהִ עֲבִיד. וְעֲשֵׂה לְכָל אֶחָד וּבְכָל דְּבַר מִמֶּשׁ.

וְזֶהוּ נִבְאָר עֵינֵן שֶׁל בְּרָכָה 'שִׁעֲשֵׂה לִי כָל צָרְכִי' וּבְרָכָה 'הַמְכִּין מִצְעָדִי גִבְר'. וּמִקּוּרוֹ בְּגַמ' (בְּרֻכּוֹת ס.). וְהָרָא"ש וְהַרְמַב"ם וְבִטּוֹר כָּתְבוּ תַּחֲלִילָה בְּרָכָה 'שִׁעֲשֵׂה לִי כָל צָרְכִי' עַל הָאֵל דְּמִסִּיִּים מִסָּאֲנִיָּה, וְאַח"כ בְּרָכָה 'הַמְכִּין מִצְעָדִי גִבְר'. וְכָתַב הַמַּג"א (ס"ב) דֶּהֱכָל לִפִּי הַזֶּמֶן וְהַמְקוֹם. דַּעֲכִשְׁוִי הַכֹּל נוֹעֲלִים מְנַעְלִים קוֹדֵם שִׁילְכוֹ, וְלִכְךָ צָרִיךְ לְהַקְדִּים בְּרָכָה 'שִׁעֲשֵׂה לִי כָל צָרְכִי'. וּבַמַּג"א (ס"ו) מ"ו ס"ג) הֵבִיא מֵהַאֲגוּדָה דְּגוֹרֵס 'אֲשֶׁר הַכִּין', וְסִיִּים הַמַּג"א דָּכַן נִוְהֵגִין. וְלִפִּי גִירְסָא שֶׁלִּפְנֵינוּ נִתְקַנָּה הַבְּרָכָה בַּלְשׁוֹן הַזֶּה.

אֲמִנֵּם יֵשׁ כְּאֵלָה שְׁצִירִכִּים שִׁיְהִי קְרִיעֶת יָם סוֹף וְאַח"כ אֲמוֹנָה, כְּמִסּוֹפֵר שֶׁפ"א בָּאָה אִשָּׁה לְהַרְהֵק מֵאֲפֻטָּא זִיע"א וּבִיקָשָׁה מִמֶּנּוּ בְּרָכָה לְהַפְקֵד בְּפִרִי בֶטֶן. וּבִירְכָה הַרְה"ק זִיע"א וְאָמַר, שֶׁאֵם תֵּאֲמִין בַּהֲקִב"ה תְּבוֹא יִשׁוּעָתָה. וְאִמְרָה שִׁבְתוּהָ"ק נֹאמַר קוֹדֵם 'וְיִשְׁע' וְאַח"כ 'וְיִאֲמִינוּ'. וְאָמַר זִקְנִי זִיע"א, לֹא נִיצְחָנִי אָדָם אֲלֵא אִשָּׁה זֶה, ע"כ.

הַפְּרִטִּית עַל כָּל הָעוֹלָם - הֵן הָאָדָם וְהֵן בַּע"ח וְהַדּוּמָם וְהַצּוּמָח, כּוֹלֵם נִסְקָרִים בְּסִקְרִיָּה אַחַת בְּהַשְׁגָּחָה פְּרִטִּית בְּכָל רֵגַע וְרֵגַע. וְאֵין קֶשׁ בָּאָרֶץ וְלֹא עֵלָה בְּאֵילָן שֶׁנוֹפֵל בְּלִי הַשְׁגָּחָה עָלָיו מִצַּד הַמִּשְׁגִּיחַ הָעֲלִיוֹן, רַק שֶׁהַחִילּוֹק עַל פְּעוּלוֹת הַיּוֹצֵא שְׁבַצִּדִּיקִים גְּמוּרִים הַשְׁגָּחָה הַפְּרִטִּית הוּא בְּכָל רֵגַע מִשְׁתַּנֶּה לִּפִּי צָרוֹן הַצַּדִּיק וְלִפִּי צָרְכּוֹ בְּעוֹלָם. וּבִשְׂאֵר עֲנִינִים הַשְׁגָּחָה הַפְּרִטִּית לֹא תִשְׁתַּנֶּה בְּכָל עֵת, וְלִכְךָ מִתְנַהֲגֶת ע"י מִלְּאָכִיו עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ וְזֶה בְּרוּר. וְיִה"ר שְׁנוּכָה לְהִיטֵי תַּחַת הַשְׁגָּחָתוֹ לְבַד. וְעֵינֵין סִפֵּר חִינּוּךְ בֵּית יְהוּדָה (מִהַגָּה"ק ר' יַעֲקֹב צִבִּי אֵילִישׁ זצ"ל) דְּבָרִים נִפְלָאִים בִּל"ו פְּרָקִים וְאַמִּיתִיִּים, וְדַבְּרֵיוֹ לֹא רֵאִיתִי עַד לְאַחֵר שֶׁכָּתַבְתִּי קוֹנְטְרִסִּי, וּמ"מ בִּס"ד זְכִיתִי לְכוּן הָאֲמֵת.

זי"ע (נועם אלימלך הוספות ליקוטי שושנה) "ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים" (תהלים קיד:ח). נראה, כי יש שני צדיקים* הצדיק האחד יש שממתיק דינים בעבודתו הקדושה שמהפך מדת הדין למדת הרחמים* ועוד יש צדיק שאינו עושה שום פעולה לזה, אלא שמכח צדקתו הגדולה ממילא אין הדין יכול לשלוט כלל והחסדים גוברים בזכותו* וזה הוא ההופכי כו', כי הדינים נקראים צור שהם קשים כמו האבן, והצדיק מהפך אותם לרחמים, ואדרבה ממשיך חסדים. וזהו 'ההופכי הצור', שהם הדינים להיות אגם מים, שהם מרמוזין אל החסד* חלמיש, הוא הצדיק היותר גדול וחזק כמו חלמיש הזה. 'למעינו' כמו למענו מים, כלומר בשבילו לבד בלי שום פעולה, רק שזכותו מגין ובא השפע על ידו.

והי"ב להאמין שבדאי הקב"ה ממלא חפצו לטובה, וזהו הנעילת החג כמו ברכת הנעלים שעשה לי כל צרכי.

השי"ת יעזור וירחם כמו שכתב בהגדה קול יהודה (עמ' ק"ס) שהביא מהה"ק מהר"י מבעל ז"ל בנוסח זכר למקדש כהלל וכו' לקיים מה שנאמר 'על מצות ומוררים יאכלוהו'. דיש לדקדק דנקט קרא דפסח שני. ותיירץ דהאי 'לקיים מה שנאמר' הוא לשון בקשה, דאע"ג שעכשיו אין לנו פסח מ"מ הננו מצפים לישועת ה' שנוכה עכ"פ להקריב פסח שני. וכתב שהגרי"ש נאטנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב תמה דהא אין ציבור עושין פסח שני. אך א"ש ע"פ הירושלמי הנ"ל, דלר"י אם נבנה ביהמ"ק אחר פסח ציבור עושין פסח שני, עיי"ש. ונוכה כבר האי שעתא לקיים מה שנאמר 'על מצות ומוררים יאכלוהו', ונוכה לדבר ישועה ורחמים בכלליות ובפרטיות ברוחניות ובגשמיות וסייעתא דשמיא בגאולה שלימה בב"א.

צריך האדם שיהא נדמה לו שהקב"ה עשה לו כל צרכיו. ואפילו אם סובל יסורין חייב לידע ולהאמין שאלו הן צרכיו שלו, כי כן קבע בעדו אביו הנאמן שבשמים. אבל בנוגע לאחרים לא ידמה כן בלבבו, אלא ישתדל בכל כחו להטיב מעמדו ומצבו. ולכן אומרים 'שעשה לי כל צרכי', ולא 'לעמו ישראל' וכיו"ב.

ובדאי' (פרדס יוסף פ' תרומה כה:ב ד"ה ובכ"ב) ששאלו להבעש"ט הק' על הא דאיתא (חולין קט). כל מה דאסר לן רחמנא שרי לן כוותיה, אסר לן דמא שרא לן כבדא וכו'. באיזה אופן הותרה לנו כפירה? והשיב 'בצדקה' - לא תאמר לעני שיהיה לו בטחון, ובוודאי יעזור לו ה', רק תהיה באותו שעה ככופר, ותעשה לו כל מה שבידך. אבל לעצמו יכול וחייב להאמין שעשה לי כל צרכי. וזה הברכה על לבישת נעלים, שהכל נכלל בזה.

וע"ד מובן על מכרם צדיק בעבור נעלי"ם והכוונה שהי' ליוסף הצדיק אמונה כמו ברכת נעלים שעשה לי כל צרכי.

והנה עברו הימים הקדושים וכל א עם הבקשות והצפיות, ועיני כל אליך ישברו, התפלות בליל הסדר בהלל ושאר הזמנים הקדושים בבני חיי אריכי מזוני ריחי וכל א' מצפנו לבו, כמו שזה סימן של צפון ברך הלל נרצה, מה שצפון בלבו של אדם יברך השי"ת שיוכל להלל ולרצות הבורא, שיהיה עת רצון.

ויש לפרש "בצאת ישראל גו' הים ראה", והקושיא 'מה לך הים' כו' והתשובה 'מלפני אדון'. אמנם ידוע דבכל שנה ושנה מתעורר הזמן כמו שהי' בעת יצי"מ קרי"ס וכל כיצא בזה, ונכנסים בכל ההארות כמו שהי'. ויש קריעת הים סוף, וגם נידונים כמו אז, וזהו שאמר מה לך הים כי תנוס, האי שעתא כו'.

והתשובה כדברי הרה"ק רבי ר' אלימלך

שיעורי הלכה

ב' ניסן שנת תשפ"ה לפ"ק

הלכות פסח - או"ח סי' תמ"ד

דיני ערב פסח שחל בשבת

הדינים בקיצור [ובהמשך נבאר כל דבר בטעמו ונימוקו]:

- ♦ דרשת שבת הגדול בשבת הקודם.
- ♦ יוצרות והפיוטים של שבת הגדול אומרים בשבת הקודם.
- ♦ מתענין ביום חמישי י"ב ניסן, ואלו הנוהגים לעשות סיום יעשו ביום חמישי.
- ♦ מים שלנו, שואבים ביום י"ג סמוך לשקיעת החמה.
- ♦ בודקין את החמץ אור לי"ג ניסן, ומברכים על הבדיקה, ואחר הבדיקה אומרים 'כל חמירא'.
- ♦ בערב שבת אומרים מזמור לתודה.
- ♦ שורפים החמץ ביום שישי י"ג ניסן בשעה חמישית כמו בשאר שנים. ואין מבטלים החמץ בשעת השריפה.
- ♦ יש נוהגים שלא לאכול חמץ כל היום, אבל כל הדברים שלא אוכלים בפסח מחמת חומרא מותר לאכלו.
- ♦ שיניים תותבות צריך להגעיל אותם בערב שבת.
- ♦ אפיית מצות של הסדר אופים בערב שבת אחר חצות. ולגבי אמירת הלל בשעת האפייה, יש חילוקי מנהגים.
- ♦ הזרוע והביצה יצלה מערב שבת.
- ♦ החרוסת יעשנו בערב שבת.
- ♦ יבדוק את עלי החסא מן התולעים בערב שבת
- ♦ החריין יפרר אותו בערב שבת, ויראה לשמרו באופן שלא יפיג חריפותו.
- ♦ מי מלח יכין בערב שבת.
- ♦ משכימין להתפלל בשבת.
- ♦ הפטרה של שבת הגדול הוא 'וערבה'.
- ♦ סעודת שחרית מחלקים לשנים.
- ♦ ואחר מנחה אוכלים בשר ודגים לס"ג.
- ♦ שוטפים את הפה במים שלא ישאר שום חמץ בפיו.

- אחר שגמר מלאכול מבער חמץ הנשאר ומנער הפירורין.
- ואחר הביעור יבטל את החמץ ויאמר 'כל חמירא'.
- מותר לטבול בשבת לכבוד יו"ט [אבל לא יאמר בפיו].
- במוצאי שבת נשים אומרים גם ברכת הבדלה.

דרשת שבת הגדול

שבת הגדול, דרשת שבת הגדול -
נקציעות כזה ששבת הוא ערב פסח
דורשים ששבת קודם ערב פסח, ששנה זו
הוא פרשת ויקרא (א"ר ס' ת"ל סק"ז,
ופמ"ג שם מש"ז). והטעם כיון שבערב
פסח שוב אי אפשר להזהיר ולתקן מה
שנריך קודם פסח.

זמן אמירת הפיוטים

פיוטים ויוצרות של שבת הגדול - צאלי
רצה ופרי מגדים (שם) כתבו שיש לאומרו
בשבת ערב פסח. אבל מרן בעל הדברי
חיים מלאנו זי"ע הורה לומר הפיוט של
שבת הגדול בשבת הקודם, מחמת שידעו
דיני הכנה של פסח קודם הפסח וכידוע
שצפוי נכתב כל הלכות פסח.^א וכן הוא
המנהג בחצר קדשינו שאומרים הפיוטים
בשבת קודם ערב פסח.

זמן תענית בכורים

תענית בכורים - הזכורים מקדימים
להתענות ביום חמישי (שו"ע ס' ת"ע
ס"ז), והנוהגים לפטור עצמם בקיום
מסכת יסיימו ביום חמישי י"ז ניסן, [ויש

מקומות שהיו מסיימים רק בערב שבת,
ויש שהיו מסיימים גם בערב שבת (עי'
שו"ת משנה הלכות ח"ז ס' ס"ה)]. ואם
שכח או שאין באפשרותו להתענות ביום
חמישי, יתענה ביום שישי.

בכור שנעשה בר מצוה בשבת
אם צריך אביו להתענות בשבילו

נער שנעשה בר מצוה ביום השבת, וכל
השנים נהג אביו להתענות בעצורו
כמבואר ברמ"א ס' ת"ע סע' ז', יש לעיין
אם גם השנה צריך אביו להתענות בעצורו
כיון שציוס חמישי עדיין קטן הוא, או
שלא כיון שהוא תלומדין לערב פסח שחל
השנה בשבת ואז כבר יהי' גדול לכן אין
צריך להתענות עצור בנו, עי' שו"ת בית
אבי (או"ח ס' נ"ט).

בכור שנעשה בר מצוה ביום שישי
אם צריך להתענות בו ביום

ובכור כן יש להסתפק בצכור שנעשה בר
מצוה צי"ג ניסן שחל להיות ביום שישי,
ממחרת תענית בכורים שהוקדם ליום
חמישי - אם חייב להתענות ביום הבז
מצוה הואיל וביום חמישי עדיין היה קטן.

^א ובדעת הא"ר חילק בליקוטי מהרי"ח שהפיוטים לא נתקנו בעיקר בשביל ההלכות, משא"כ הדרשה.
וראה דרכי חיים מעשה פלא שאירע אצל מרן הדברי חיים בשנת תרל"ו כשכבר לא היה שבת ער"פ
משנת תרט"ז, כשמתפללי בית מדרשו טעו ולא אמרו הפיוטים.

היטב את הבית, וכל הבדיקה אינו אלא בהעברה בעלמא [כמו אינספקטש"ן בלע"ז], אין להקל לבדוק בשבת ע"י עכו"ם. אבל אם הבדיקה הוא לבדוק את החמץ מן הבית, יש מקום להתיר בשבת ע"י עכו"ם.

בערב שבת אומרים מזמור לתודה ולמנצח בערב שבת אומרים 'מזמור לתודה', שהרי אינו ממעט בזמן אכילת התודה, [כי מה שיש שאין אוכלים חמץ במשך היום הוא רק מנהג ולא מעיקר הדין], וגם 'למנצח', שהרי אינו ערב יו"ט.

ומן שריפת חמץ

שריפת חמץ - שורפים החמץ ביום שישי בזמן ששורפים את החמץ בכל שנה, והטעם כדי שלא יבואו לידי טעות בשאר שנים לבדוק אחר חלות. והנה לשון המחבר (סי' תמ"ד סע' ז') הוא שיצטרף קודם חלות. והמשנה ברורה (סק"ט) תיקן שלא דוקא אלא בתחילת שעה ששית. וביארו בכוונתו, דאע"פ שבשאר השנים צריך לבדוק קודם השעה הששית (מ"ז סי' תל"ד ס"ק י"ד), מ"מ בשנה זו אפשר לבדוק בתחילת שעה ששית, כי כל הטעם שצריך לבדוק קודם שעה ששית הוא בכדי שישאר לו זמן לבטל אחר הביעור. אבל שנה זו שהציטול הוא למחרת בשבת אי"ש (מקראי קודש ח"א סי' מ"ח). אמנם בחיי אדם (כלל קכ"ט ס"ט) כתב שיש לבדוק ביום ששי בשעה חמישית כמו כל ער"פ.

הביטול יבטל בשבת בזמן

איך מבטלים את החמץ בזמן שריפת חמץ

מים שלנו שואבים ביום חמישי

מים שלנו - מצעוד יום סמוך לבין השמשות שואבים מים שלנו למנות מנות שיאפו ביום שישי ערב פסח מוקדם.

בדיקת חמץ אור ליום שישי י"ג ניסן

בדיקת חמץ - כליל שישי אור לי"ג בניסן, בודקים את החמץ לאור הנר, ומברכים קודם הבדיקה 'על ביעור חמץ', ואחר הבדיקה מבטלים את החמץ באמירת 'כל חמירא' כמו בשאר שנים כליל ארבעה עשר.

שבח לבדוק בליל י"ג ונזכר ביום י"ג

שבח לבדוק כליל י"ג, יבדוק ביום י"ג לאור הנר. ואכסדרה או כנגד ארובה שצמדר אם צדקה לאור החמה דיו, וכמבואר הלכותיו בסי' תל"ג (ס"א) וסי' תל"ה (ס"א).

שבח לבדוק בליל י"ג ונזכר בליל י"ד

ואם נזכר כליל שבת שהוא ליל י"ד ששכח לבדוק את החמץ כליל י"ג, בשו"ת אבני צדק (סי' ג') חידש שמותר לומר לעכו"ם לטלטל את הנר ויבדוק את החמץ לאור הנר, דהוי שבות דשבות במקום מזה, ומותר אפילו לומר לגוי להדליק את הנר כשיטת הרמ"א (סי' רע"ו ס"ז). אבל בשו"ת בית היוצר (סי' י"ח-י"ט) ופני מדין (או"ח סי' ז"ה) חלקו עליו ואסר לבדוק בשבת ע"י שהעכו"ם יטלטל את הנר, ואפילו אם היה דולק מצעוד יום. וכן דעת שו"ע הרב (סי' תל"ה ס"ג). וכבר הארכנו בשאלה זו [בגליון משנת השבוע פסח תשפ"א], והכרענו שאם כבר ניקו

ומסקנת דבריו: דכיון דאין אפיית המצות דוחה שבת, הוי ערב שבת זמן חיובו (ע"ש שהביא ראיה לכך מתוס' במס' מנחות). ולא יפה עושין אותן שאופין ציוס ה' קודם י"ד. ופוק חזי מאי עמא דבר שכל ישראל הכשרים אופין בערב שבת צי"ג, לכן אל תטוש תורת אמך ואל תלך בדרך אחס. וכן הוא מנהגינו לאפות מצות בערב שבת אחר חלות.

אפיית מצות במוצאי שבת

אפיית מצות במוצאי שבת - הטור מביא בשם הראב"ה ורצ מתתיה שאס חל ערב פסח בשבת, אופים במוצאי שבת. ואולם אנו אין לנו אלא מנהג אבותינו לאפות מערב שבת, ולא לטרוח ציו"ט ולאחר אכילת מצה, אלא זריזין מקדימין למצות, וכן נהג הרא"ש. והט"ז נתן עוד כמה טעמים שלא לאפות כליל יו"ט, ואחד מהם הוא שהרי ממהרין באכילה שלא ישנו התינוקות, ואס יאחר בלישה ואפיה ודאי ישנו התינוקות, וגם יצוא לאכול אפיקומן אחר חלות (חק יעקב סק"ג). וכן הכריעו בשו"ע הרב (ס"ד) ומשנה ברורה (סק"ד).

ואולם יש מקומות שאופים במוצאי שבת ליל התקדש החג קודם הסדר. ראה מנהגי החתם סופר (פרק ו' אות י') שכן היה נוהג מרן החתם סופר, וכן רבו בעל הפלא"ה. גם בעל האבני נזר וז"ל¹ היה

כמו כל שנה, אלא למחרת בשבת לאחר שאכל הסעודה. ומה שאין חוששין שמא יצוא לידי טעות בשאר שנים, ביאר החק יעקב (סק"ד) לפי שהציטול מצטל בזמנו בשבת בערב פסח כמו בכל ערב פסח, משא"כ הציטור שאי אפשר לעשות בשבת. ואס יבער אחר חלות, יש לחשוש שיצוא לטעות בשאר שנים לשרוף אחר חלות.

אכילת חמץ בערב שבת

אכילת חמץ בערב שבת מעיקר הדין מותר לאכול חמץ כל יום ששי, אבל יש מדקדקים שלא לאכול עוד חמץ חוץ מסעודות שבת.² ועכ"פ גם המדקדקין הוא רק על חמץ גמור, אבל כל מה שאין אוכלין בפסח משום חומרא מותרים לאכול בערב שבת.

מנהג לאפות מצות מצוה אחר חלות ער"פ

אפיית מצות של הסדר אופים בערב שבת אחר חלות, כמבואר בשו"ע סי' תנ"ח, ובציאור הגר"א מבואר הטעם לכך שהוא זכר לשאר שנים.

בית שערים: ערב שבת הוא זמן החיוב

מצד המנהג לאפות מצות מצוה

בשו"ת בית שערים לק"ז וזללה"ה (חאו"ח סי' רי"א) השיב לא' מתלמידיו ששאל אותו אס בערב פסח שחל להיות בשבת, מחויבים [מלד המנהג] לאפות מצות מצוה בערב שבת אחר חלות.

¹ בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' נ"ט אות א') כתב שאין להקפיד על כך, ע"ש.

² בהגדה של פסח אבני נזר (עמ' ל"ב) מובא ממה שסיפר הגאון רבי שלמה קאליש זצ"ל (חתנו של

שבשעת הקרבת הפסח אמרו הלל הכי נמי נוהגים לומר הלל בשעת האפייה. והנה כל זה הוא בערב פסח, אבל בערב שבת לא היו שוחטים את הפסח, כי בזמן שבת המקדש היה קיים שחיטת הפסח היה דוחה שבת. ובשור"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' נ"ט אות ד') כתב שלכאורה גם אסור לאומרו, דכיון שחז"ל לא תיקנו לאומרו, הרי זה בכלל מה שאמרו חז"ל (שבת קיח:) שהקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף.

ואכן כן היה מנהגו של הרה"ק בעל המנחת אלעזר זצ"ל שלא היה אומר הלל באפיית המצות בעש"ק שהוא יום י"ג בניסן (דרכי חיים ושלום אות תקע"ח). וכן נהג כ"ק האדמו"ר מלאנז קלויזענבורג זצ"ל. ויש שאומרים רק חצי הלל, כמו שנהג הרה"ק בעל הויחי יוסף מפאפא זצ"ל (בשנת תשמ"א) שאמר רק חצי הלל. ואולי זה ע"פ החכמת שלמה (סי' תכ"ב) דלא אמרינן 'הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף' אלא בקורא הלל השלם.

אך מאידך צרוב המקומות גם השנה אומרים הלל בשעת האפייה כמו בשאר השנים, דכיון דהאפייה הוא זכר לקרבן פסח, וכן ההלל הוי גם כן בכלל תקנת חכמים לומר הלל. וגם צהר הקודש טוערנאציל שנוהגים לברך על אמירת הלל השלם צעת אפיית המצות בערב

שנים שנהג לאפות צמוציא שבת, וצנו בעל השם משמואל זצ"ל היה אופה מצותיו צליל הסדר כשערב פסח חל בשבת.

אלו שאין אופין מצות בע"פ בשאר שנים
אם כשחל בע"ש יזהרו בזה

והסתפקתי באלו שאין נוהרים לאפות מצות מצוה בערב פסח, והמשנה ברורה (סק"ג) בשם הבגדי ישע הליך בעדס מפני שיש כמה דיעות שאפילו בערב פסח איסור חמץ הוא צמשהו, וקשה מאוד ליזהר שלא ימצאו חץ משהו חמץ בחטים שלא יהיו מצומחים, ועל כן אופין קודם ערב פסח כדי שיתבטל החמץ. והנה השנה כשחל ער"פ בשבת יש מקום לומר שגם הם יש להם להדר לאפות מצות בערב שבת אחר חלות, כיון שאין לחשוש מחמץ בערב שבת. אך מאידך כיון שאינו אלא זכר לשאר שנים כמו שהצאנו בשם הגר"א, והרי בשאר השנים אינם נוהרים בזה, הוא הדין שגם השנה אין צריכים ליזהר בזה.

אמירת ההלל בשעת אפיית המצות
כשחל ערב פסח בשבת

ובשארופים המצות בערב שבת, יש חילוקי מנהגים לגבי אמירת ההלל, כי מנהג ישראל תורה לומר הלל בשעת אפיית המצות, דמה שאופים אחר חלות היום בערב פסח הוא משום שזה זמן הקרבת הפסח ומצות מנה הוקשה לקרבן פסח שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. וכמו

החלקת יואב) שכשחל ערב פסח בשבת, היו שנים שהיה אופה המצות בליל הסדר ממש, והיו שנים שהיה אופה ביום ו' עש"ק, והיה זה תלוי במה שהעלה להלכה בכל פעם, שהיה שנים שהכריע לאפות בלילה, והיה שנים שהכריע לאפות בעש"ק. ועי' שו"ת אבני נזר (או"ח סי' תנ"ט י"ז).

פסח,⁷ נוהגים שגם כשחל ערב פסח בשבת אומרים הלל השלם בצרכה.

אימתי מוכרים את החמץ

מכירת חמץ - נחלקו הפוסקים עד מתי מוכרים את החמץ לנכרי ביום שישי. דעת המהר"ם שיק (או"ח סי' ק"כ) שיש למכור עד שעה חמישית כמו כל שנה. ודעת האמרי יושר (ח"א סי' קמ"ו) שאפשר למכור עד כניסת השבת. מנהגינו למכור את החמץ עד שעה חמישית כמו כל השנים.

מתי חל מכירת החמץ

מנהגינו למכור החמץ עד שעה חמישית כמו בשאר שנים, אלא שיש לדעת מתי חל קנין המכירה - אם קודם השבת או בתוך השבת קודם זמן איסור חמץ, כי יש שאומרים שצריך לעשות באופן שיחול הקנין בערב שבת, מזד איסור מקח וממכר בשבת.

ויש מתירים שיחול הקנין בשבת קודם זמן איסור חמץ, מכיון שכבר התחיל הקנין בערב שבת. וכידוע ראיית הגאון רבי עקיבא איגר (שו"ת מהדו"ק סי' קנ"ט) מהא דליאת בשו"ע (סי' של"ט ס"ד) שאין עושין פדיון הבן בשבת משום דדומה למקח וממכר. וכתב שם המג"א (סק"ח) בשם התרומת הדשן (ח"א סי' רס"ט) דאין לומר שיתן המעות לידי הכהן בערב שבת

על מנת שיחול הקנין ביום השבת, דמ"מ איך יעשה עם הצרכות והסעודה. ומשמע ללולא הצרכות והסעודה היה מותר לפדות את בנו ע"י נתינת מעות לכהן בערב שבת על מנת שיחול הפדיון בשבת. ומוכח מכאן דהעושה קנין בערב שבת וקצבו שחלות הקנין יהיה בשבת, אין בו חשש משום מקח וממכר.⁸ וכן נקטו כמה פוסקים שיכתוב בשטר המכירה שמוכרו היום ותחול המכירה למחר ביום השבת בשעה הששית, עי' שו"ת מהר"ם שיק (סי' ר"ה), שו"ת מהרש"ג (ח"צ סי' קי"ז) ועוד.

ומאידך יש אוסרין שיחול הקנין בשבת. הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' קמ"ו), שו"ת הר נבי (או"ח סי' קכ"ו) בשם הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל. וגם כ"ק אאדמו"ר זי"ע מביא בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' קמ"א, ח"ה סי' ר"צ) משו"ת מהר"י ברונא (סי' קכ"א) דפשיטא ליה שאסור ליתן מעות בערב שבת על מנת שלא יחול המקח אלא בשבת. ולכן אסור ליתן מעות פדיון הבן בערב שבת שיחול הפדיון בשבת.⁹ ולכן אנו נוהגים לכתוב בשטר מכירת חמץ שלנו שחלות הקנין יהי סמוך לזמן כניסת השבת.

⁷ כידוע שכן מקובל אצלם שדבר זה הוא אחת מארבעה ענינים שקיבלם הרה"ק המאור עינים זי"ע מאליהו הנביא זכור לטוב.

⁸ יש לציין שרע"א עצמו מסיק לאיסור ע"ש ראייתו.

⁹ ראה מה שהרחבנו בזה במשנת השיעורים סי' ש"ו.

לעשות בשינוי קצת (מ"צ סי' תק"ד ס"ק י"ט). למשל כשמפורר במגרדת שלא על גבי קערה, אלא על המפה או השלחן נקרא שינוי. ולכן יותר טוב לפרר בערב שבת שיוכל לעשות כהרגלו. אך במשנה ברורה (סי' תע"ג ס"ק ל"ו) העיר שאם יפרר אותו הרבה זמן לפני ליל הסדר יפיג חריפותו, ולכן יזהר שיאחסן אותם באופן שלא יפיג חריפותו. והיום איכשר דרא, שיש כמה מיני כלי איחסון ששומרים על חריפותו שלא יפוג.

ובן את עלי החסא שיזאאים בהם ידי חובת אכילת מצות מרור יש לבדוק אותם היטב בערב שבת מן החולעים שמזויים בהם. חרוסת ומי מלח יכין בערב שבת, וכן יללה הבשר והביצה בערב שבת. ואם שכת לללות הזרוע בערב שבת, יכול לללות במוצאי שבת ויאכלנו למחרת בסעודת היום, והביצה יכול לאכול אפילו בלילה.

להכין מאכלי פסח לשבת

מאכלים לשבת - מה טוב ונכון שמלכד החלות [בילקעס] בשביל לחם משנה [וצריך שיהי' שיעור כביצה פת לכל סעודה], כל מאכלי שבת יהיו כשרים לפסח, ויבשלם בכלי פסח, ובה ניולדים מהרבה ספיקות וחששות [של עירוי מכלי חמץ לכלים של פסח וכדומה], וגם אין צורך לצרף כל מיני קולות. ומנהג יפה להשתמש בכלים חד-פעמיים לאכילת החמץ.

מצה בשבת ער"פ אם הוא מוקצה ואם אפשר לצרפו ללחם משנה

מצה בשבת ערב פסח - יש אומרים שהוא

שכת למכור החמץ יתן לגוי במתנה

ואם שכת למכור החמץ לנכרי בערב שבת, עי' במשנה ברורה (ס"ק כ) שאם יש לו חמץ הרבה בחדר מיוחד ושכת למכור בערב שבת, יתן במתנה לנכרי, ויכול ליתן אותו אפילו לנכרי שמכירו ויודע שיחזיר לו אחר הפסח. וזה בלבד שיקנה לו בקנין המועיל, ואפילו שאסור ליתן מתנה בשבת, לצורך מצוה מותר.

מחלוקת הפוסקים

אם בשבת יכולים למכור החמץ לגוי

ואם ירא ליתן את החמץ לנכרי במתנה, מביא המשנה ברורה (שם) מחלוקת הפוסקים בזה אם יכול למכור לעכו"ם, כי יש מתירים, דלא נקרא מקח וממכר בשבת כיון שאינו עושה אלא להנצל מאיסור חמץ. ויש אוסרים אפילו אינו לוקח ממנו מעות אלא קוץ עמו סכום המקח, או מוכרו לו כשער שבשוק בלי קניית סכום המקח, כיון דלא התירו חכמים בשבת מקח וממכר גמור אפילו לצורך מצוה.

להכשיר שיניים תותבות בערב שבת

שיניים תותבות (פאלשע ציינער) - יש להכשירם בערב שבת, באותו אופן שעושה בשאר השנים בערב פסח, כי בשבת אי אפשר להכשירם, ולכאורה משום מכה בפטיש.

להכין בערב שבת צרכי ליל הסדר

בערב שבת יכין את כל הדברים הנצרכים לליל הסדר - החריין יפרר לכתחילה בערב שבת. ומעיקר הדין מותר לפרר אותו במוצאי שבת ליל יו"ט, אך צריך

מוקצה כיון שאסור לאכול ממנו צער
פסח, ויש אומרים שאינו מוקצה כיון
שיכול לתת ממנו לילד שאינו יודע מה
שמספרין ביציאת מצרים. וזוהי תלוי גם
אם אפשר לזרף אותו ללחם משנה, ומלות
ערב פסח יש יותר מקום לומר שהוא
מוקצה, וכ"כ הפרי מגדים (סי' תמ"ד
סק"א) שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס,
ולכן אין לזרף אותו ללחם משנה.

אין לאכול בשבת זו מצה מבושלת

מצה מבושלת - לשיטת המגן אברהם
מותר לאכול בשבת זה (וכן בכל ערב פסח)
מזה מבושלת שפרוסותיה ניכרות והן
יותר מכזית, שנשאר תואר לחם ומזכרין
עלה על נט"י והמזויא. אלא שסיים עלה
המג"א שאין נוהגין כן, ומשמע משו"ע
הרב (ס"ד) דמ"מ מי שרואה רשאי לנהוג
כן. אבל דעת החכמת שלמה (סי' תע"א)
דאפשר דיותר מכזית יולאים זה מלות

הפסח שבת הגדול וערבה

הפסח שבת הגדול הוא וערבה, צפרט
כשחל ערב פסח בשבת. צבאר היטב (סי'
ת"ל סק"א) אין מפטירין 'וערבה' אלא
כשחל שבת הגדול בערב פסח, וכן נוהגין.
וטעם הדבר צבאר בשו"ע הרב (ס"ג) לפי
שבאותו פרשה כתוב "הציאו המעשר אל
בית האוצר וגו'", והרי זה מעין המאורע
שבערב פסח הוא זמן הביעור, דהיינו
שבערב פסח של שנה הרביעית שבשמיטה
ובערב פסח של שנה שביעית שבשמיטה
חייב כל אדם להוציא מציתו כל המעשרות
שהפריש מתבואתו כל הג' שנים שעברו
מהשמיטה, והיו המעשרות שהפריש
מונחים בציתו, ובערב פסח זה מחוץ
להציאן לבית הלוי.¹

¹ ויש שבכל שבת הגדול מפטירין 'וערבה', כמ"ש סידור בית יעקב מהגאון רבי יעקב עמדין זצ"ל
לדחות הטעם משום ביעור מעשרות של שנה הרביעית שהוא דבר רחוק וזר, אלא הטעם הוא משום
דבפסח העולם נידון על התבואה, ואמרינן בעון ביטול מעשרות שמים נעצרים והיוקר הוא, ובני
אדם רצין אחר פרנסתם ואינם מגיעים, ומביא רעב של כליה ר"ל כמ"ש בפ"ה דאבות. ואם נותנין
מתברכין, שנא' "הביאו את כל המעשר וגו' ובחנוני נא בזאת וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די"
- הרי הדבר מפורש מאוד שהפסח זה מענינו של פסח תמיד. ולפיכך מפטירין בה לפני הפסח
להזהיר העם על ענין המעשרות קודם גמר דין התבואה שלא תלקה בשבילם, ולפי זה דינו שוה
לעולם שבכל שבת הגדול מפטירין 'וערבה'.

ויש להוסיף מ"ש במטה משה (סי' תקמ"ב) מביא בשם מורו המהרש"ל ז"ל טעם על מה שקורין לשבת
קודם הפסח 'שבת הגדול', שהוא על שם ההפסח שקורין, דכתיב בה "הנה אנכי שולח לכם את
אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא". ואם כן מחמת טעם זה ראוי שבכל שנה יפטירו
'וערבה'.

ויש לציין גם לשיטת הגר"א דרך כשאין חל ערב פסח בשבת מפטירין 'וערבה', וטעמו משום דבערב
שחל בשבת לא שייך לבער המעשרות רק בחול.

סעודה שלישית בשבת ערב פסח

השיצ לאחר וז"ל, ומה ששאלת איך לנהוג בסעודה שלישית בע"פ שחל להיות בשבת, ועיניך שפיר חזו מ"ש רמ"א (סו"ס ר"א וסי' תמ"ד) שיקיים סעודה שלישית במיני פירות או בשר ודגים, אלא שראית בציתי שאני נוהג גם לחלק סעודת שחרית לשנים, ואמינא לך טעמא דיד.

ומדייק במ"ש רש"י (פסחים יג. ד"ה מזון) דמשייר רק מזון שתי סעודות ולא שלש, דכלג' סעודות דשבת ערבית שחרית ומנחה, וערצ פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה. ויש לתמוה, דהא דאסור לאכול מן המנחה ולמעלה היינו מנחה קטנה, דהוא מט' שעות ולמעלה, וכמבואר בסי' תע"א, והרי זמן סעודה שלישית הוא מזמן מנחה גדולה, דהיינו משש ומחצה וכמבואר בסי' ר"א ס"ב. וא"כ אי לא משום איסור חמץ ואיסור אכילת מצה בערצ פסח, כל היום ה' שרי לאכול פת בזמן סעודה שלישית, דהיינו במנחה גדולה. ואיך כתב רש"י דע"פ אסור לאכול מן המנחה ולמעלה, והרי מצה עשירה באמת מותר לאכול אז.

ואלא ע"כ צריך לומר דס"ל לרש"י שזמן סעודה שלישית הוא דוקא בזמן מנחה קטנה, ואם אוכל קודם לזה הוי רק תשלומין. ואם כן כיון שצעיקר הזמן אין

בשחרית יפסיק סעודתו לשנים

המגן אברהם (סק"א) העלה דאף שמשיירין רק מזון שתי סעודות, ומ"מ גם בשחרית יפסיק סעודתו לשנים, דהא יש אומרים דיוצא בזה (ש"ג המרדכי פ"ק דשבת וב"ח וכל"ב).

והנה יש קצת משמעות בדבריו שחזן ממה שמחלק סעודת שחרית לשנים, יאכל גם אחר המנחה פירות או בשר ודגים. וכן מבואר להדיא במשנ"ב (סק"ח) בשם אחרונים, וכ"כ בדעת תורה, וכן בשו"ת זי"ש (או"ח סי' קפ"ט) שנביא להלן.^א

וזמן סעודה שלישית הוא מן המנחה ולמעלה ובבאר הדברים: כי זמן סעודה שלישית הוא מן המנחה ולמעלה, כנפסק בשו"ע סי' ר"א (ס"ב). ומקורו ממה שאמרו (שבת קיח.) בנפלה דליקה בשבת, שזמן המנחה ולמעלה מזילין מזון סעודה אחת, משמע שזמן אכילת הסעודה השלישית בשבת הוא רק מן המנחה ולמעלה (תוס' שם ד"ה במנחה). ושיטת היראים שאמנם סעודת שלישית הוא מן המנחה, אבל שבת ערצ פסח דאי אפשר יא' דיעצד קודם מנחה.

בית שערים: יחלק סעודת שחרית לשנים וגם יקיים ס"ג אחר מנחה בבשר ודגים

בשו"ת בית שערים (או"ח סי' קפ"ט)

^א ויש לציין שבביצור שו"ע (סי' קט"ו ס"ד) הזכיר רק מענין שיחלק הסעודה שחרית לשנים, ובשו"ע הרב לא הביא כאן כלל מזה שיחלק הסעודה. וכן נהג הרה"ק מצאנז קלויזנבערג זצ"ל, עי' שו"ת דברי יציב (ח"ב סי' קפ"ט). ויש לציין גם לשיטת הערוך השולחן (סו"י שבשבת ערב פסח אין כלל חיוב אכילת סעודה שלישית).

שהות כדי שלא יהי' בכלל ברכה שאינה זריכה. ושיעור זמן ההמתנה, בדרכי חיים ושלוים (עמ' ת"א) כ' רבע שעה, ובחזון איש (אגרות סי' קפ"ח) כ' חצי שעה.

אין לחלק הסעודה בליל שבת

נשאלתי אם יש אפשרות לחלק הסעודה בליל שבת לשנים, ונמצא שאוכל בליל שבת ז' סעודות, וזיוס השבת עוד א', ס"ה ג' סעודות. והנה לא מנאיתי בשום אחד מן הפוסקים שיזכיר ענין זה. ובאמת משמע שאינו מועיל, כי אחד מהראיות שס"ג זמנה מן המנחה ומעלה הוא מן הדין של מזלין מזון שהזכרנו לעיל. ומזה שבשחרית מזלין מזון ז' סעודות משמע שאי אפשר לקיים ז' סעודות בליל שבת. והנה ראיתי בשו"ת מגדנות אליהו שרצה להחזיר, אולם תמוה בעיני, כי הרי יש בזה חשש ברכה שאינה זריכה [בזה שמחלק הסעודה סתם]. וראה להלן ביתר אריכות בתשובת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א.

ביעור חמץ אחר גמר הסעודה

בשגומר לאכול סעודתו, ינער המפה והפירורים, ואח"כ יטאטא את המקום שכל ויזרוק הפירורים לתוך ביהכ"ס, והמאטא ינער ע"ג ביהכ"ס, או יניחנו במקום הנמכר לגוי. וינער את בגדיו, ויבדוק אם לא נשאר לו חמץ בין קפלי בגדיו. וכן ינער את שערות שפמו וזקנו,

חיוז כלל לא שייך בזה תשלומין, וא"ש דברי רש"י. ולפי זה למאי דפסיק המחבר בסי' רנ"א דומן סעודה ג' הוא משש שעות ומחצה ולמעלה, ואז יכול לקיימה צפת צמנה עשירה, שפיר זריך תשלומין ולאכול קודם חלות ז' סעודות. ומסיים: וכן אני רגיל לדרוש בפרקא שבשחרית יחלק סעודתו לשנים, וגם לקיים סעודה ג' כמ"ש רמ"א בבשר ודגים, וכן הוא בסדר דינים שלי לפסח.²

אין חשש איסור ברכה שאינה זריכה
במה שמפסיק הסעודה

בתוס' (שבת סס) העיר על אלו שמחלקין סעודת שחרית ומזכרין ביניהם, שיש כאן איסור ברכה שאינה זריכה. אולם הרא"ש סובר שאין כאן חשש ברכה שאינה זריכה, כמו שהביא הבית יוסף תשובת הרא"ש (כלל כ"ז סי' ד') שכתב שכך ראה רבותיו נוהגים, וכן הוא נוהג אחריהם. ואע"פ שהתוספות כתבו שאין להפסיק באמצע סעודה משום איסור ברכה שאינה זריכה, כיון שהוא מפסיק לכבוד שבת אין כאן משום מרצה בצרכות שלא לזרוך.

במה זמן ישהה בין סעודה לסעודה

והמגן אברהם (סס סק"ו) הביא מ"ש מהרי"ל (הל' סוכה) שיקום וילך וימתין מעט בינתיים. ואותן שנשארים במקומן לא ילאו ידי חובתם, דהוי כסעודה אחת. והביאו כאן במחצית השקל. ובמשנה ברורה (סק"ח) הזכיר רק שיפסיק איזה

² ובשו"ת דברי ישראל (או"ח סי' קכ"ד) הביא דבריו וסיים על כך: וקיימא לן מעשה רב.

וכן ינקה את פיו ושיניו משיירי החמץ ע"י שטיפת הפה במים.

אמירת 'כל חמירא'

ואחר שגמר לבצר כל החמץ אחר טעודתו קודם סוף זמן הדיעור יאמר 'כל חמירא'. ויש מקומות כגון בק"ק תולדות אהרן בירושלים עיה"ק ת"ו שמתאספים כל הדיבור יחד לומר 'כל חמירא', ורוקדים שעה ארוכה ריקודי קודש.¹

טבילה בשבת לכבוד יו"ט

טבילה בשבת לכבוד יו"ט - דעת הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך ז"ל להתיר, כיון שמיד בשבת נוסף עליו קדושה (מאור השבת ח"צ מכתבים כ"ח ג'). אך נראה שלא יאמר שטובל לכבוד יו"ט, כעין הדין שמותר לישון בשבת שיהי' לו כח צמואי שבת, ובלבד שלא יאמר כן להדיא שישן כדי

שיהי' לו כח צמואי שבת (משנה ברורה סי' ר"א סק"ד).¹

נוסח ברכת 'אשר גאלנו'

ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים

במוצאי שבת יש אומרים שצטוס ההגדה בצרכת 'אשר גאלנו' צריך לומר 'ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים', שהרי אין חגיגה נאללת כלילה זה, דאין חגיגה קריבה בשבת, והזבחים הם חגיגה ושלמי שמחה שמקריצין למחר ביום זה. ויש אומרים שאין לדקדק בכך, שהרי אנו מבקשים שיגיענו ה' למועדים הבאים ששים בעבודתו, ושם נאכל לשנה הבאה כשלא יהי' פסח צמואי שבת, מן הזבחים דהיינו החגיגה ואח"כ מן הפסחים (ר') שער הליון סי' תע"ג סק"פ). וכ"ק אאדמו"ר זי"ע היה אומר ב' הנוסחאות - תחילה היה אומר כפי שנדפס במחזור, ואחר כך להיפך.

¹ מנהג זה כנראה יסודו מהרה"ק הצבי לצדיק מבלאזוב זצ"ל, שכאשר חל ערב פסח בשבת היה נוהג לרקוד אחר הסעודה במשך שעה רצופה בניגון 'כל חמירא וחמיעא' בהתלהבות נוראה ועצומה באמרו 'ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא'. ויש לציין שאצל בנו מרן הקרן ישועה זי"ע היו בני העיר מגיעים לרקוד בשעה זו, אבל הוא עצמו לא הצטרף אליהם באומרו "מדין טאטע האט גיברענט און געטאנצט [אבי ז"ל בער מאוד בהתלהבות פנימית, ולכן רקד] משא"כ אני, ולכן אינני רוקד". (ס' לחם עני).

² והנה בדברי הפוסקים מבואר שרק מותר לישון בשבת שיהי' לו כח במוצאי שבת, אבל לא שזה חובה לישון. ומכאן תוכחת מגולה לאלו שמבלים שבת הגדול ערב פסח בשינה, שיש הרבה זמן [כי מקדימים להתפלל] וכדאי מאוד לבצל אותו ללימוד התורה כהכנה דרבה לקראת ליל הסדר, או מען לערנט גוט א שבת נאכמיטאג איז די סדר א אנדערע סדר.

סיפר כ"ק האדמו"ר מראחמיסטריווקא זצ"ל, שבשנה הראשונה לאחר חתונתי היה שבת ערב פסח, קרא מו"ח כ"ק האדמו"ר מסקווירא זצ"ל אותי ואת גיסי יבלחט"א כ"ק האדמו"ר מסקווירא שליט"א, ואמר לנו הרי יש שהות הרבה עד כניסת החג, לכן מיעץ אותנו ללמוד לפני תמ"ז - הל' תערוכות חמץ בפסח, שהוא סימן ארוך עם הלכות עמוקות. ולמדנו יחד, וממש לפני הסדר קרא אותנו כ"ק מו"ח זצ"ל, ועבר במהירות על סיכום ההלכות המוזכרות שם, כעין בחינה קצרה על תמצית הענינים. והפטיר כ"ק מו"ח זצ"ל שעי' הכנה כזה בלימוד הלכות החג, מרגישים טעם אמיתי ביו"ט.

מנהג הנשים לומר ברכת הבדלה

במקומות שלנו הנשים היו אומרות נוסח הבדלה, אפילו שכל השנה לא מבדילים בפני עצמן. ויש מקומות שלא אמרו אלא יצאו בשמיעה מהאנשים. ואם ענו אמן על ברכת הבדלה של הצעל, יש אומרים שיש בזה חשש הפסק לזכרת בורא פרי הגפן שאמרה בקידוש. והוא הדין שיש לחשוש משום הפסק כשעונה אמן על ברכת שהחיינו שכבר אמרה שהחיינו בהדלקת הנרות. וכאן זה ביותר, כיון שבזכרת שהחיינו אפשר לומר שקאי על שאר מנאות הלילה. ודעת כ"ק אאדמו"ר ז"ע היה שכל אופן - בין על ברכת הבדלה ובין ברכת שהחיינו, אם ענו אמן אין זה הפסק.

שכח להבדיל ונזכר קודם שאכל כרפס

מי שכח לומר הבדלה בסדר יקנה"ז, ונזכר אחר שכבר שתה כוס הראשון, קודם כרפס. הנה קודם הבדלה הרי אסור לאכול, ודעת שו"ע הרב (סי' תע"ג ס"ז) שלא ימזוג כוס שני להבדיל עליו, שלא יהא נראה כמוסיף על הכוסות. ומוטב לטעום הירקות קודם ההבדלה ולומר כל ההגדה עד לאחר גאל ישראל, ואח"כ יאמר ברכת הנר וההבדלה וישתה הכוס. וציאור ההלכה (סי' תע"ג ד"ה עד שהתחיל)

חמה עליו, שהדין של לא להוסיף על הכוסות הוא רק מדברי הראב"ה, ואילו הדין שלא לטעום קודם הבדלה הוא איסור גמור מדינא דגמרא. ונשאר צ"ע לדינא.

חקירה אם שכח גם בתפילה לומר 'ותודיענו' ובנטעי גבריאל (פ' ע"ו הע' י"ג) הסתפק ע"פ השו"ע הרב אם שחט גם להבדיל בתפלה באמירת 'ותודיענו', אם צריך להבדיל עתה לפני אכילת כרפס כיון שקיי"ל בסי' רצ"ב דאם טעם קודם שהבדיל בתפלה, צריך לחזור ולהתפלל ולומר הבדלה בתפלה. וא"כ באופן זה אפשר דמודה שיעשה הבדלה קודם אכילת כרפס. ונראה דעיקר הטעם בשביל קנס כיון שעשה שלא כהוגן, א"כ כאן שמתירין לו לטעום קודם הבדלה, אפשר דלא קנסו. וז"ע למעשה.

לכוון או להוסיף מאכל בשביל מלוח מלכה מלוח מלכה - יש אומרים שליל הסדר שחל צמוצאי שבת ראוי לכוון בסעודה לקיים מנאות סעודת מלוח מלכה.¹ ויש אומרים שירצה קצת בסעודה נוסף על הרגלו בכל ליל סדר לשם סעודת מלוח מלכה.¹

¹ כך השיב הגאון רבי יחזקאל ראטה זצ"ל אב"ד קארלסבורג לשאלת הגאון בעל רבבות אפרים (ח"ג סי' רצ"ב). ויעו"ש ששאלה זו נוגע בכל יו"ט שחל להיות במוצ"ש, דלפ"מ דאיתא שהטעם הוא בכדי ללוות את המלך ביציאתו, לכאורה שייך ענין מלוח מלכה גם ביו"ט שחל להיות אחר השבת.

¹ בויגד משה (סי' כ"ז אות י"ב) מביא בשם הגדה חיים לראש (פסקא דשולחן ערוך אות א') שכתב, יאכל סעודתו בקדושה וטהרה, ויכוין לתקן משתאות הרשות אשר מלא כריסו מהם. ואם חל פסח במוצאי שבת יהי מרבה קצת בשביל סעודה רביעית שהוא כנגד דוד המלך ע"ה. ודבר בעתו מה טוב דמצה כנגד דוד, כמו שכתב בזוהר חדש (פ' כי תשא), עכ"ל.

תשובה בענין ער"פ שחל בשבת

יקרת מכתבו החשוב קבלתי לנכון בדבר אשר כת"ה העיר דבשנה זו חל להיות ערב פסח בשבת קודש, ובמג"א (סי' תמ"ד סק"א) כתב שיפסיק סעודת שחרית לשתיים שיברך ברכת המזון ואח"כ יסעוד סעודה אחרת, דכיון דיש סוברים שאפשר לאכול סעודה שלישית גם בבוקר ויצא עכ"פ לשיטתם יד"ח בפת, וכיון דיש סוברים דזמן סעודה שלישית הוא אחר מנחה לכן יעשה שניהם (מג"א סק"א, חמד משה, מקור"ח, דע"ת, מ"ב סק"ח). וכן הביא המג"א (ריש סי' רצ"א) דמי שיש לו רק מזון ב' סעודות בסעודת שבת יחלקה דהא יש אומרים דיוצא בזה. והביא קושיא הגאון בעל מנחת יצחק (ח"ח סי' ל"ט) כתב דפליאה מאד מ"ש המג"א בשם ש"ג, אשר שם כתב בש"ג, וכתב שם דאולי ט"ס במג"א וצ"ל ש"ל [וכוונתו על ש"ל בשם היראים דס"ל הכין]. וכ"ת כותב דהדברים מפורשים בש"ג על המרדכי ולא על הרי"ף (שבת פרק כל כתבי אות ב') דבער"פ שחל בשבת אוכל סעודה ג' על השלחן בבוקר, וצ"ע.

והנה כדי להצדיק את הצדיק מעיקרא, דכאשר יעיין בהגהות הנמצא במרדכי בפ' כל כתבי יראה (אות תס"א) לא כתב שיאכל סעודה ג' על השולחן בבוקר. ומזה מדבר הגאון בעל מנחת יצחק שהביא שצריכים לתקן בדברי המג"א כנ"ל.

וז"ל הש"ג שם: פסקי מהר"ם, חייב אדם לבצוע על ב' ככרות בשבת במנחה, ואין רגילות לבצוע על ב' ככרות והטעם לפי שמן שני עומרים שהיה להם בע"ש עשו ד' ככרות לב' ימים, ב' ליום. הרי א' ליום וא' לליל שבת וא' לשבת שחרית, הרי לא נשאר לשבת במנחה אלא ככר א', ועוד כי אותה סעודה יוצא אפי' במיני תרגימא. ושמעתי שאדם גדול בצע במנחה על ב' ככרות ומקדש קידושא רבה כמו בשחרית, עכ"ל תוס' כו' עיי"ש, ע"כ מה שנוגע לעניננו. ומזה לקח הגאון שכתב שכמו בעומר צריכים כל א' סעודה בזמנו, וזה פשוט.

ואלא במרדכי (אות שצ"ז שציין כ"ת אות ב') כתב, וע"פ שחל להיות בשבת אוכל סעודה ג' על השלחן בבוקר ולערב אוכל מיני פירות, דשמא לא יצא במה שאכל בבוקר לפי ר"ת שפי' שסעודה ג' אינה אלא במנחה, כדאיתא במס' שבת קערות שאכל בהם ערבית ידיחם שחרית, שחרית ידיחם במנחה. ושמא יצא במה שאכל סעודה ג' בבוקר, דדי לאפסוקי ולברוכי בין מיכלא למיכלא. וכן משמע בירושלמי, שיש בתרגום ירושלמי של זה הפסוק "אכלוהו היום", ג"פ 'היום' מן הדין אנא ידע דבר ישראל חייב למיכל ג' סעודות בשבתא - חדא ברמשא וחדא בצפרא וחדא בערבית. וגם היה אומר הר"ם שצריך לאדם לאכול סעודה ג' של י"ד בניסן שחל להיות בשבת קודם מנחה קטנה כדי שיאכל מצה לתיאבון, ע"כ.

ובאמת כי גם כאן משמע דעיקר זמן הסעודה כדברי הירושלמי אחר חצות, אלא שצריך להיות קודם מנחה קטנה כאשר הביא מפסקי הר"ם. ובאמת כי זה הפסקי הר"ם הזה נזכר

גם בדפוס כנ"ל, אלא שהערת כ"ת נכון כי בריש דבריו כותב כדברי המג"א שיש ג"כ לקבוע הסעודה בבוקר.

ולענ"ד לנכון עיינתי בספר המחלוקת שכתב הגאון בעל שלטי הגבורים (נדפס ע"י ידידי הרה"ג ר' שמואל דוד פרידמאן שליט"א) בהלכות קידוש וסעודת שבת (אות ו') מביא מחלוקת הנ"ל, שהר"ן (דף מ"ג ע"ב) בשם בעל הלכות (סי' ז') שאין חיוב סעודות הללו להיות כדרך בשחרית ובמנחה, אלא מפסיק באמצע סעודה בברכת המזון, ואע"ג דלא מסלק התכא אלא שפירס מפה וברך ברהמ"ז ואח"כ שרי המוציא ואוכל כביצה ומברך שפיר דמי, ולזה מסכים הראבי"ה, לפי דברי המרדכי (סי' שצ"ז) שכתב בשם ראבי"ה (מס' סוכה סי' תרל"ז) דאפילו לא בירך בינתים בשבת שחרית שיכול לסמוך על השטרובל"א שהוא מאכל פשוטה, דכיון שאין רגיל בה בחול איכא היכרא שהיא לתוספות סעודה. והתוס' (ק"ח. ד"ה במנחה) ומיימון פרק ל' מהל' שבת (ה"ט) והטור (או"ח סי' רצ"א), הסכימו שאין לעשות סעודה שלישית אלא במנחה ולא קודם, וכתבו דהמפסיק בסעודת שחרית לחלקה לשנים ועדיין לא הגיע זמן המנחה, אינו מקיים מצות ג' סעודות והוי בכלל המברך ברכה שאינה צריכה. מיהו אם הגיע זמן המנחה קודם שיסתלק מן השולחן בשחרית, כגון בימות החורף שהוא יותר מו' שעות ומחצה קודם שילכו לסעוד בבוקר, שפיר דמי לעשות סעודה ג' אחר סעודת שחרית מיד, וכן היה נוהג הרא"ש בימים קצרים, ויותר טוב לעשות כן ממה שיצפה עוד ב' שעות או ג' דאז אינו מתאווה לאכל, ואם אוכל הוה אכילה גסה.

ולסוף אות ח' [שמאריך במחלוקת אי צריך לחם לסעודה שלישית, או דדי במיני תרגימא] כותב, וכן הדין דאיכא פלוגתא בסעודת שלישית של שבת שחל ערב פסח להיות בתוכה, שהרי יכול לעשות מצה עשירה לסעודה שלישית, עכ"ד.

ומשמע מזה דאם יש חיוב באכילת פת, א"כ להשי' דהעיקר החיוב אחר מנחה וחייב לאכול פת יאכל מצה עשירה. ובאמת כן הוא שיטת הב"י באו"ח (סי' תמ"ד), וגם משמע באמת דס"ל כן. והיא קצת ראי' לדברי הגאון בעל מנח"י [אפי' שלא נתכוון לכך]. אבל הרמ"א עיי"ש דאין לאכול מצה עשירה ועיי"ש בחק יעקב אפילו אחר חצות בער"פ. א"כ אין לנו עצה זו ומוכרחים אנו לחלק הסעודה אי בעי פת, לדעת הש"ג. מ"מ ראית כ"ת מהש"ג בסי' שצ"ג ברור שיש לעשות כדברי המג"א לחלק הסעודה בבוקר.

ועכשיו נחזור לדברי כת"ה לפי שי' המג"א ויסודו מדברי בעל הלכות שאין חיוב סעודות הללו להיות כדרך, האם יכול ג"כ לצאת בזה בלילה, דהיינו שיחלק הסעודה בלילה כמו שנתן לנו עצה זו לחלק ביום. והביא כ"ת בשם הגאון רשז"א בס' הליכות שלמה פסח (עמ' קצ"ב) דהמצוה לאכול סעודה אחת ביום ואחת בלילה, ותמה כ"ת דאי אין סדר להסעודת מנ"ל למימר הכי.

בגמרא (שבת ק"ח:) אמרו, תנו רבנן כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת, שלש וכו'.

"ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה" - ג' פעמים 'היום' למנין שלש סעודות ביום זה. אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא, כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות - מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם ומלחמת גוג ומגוג וכו'. והסביר בספר מקור חיים ע"פ דברי הב"ח (סי' רצ"א) כי הנה שלש שבתות הן - שבת בראשית, שבת מתן תורה, ושבת שלעתידי לבוא. וג' סעודות שבת מכוונות לשלש שבתות אלה, סעודת ליל שבת כנגד שבת בראשית וכדברי רבותינו מפני מה נברא אדם בערב שבת כדי שיכנס לסעודת מצוה בליל שבת מיד, שנאמר "חכמות נשים בנתה ביתה וגו' טבחה וגו'". סעודת שחרית כנגד שבת מתן תורה על שם שנאמר "הביאני אל בית היין", "לכו לחמו בלחמי". וסעודה שלישית לפנות ערב כנגד שבת שלעתידי לבוא, ובזכות האמונה התקועה בלבנו "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" ניצל מחבלו של משיח, ע"ש.

וראיתי בס' מורשת משה להגאון ר' משה קלירס ז"ל (אב"ד טבריה עמ' קפ"א אות ד') הסתפק במי שאוכל קודם התפלה בשבת ושכח לומר רצה, נראה דאינו חוזר דאין זו הסעודה שאוכל לשם שבת, וכי אם אכל קודם התפלה ואמר רצה ואח"כ בסעודת הצהרים שכח לומר רצה, נראה דחוזר ואינו אומר שכבר אכל שתי סעודות בשבת, אחת בלילה ואחת בבוקר, וצ"ע. וכן מי שאכל בלילה שתי פעמים צ"ע אם כבר יצא [חובת אכילת] שתי סעודות. ונראה דצריך סעודה אחת ביום, וצ"ע בכ"ז. וכן אם שכח בשחרית לומר רצה, אין עצה שלא יחזור שהרי יאכל בסעודת מנחה דעתה היא הסעודה שאכל לשם שבת. ולכן נראה דאין עצה שיטול ידיו ויאכל עוד הפעם עתה, דהא כבר אכל הסעודה לשם שבת, עכ"ד. אבל נוכל לומר משום דחושש לשי' רש"י והרמב"ם דס"ל דיש סדר לסעודת שבת, וממילא למסקנא ס"ל כן. אבל באופן דאי אפשר אולי דמודה. ומצאתי לירידי לבחל"ח הגאון ר' אלטר אליהו רובינשטיין זצ"ל בספרו מגדנות אליהו (סי' קמ"ח) דהיות דאפילו אי נימא לשי' היראים היא רק מטעם תשלומין, וא"כ זה דוקא באונס ויכל להקדימו.

ונקדים יסוד סברא זו לזה"ק בשו"ת בית שערים (תאו"ח סי' קפ"ט) והנה לכאורה קשיא למה דמבואר בתוס' (פסחים קא. ד"ה ובקידושא) דמה שלא היה מקפיד על סעודת שבת שלא לאכול בלא נר משום שיוכלו לעשות למחר ג' סעודות, וכן כתב האשר"י שם ומביא רמ"א (רס"י רצ"א). א"כ נראה דגם אם סעודה ג' צריך דוקא במנחה מ"מ אם יודע שיאנס אז ולא יוכל לאכול סעודה ג', אוכל שתי סעודות קודם חצות, דהרי סעודת ערבית לכו"ע זמנה בלילה ומ"מ יש לה תשלומין ביום, וא"כ ה"נ סעודה שלישית אף דזמנה במנחה, מ"מ יש לה תשלומין קודם הזמן. ועי' מגילה ה' דיש שמקדימין התשלומין קודם הזמן, רק בהנך דלא מטי זמן חיוביהו מאחרין או בט"ב משום דלא מקדימין פורעניות, וכאן מטי זמן חיוביהו דיום הוא שנתחייב בשלשה סעודות כנ"ל, א"כ כיון שהוא אנוס וא"י לאכול סעודה שלישית אחר חצות, אמאי לא יאכל ב' סעודות קודם חצות לתשלומין,

והיה לו לשייר מזון ג' סעודות. ואף דיכול לקיים במצה עשירה כמבואר (סי' תמ"ד ועי' ברכ"י שם בשם רדב"ז), מ"מ משום הפסד תרומה היה ראוי שיאכלנה בשחרית, דגם זה מקרי אונס שלא להפסיד התרומה. ועיי' מג"א סי' רע"ד וברכ"י סי' ער"ב. עכ"ל. אבל אינו נכנס בדיוק בהשאלה, מ"מ סברא זו שיוכל להקדים התשלומין מצינו וכן דליל שבת ובשבת בבוקר חדא זמן הוא באופן דאיכא אונס.

וחשבת קצת לפקפק, שבאמת אין לעשות ב' סעודות בליל שבת מכמה טעמים. א', דאמרו בגמ' (פסחים ק"ה) וכן איפסק בשו"ע (אור"ח סי' רפ"ט) דכבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם וביאר הרשב"ם (ד"ה כבוד) שהכוונה שאם אין לו יין הרבה לסעודה או מיני מגדים, יניחם עד היום. ובמכילתא דרשב"י (שמות כ ח): כתוב "זכור את יום השבת", את 'יום', אין לי אלא יום, לילה מנין. תלמוד לומר 'לקדשו'. א"כ מה תלמוד לומר 'יום', כבוד יום קודם לכבוד לילה. ומבואר שדעת המכילתא שמכיון שמוזכר בתורה בלשון 'את יום השבת', משמע שיש כאן הדגשה מיוחדת על יום השבת, ומכאן שכבוד יום עדיף.

והנה בטעם הדבר יש כמה אנפין, ואנן נביא במה שנוגע לדידן, דבחסדי דוד על התוספתא (ברכות פ"ג ה"ב ד"ה כבוד יום) ובר"ש סיריליאן על הירושלמי (ברכות סוף פ"ז) כתבו שמכיון שהתורה כתבה את חיוב סעודת שבת בלשון 'יום', שהרי כתוב (שמות טז: כה) אכלוהו 'היום', מכך יש ללמוד שיש עדיפות לכבוד יום על כבוד הלילה. הערוה"ש (סי' רפ"ט ס"ב) כתב כמה טעמים לדין זה, הן משום שעיקר הסעודות אדם אוכל ביום ולא בלילה, וציין כמקור לכך את דברי התוספות (ע"ז עו. ד"ה בת יומא) דעיקר נהגו לבשל להסעודה ביום. ועיין במטה משה (עמוד העבודה שבת, ר"ח, ברכת הלבנה סי' תע"א) ויש להרבות קצת בסעודת היום יותר מסעודת לילה, דגרסינן בפרק השולח (גיטין לח:) אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתה בערב שבת ואחת בשבת, פירוש בשעת בית המדרש, ושתיהן נעקרו. ופירש רש"י בחד לישנא, בערב שבת בלילי שבת, דהיו עושים סעודת לילה עדיפא מסעודת יום, ותניא נמי (פסחים קה:) כבוד יום וכבוד לילה - כבוד יום קודם לכבוד הלילה.

והמהרש"ל ביש"ש (גיטין פ"ד סי' נ"א) הביא דברי רש"י, וכתב שצריך לחוש לשני הפירושים, ובפרט שנעקרו משפחות עליה, מי לא יחוש להחמיר ומכאן זה כתב להתריע על כך שנהגו במקומו להשוות סעודת הלילה כסעודת הבוקר שגם בלילה מביאים מיני דגים ולהאמור שכבוד יום עדיף יש להרבות יותר בסעודת היום מסעודת הלילה. וכתב עוד, שמיום עמדו גדר בעצמו לא לאכול מאכל הדגים רק בבוקר ולא בליל שבת, ועי"ז גם אם יהיו בליל שבת כמה מעדנים לא תשוה לסעודת הבוקר, שדגים הם מאכל חשוב. ומבואר שהמהרש"ל הבין בדברי רש"י שעיקר ההקפדה שצריך להרבות בכבוד היום יותר מאשר בלילה ולכן התריע על שלא נהגו כן.

ואם כן אם יעשה שני הסעודות בלילה א"כ מבטל כבוד יום. ושמחתי למצוא סברא זו

בהערות להגרי"ש אלישיב זצ"ל (פסחים קז:) וכתב כן שלכן אין לעשות כן גם בער"פ שחל להיות בשבת, וברוך ה' שכוונתי. ועיין בעומקה של הלכה (סי' ל"ז).

והב' דלא מצינו עצה זו בראשונים או בגמ' שיקדים כן סעודה בלילה במקום היום. וביותר מצינו מחלוקת בכלל בענין חיוב סעודת ליל שבת לפי שי' המג"א (סי' רע"ד סק"ב) אינה מצד עצמה אלא מצד שיש לעשות קידוש ולקידוש בעי סעודה, ובאונס קל יכול לדחותה ליום השבת. ועיין במחצית השקל שם דבאמת בלילה אינה חיוב גמור אלא שתקנות חכמים שיהי' כל סעודה לתיאבון חילקו לג' זמנים, ומיסוד זה כתבו החת"ס והמצפה איתן (פסחים צ"ט) ובמרומי שדה (פסחים ק"ו) לחלק למה בערב פסח יש איסור חמור יותר שלא לאכול משא"כ בערבי שבתות, ולפי הנ"ל בערב תאכל מצות אי אפשר לדחותה וממילא מוכרח להיות לתיאבון, משא"כ בערבי שבתות שיכול לדחות.

הגם שהמשנה ברורה (סק"ט) חולק עליו דצריך שיהי' אונס גמור לדחות, כמ"ש בשערי ציון (אות ח') בשם החמד משה והפמ"ג, וגם יש להביא דבגמרא (גיטין הנ"ל) ובפירוש שני פירש רש"י שהכוונה לערב שבת ממש שקבעו סעודה, ולכן לא אכלו סעודת שבת לתיאבון, ומבואר שרש"י בפירוש שני שגם יש חומר באכילת ליל שבת, ולכאור' זה קצת קשה על המג"א. וקשה לומר שלא עשו קידוש לתיאבון. והמהרש"ל ביש"ש (גיטין פ"ד סי' נ"א) הביא דברי רש"י וכתב שצריך לחוש לשני הפירושים ובפרט שנעקרו משפחות עיי"ש. מ"מ רואים דעיקר סעודת היום יהי' ביום.

מראי מקומות

בשז"ת משנה הלכות השייכים ללימוד דף היומי

מס' מכות

חלק - סימן

- ג. באומר העדנו והוזמנו בב"ד פלוני וחוייבנו ממון יד-רמ
מעידין אנו וכו' ולא נתן לה כתובתה וכו' אומדין וכו' בכתובתה של זו ו-רסח, יז-קיג
מעידין אנו וכו' אלף זו אומדים וכו' אלף זו ו-רסח
רש"י ד"ה וחוייבנו יד-רמ
רש"י ד"ה כיצד שמין ג-נג, ו-רסח
המלוה וכו' לעשר שנים אין שביעית משמטתו ט-שכב, י-רעה, יד-רה, טז-מט
וכל המתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל ד-קצא, ד-ריז
ע"מ שלא תשמטני בשביעית תנאו קיים ד-קצא
שלושת לוגין מים וכו' קורטוב של יין וכו' לא פסלוהו ב-ה
מי צבע פוסלין את המקוה יג-קמז
חבית וכו' לים הגדול וכו' חיישינן וכו' במקום אחד ח-י
מהו דתימא התם אוקי גברא אחזקיה וכו' קמ"ל ב-ד, ה, ג-קצא
רש"י ד"ה לא יט-קמט
רש"י ד"ה מאי דתימא ב-ד
תוד"ה אמר ח-י
גמר ממוציא שם רע וכו' אף כל לוקה ומשלם וכו' עדים זוממין קנסא הוא ז-רנט
ה. משלשין בממון ואין משלשין במכות ו-רסז
אין מיתה למחצה וכו' אין מלקות למחצה ז-רפד
רש"י ד"ה ממון ו-רסח
רש"י ד"ה מאי טעמא ז-רנט
תוד"ה דבעידנא ו-שיח
ה: אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו ב-לו
קבל עליי וכו' שאינו מורה הוראה אלא לפני שמעון בן שטח ד-ריג
נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה מניין אפי' מאה וכו' יט-שכו
רבי עקיבא אומר לא בא השלישי להקל אלא להחמיר עליו יט-שסז
ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה יא-תמט, טו-קל, טז-קלה
רש"י ד"ה אם ב-לו

- רש"י ד"ה על אחת..... יט-שסז
 1. אמר ר"י וכו' בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר..... ה-רסב
 והוא שהעידו כולם בתוך כדי דיבור..... ה-רסג, טו-קפב
 תוך כדי דיבור וכו' כדי שאילת תלמיד לרב..... ח-רכב, יו
 אמר שמואל הלכה כר' יוסי ורב נחמן אומר הלכה כרבי ורש"י ד"ה בזמן יט-שכו
 רש"י ד"ה היכי..... יז-מט, יט-שכו
 תוד"ה שמואל, ורש"י ד"ה מפי עצמו (ו):..... יט-שכו
 2. אילעא וטוביה קריביה דערבא וכו' בתר ערבא אזיל מלוה..... יב-ת
 סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית..... יז-קפג
 אף הן מרבין שופכי דמים בישראל..... י-שיח, יט-שא
 ברח וכו' מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו..... 1-שיח, ז-רפה, יז-צח
 דלמא במקום סייף נקב הוה..... י-קיט
 ראיתם כמכחול בשפופרת וכו' משיראו כמנאפים..... ב-לג, יט-שא
 תוד"ה אי..... יב-ת
 3: אלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה..... יט-קצג
 4. מה יער וכו' רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם..... ה-רצו
 יצא האב וכו' והרב הרודה את תלמידו..... 1-רפד, טז-פב
 אע"ג דגמיר מצוה דכתיב יסר בנך ויניחך..... טז-נח, סו
 כיון דאם מצא חטוב וכו' לאו מצוה..... טו-רח
 בסותר את כותלו בלילה..... ה-רצו
 רש"י ד"ה האב..... טז-סו
 רש"י ד"ה השתא..... ח-רלז, י-עב, טו-קפז, רח
 5. מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי..... יח-רכד
 רש"י ד"ה השתא..... יח-שנ, יט-קפד
 6: מה חריש רשות אף קציר רשות וכו'..... יח-שנ
 האב גולה ע"י הבן וכו' בשוליא דנגרי..... טו-עו
 רש"י ד"ה מאי..... יח-שנ
 7. רבא אומר חייב אומר מותר קרוב למזיד הוא..... יט-קכא, קצג
 8: מכאן שבן נח נהרג שהיה לו ללמוד וכו'... ד-רלט, ה-קמא, ז-רפה, יח-מו, יט-קכא, קנה
 9. מצוה שבאה לידי אקיימנה..... יא-שצד
 הרבה תורה למדתי וכו' ומתלמידי יותר מכולן..... יב-קלח
 כי טוב יום בחצריך מאלף..... יח-שסה
 רש"י ד"ה לפיכך..... ט-שנו

- י: משל הקדמוני וכו' בשני בנ"א וכו' ולזה אין עדים.....ה-שט
תלמיד שגלה מגלין רבו עמו.....יג-קלג
מוסרין לו שני ת"ח שמא יהרגו בדרך.....יב-שפג
רש"י ד"ה והאלהים.....ה-שט
אימותיהן של כהנים וכו' שלא יתפללו על בניהם שימותו.....ו-שטו, יז-קפג
י.א. שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו.....יד-רפד, יז-קפג
דההוא גברא דאכליה אריא וכו'.....יא-רפ, יד-רפד, יז-קפג, יט-רעח
רש"י ד"ה שכרה.....ג-קפז
רש"י ד"ה שהיה.....יד-רפד
י.א. נידוי על תנאי צריך הפרה.....ט-קצח, רא
נגמר דינו ונעשה כהן בן גרושה וכו' מתה כהונה.....ו-רלו, ו-רצז, יב-רכט
היה לו לבקש רחמים שיגמר דינו לזכות.....יז-קפג
מת וכו' מוליכין עצמותיו על קברי אבותיו.....ט-רכד
רש"י ד"ה מתה וד"ה בטלה.....ו-רצז
י.ב. מגין לסנהדרין וכו' עד שיעמוד בב"ד אחר.....ז-רעט, ז-רפה
ערי מקלט לא ניתנו לקבורה.....ט-רכד
לא נצרכה אלא למחילות ורש"י ד"ה למחילות.....ו-רעא
י.ב. הרג וכו' גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר.....ו-שיז
רש"י ד"ה גולה וד"ה ובן לוי.....ו-שיז
י.ג. כמה יאכל מן הטבל וכו' כל שהוא וחכמים אומרים כזית.....ה-רה
י.ג. חייבי כריתות ישנו בכלל וכו' שאם עשו תשובה וכו' מוחלין להם.....יב-תסד
י.ד. מואל אשה וכו' לחייב על כל אשה ואשה.....ה-קכו
י.ד. בכל קדש לא תגע וכו' ההוא אזהרה לתרומה.....ג-רא
טו. כל ימיו בעמוד והחזר.....ג-קטז, ד-רח
ביטלו ולא ביטלו וכו' קיימו ולא קיימו וכו'.....יט-שנג
רש"י ד"ה אלא ותוד"ה אם וד"ה כל.....ג-קטז
תוד"ה תנינא.....ג-קטז, ה-רסו
טו: תוד"ה במאי.....ג-קפה, יא-רפ
טז: תוד"ה התם.....יט-שנג
טז: אכל וכו' נמלה לוקה חמש.....י-צב
המשהה נקביו עובר משום לא תשקצו.....ז-ריב
ריסק תשעה נמלים וכו' לוקה ו'.....י-צב
רש"י ד"ה נמלה.....י-צב

ניצוצי הדף

סנהדרין קי"ג ע"ב

מישראל שאינו חייב בעשה, ועל מצות עשה אין עונשין אלא בעידנא דריתחא, וכיון שחרון אף בא, נלכד הצדיק על העשה. עיין שם.

אמנם בגמ', מאי אמר רב בהני קראי, "ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה. ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך" (דברים כח: ג-ו)? ואמרו ליה, הכי אמר רב: 'ברוך אתה בעיר' - שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת, 'ברוך אתה בשדה' - שיהו נכסיך קרובים לעיר, 'ברוך אתה בבאך' - שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעת ביאתך מן הדרך, 'ברוך אתה בצאתך' - שיהו צאצאי מעיך כמותך.

ובפנים יפות (דברים כח: ו): "ברוך אתה בבואך וגו'". אחז"ל (ב"מ קז.) שתהא יציאתך מן העולם כביאתך, מה ביאתך בלא חטא וכו'. לכאורה אין הלשון מתישב, 'ברוך אתה בבואך' משמע שיתברך בבואו לעולם, ועוד בברכת הפירות וברכת התלוש מובן היפוכו בקללות שלא תוציא הארץ הפירות וכיוצא בו, וכן בבהמות. א"כ איך יתכן נמי בברכה זו שתהא יציאה כביאה, ההיפוך.

אמנם הענין הוא דכתיב (תהלים נח: ד) "וזרו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כזב", ענינו כי הרשעים בשעת לידה שנכנס בהם היצה"ר, כמשחז"ל (סנהדרין צא:): אימתי יצה"ר בא בשעה שנער לצאת, אבל במעי אמו אין ליצה"ר שליטה. אבל המינים והאפיקורסים שהם משורש הטומאה הם תועים בבטן. וזהו "תעו מבטן דוברי כזב"

תנו רבנן: רשע בא לעולם - חרון בא לעולם, שנאמר "בבוא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה" (משלי יח: ג). רשע אבד מן העולם - טובה באה לעולם, שנאמר "ובאבד רשעים רנה" (שם יא: י). צדיק נפטר מן העולם - רעה באה לעולם, שנאמר "הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק" (ישעי' נז: א). צדיק בא לעולם - טובה באה לעולם, שנאמר "זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו" (בראשית ה: כט). הדרן עלך כל ישראל יש להם חלק וסליקא לה מסכת סנהדרין.

והנה בגמרא (ב"מ קז.) איתא עה"פ "ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך" (דברים כח: ו) - שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם, מה ביאתך לעולם בלא חטא - אף יציאתך מן העולם בלא חטא. וא"כ איך אפשר לומר רשע בא לעולם.

ובשפת אמת (הובא בענף יוסף), היאך יתכן שבבא אדם לעולם יהיה רשע, הרי יש בחירה חפשית? ואפילו אם נפרש דהיינו שלבסוף יהיה רשע, מ"מ היאך יתכן שכבר כשבא לעולם בא עמו חרון, הרי הקב"ה דן את האדם באשר הוא שם !

וביאר ע"פ האי דאיתא בזהר (פ' אחרי ע"ו ע"א): מאן דפגים בעריות, אי אוליד בר בההיא זימנא איהו רשיעא, דקוב"ה שביק להו לשיצאה להו בעלמא דאתי.

אם כן, על נולדים אלו שייך שפיר לומר: רשע בא לעולם, כי כבר משבא לעולם הוא רשע, ואז חרון בא עמו. ואין לך אדם

צדיק ורע לו, רשע ורע לו, רשע וטוב לו. ואלה הקורות השוות והמעוותות משבשות הדעות. ובכאן רמז דוד הע"ה להתעורר על זה הסוד הגדול, ואמר כי אלו הקורות הן שכוחות ונעלמות מן האדם, אם לא יעורר לבו ויתן דעתו לדעת כי כולם גמולות הן, והדין דין אמת ופועל אדם ישלם לו. ואלה הדרכים לא נודעו אלא למשה רע"ה, ומשה מסרם לראוים לימסר להם, הה"ד אחרי זה (שם ז'): "יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו".

ואלו הדרכים והעלילות, יש מאנשי האמונה והם בעלי תורתנו אומרים כי כולם באים באדם מצד בחירתו ורצונו, וכל אחד ואחד בחר ורצה במקרה הבא עליו בין טוב בין רע. כיצד, דע באמת כי כל הנבראים לא נבראו אלא לעבוד ליוצר הכל, דכתיב (ישעי' מג:ז): "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'". ואפילו אותם שאינם בעלי דעה לא נבראו אלא לצורך בעלי דעה, והכל לכבודו, והשכלים משתוקקים לעבוד ליוצרם ולהדבק בו, כי כל דבר משתוקק לידבק ביסודו.

וכשהנפש השכלית משתלחת לבוא להתקשר בחומר, ושואלים לה שתבחר לה הדרך שתתפוזר ותרצה בו, דכתיב (בראשית ב:א): "וכל צבאם", ודרשו רז"ל לצביונם נבראו, פירוש לרצונם ולדעתם. יש מהם שחבר להיות צדיק ועשיר כדי שיוכל לעמוד בצדקו, דכתיב (משלי ל:ט): "ופן אורש וגנבתי", ושעשה רצון קונו בעושר ההוא, והקב"ה מוסרו למזל העושר והצדק להנהיגו באלו הדרכים ומזהירו שישמור עצמו מלחטא. שאע"פ שנמסר למזל מ"מ רשות ביד האדם להכריח המזל יותר ממה שיש רשות וכן במזל להכריחו. ועל זאת ההתראה הוא בא לעולם, דכתיב (דברים

(תהלים נח:ד). והוא היפך מעלת ב"י שאחז"ל (נדה ל:): שעובר במעי אמו מלמדין אותו כה"ת כולה. והוא מ"ש דהע"ה (תהלים נא:ז-ח): "הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי הן אמת חפצת וגו' ובסתום חכמה תודיעני". פירוש, אף שעובר נולד מאביו ואמו, אשר אין צדיק בארץ שלא יחטא, אפ"ה הקב"ה מטהר את העיבור ומלמד אותו כל התורה כולה.

ומ"ש 'אמת חפצת בטוחות', היינו הכליות. כשאדם בגידולו יש בהם שלשה מיני שכל – האחד במוח, ואחד בלב, כמ"ש (ברכות סא.) הלב מבין, ואחד בכליות כמ"ש (שם) הכליות יועצות. ובהיות במעי אמו, הראש בין ברכיו והוא בחינות הכליות. והוא ענין מה שאמרו חז"ל (ע"ז ה.) אלמלא לא חטאו אבותינו אנו כמו שלא באנו לעולם, דהיינו בחינת עיבור שהיא בחינת רגלים, כמ"ש (עירובין ע:): ברא כרעי דאבוא.

והשי"ת מלמדו כל התורה בהיותו בבחינת הכליות, ולכך כתיב 'אמת', שהאל"ף והמ"ם והתי"ו הם נכללים כאחד, וזהו בכל כללות ישראל הכשרים, וז"ש "ברוך אתה כבואך", שתהא הלידה בקדושה, וכן תהא יציאתו מן העולם. וממילא מובן ההיפוך ברשעים כנ"ל ראשיתם כמו אחריתם.

אמנם ליישב ב' המאמרים בקצת ביאור, אקדים דברי התורת המנחה (פ' מט"מ דרשה ס"ד עמ' 564-562): ענין צדיק ורע לו, ושהאדם עצמו בחר בענין הבא עליו.

ד"א "ואל תשכחי כל גמוליו" (תהלים קג:ב), בכאן רמז דוד הע"ה סוד גדול שיתעורר האדם להתבונן בדבר שהוא שכוח ממנו מעיקרו, ואין אדם מוצא לו סיבה מורה על אמינות אותו דבר – והוא עניני האדם וקורותיו בעולם הזה. שיש צדיק וטוב לו,

שיכריח המזל לכבוד שמים, ומ"מ הוא רוצה להיות עשיר, כי הוא מתיירא מן העוני כמו שאמרנו למעלה. והקב"ה מוסרו ליד מזל הרשע והעושר ומתרה בו, שאע"פ שבחר להיות רשע, הרשות בידו להיות צדיק, ועל זה הוא בוטח להיות שולט במזל. הרי זה אם לא ישתדל בכל יכלתו להיות תמיד צדיק, אלא יניח עצמו להתנהג כפי טבעו, הרי זה יהיה רשע גמור ועשיר. וזהו רשע וטוב לו, ויענש לעולם הבא לא כל כך עונש חמור כמו אותו שבחר להיות צדיק והרשיע. ואם הוא משתדל בכל יכלתו בכל יום, ויכבוש את יצרו ויכריח את טבעו, יהיה צדיק גמור וישוב להיות צדיק וטוב לו, ויהא שכרו לעולם הבא כפול ומכופל על הצדיק הראשון.

ויש שאינו חפץ להיות עשיר אלא עני ורשע כמו שאמרנו למעלה, וזהו רשע ורע לו. ואם יצדק עצמו יהיה צדיק ורע לו ושכרו כפול ומכופל על כולם. ולזה קוראים חכמי האמת 'צדיק תלאה', כי יש לו טורח מצד טבעו ומצד עניותו. ויש שהוא חפץ להיות רשע לא עני ולא עשיר, וכמו שאמרנו בצדיק.

ויש שהוא חפץ להיות תחילת ימיו עשיר וסוף ימיו עני או בהיפך - לכל צד מהדרכים שאמרנו.

וכל אלו חפצם וכוונתם לכבוד השם ית', הה"ד (משלי טז:ד) "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה", ר"ל כל נברא רצונו לכבד ולקלס ליוצרו ואפילו הרשע, כי לא בחר להיות רשע כדי להכעיס בוראו, אלא כדי שיכריח יצרו וטבעו וישוב להיות צדיק בהכרח. ו'פעל' ר"ל נברא, כי פעל הוא ברא. נמצא שכולם מכונים מתחילה לגמול לנפשם טובה, הה"ד "ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו". וע"כ אמר 'ברכי נפשי,

ל:טו) "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע", 'אתן לפניך' לא נאמר אלא 'נתתי' כבר.

הרי זה האיש במעט התעוררות שיתעורר יהיה צדיק גמור, שהמזל מצוה עליו להכין אותו ולסעדו, ונמצא שהוא צדיק וטוב לו. וקראו חכמי האומות לזה הצדיק 'צדיק מנוחה', כלומר שאין לו טורח להדריך עצמו בדרכי הצדק וגם יש לו עושר. ואם יטה אישורו מיני דרך, לא יאבד ממנו העושר ההוא, כי הוא משתדל להוסיף הון והמזל עוזרו. אבל יענש לעולם הבא עונש גדול כפול, שהרי כל מה ששאלו עיניו נתנו לו, וברצונו חטא בלי הכרח. נמצא רשע וטוב לו, ואם ילך בדרך הישר, זה צדיק וטוב לו.

ויש שאינו חפץ להיות עשיר אלא צדיק ועני, כי אם יהיה עשיר שמא העושר יסיתנו לכפור ביוצרו, דכתיב (משלי ל:ט) "פן אשבע וכחשתי ואמרתי וגו'", זה האיש מוסרים אותו למזל הצדק והעוני ויתרו בו כמו שהתרו בראשון. הרי זה אם יהיה צדיק גמור יהיה שכרו לעולם הבא מרובה על הראשון, ואם יחטא יהיה עונשו קל מן הראשון, וזה דין צדיק ורע לו.

ויש שאינו חפץ להיות לא עני ולא עשיר, מפני הטעמים שאמר שלמה הע"ה, אלא בינוני, ומוסרין אותו למזל הצדק והאמת, והוא הקו השווה. ושכרו וענשו לעולם הבא ממוצע בין שני הצדיקים הנזכרים - העני והעשיר.

ויש שאינו חפץ להיות צדיק אלא רשע, כי הרוצה להיות צדיק ונמסר למזל הצדק, אין לו כ"כ שבח, כי זה עובד השם ית' מצד הטבע לא מצד ההכרח. וכבוד ה' כשאדם מכריח את טבעו לעבודתו ובזה מתרבה כבודו. וע"כ הוא בוחר להיות רשע כדי

כאשר בא לעולם יש בזה צדיק וטוב לו או רשע וכו'. וזהו כוונה ג"כ, רשע בא לעולם - חרון בא לעולם, שנאמר "כבוא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה", רשע אבד מן העולם - טובה באה לעולם, שנאמר "ובאבד רשעים רנה". צדיק נפטר מן העולם - רעה באה לעולם, שנאמר "הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק", צדיק בא לעולם - טובה באה לעולם, שנאמר "זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו". הדרן עלך כל ישראל יש להם חלק וסליקא לה מסכת סנהדרין.

כי הנפש מרגשת בזה, כי גמולה לברך את ה'.

ואתה בן אדם פקח עיניך וראה, ובאזניך שמע הסוד הנפלא הזה הנמסר ליראי השי"ת. ויש דעת אחרת באלו המדות בענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו וכו', והיא דעת ר' נחוניא בן הקנה ור' עקיבא וחבריהם, וזו הדרך רמוזה בתורה, שנויה בנביאים, משולשת בכתובים, וכולם ביארום בבהיר בדרך משל ומליצה. עכ"ל תורת המנחה.

ובזה יתבאר שיש רשע וטוב או רע לו מתחילת הבריאה לצביונם נבראו. וזהו

מערכת המשנה

ליקוטים קצרים מתוך שו"ת משנה הלכות ושאר ספרי רבינו הקדוש זי"ע
נערך ע"י הרב מרדכי צבי גינזבורג | אין ללמוד מכאן הלכה למעשה

במסגרת דף היומי

סנהדרין קי"ג ע"א

מזוזה שלל שמים, הרי יכול לקיים 'כל שללה', דהא לא משיירי מידי כשאינו שורף המזוזה, דמזוזה לאו 'שללה' וכקושיית הגרע"א. ואי נימא דלאו שלל שמים הוא, א"כ ליעשה עיר הנידחת ולשרוף גם המזוזה. ואף דאמרה תורה "לא תעשון כן לה' אלקיכם", מ"מ ליתי עשה ולידחי ל"ת, וכקושיא שני' של הגרע"א.

ולזה כתב רש"י דתרווייהו ליתא, דמזוזה אית בה תרתי - אית בה עצם המזוזה ואית בה אזכרות, והאזכרות שבה אי אפשר לשרפן משום 'לא תעשון כן'. ואין לומר דעכ"פ ליתי עשה ולידחי ל"ת, דזה אינו, דהאזכרות שבה שלל שמים הוא ואינו בכלל עיר הנידחת דנימא בי' ליתי עשה ולידחי ל"ת, דליכא עשה כלל בשריפת האזכרות, דלאו מעיר הנידחת הוא.

מה תאמר, דא"כ נימא כקושיא הראשונה כיון דשלל שמים הוא לאו בכלל 'שללה' הוא - זה אינו, דאף דהאזכרות שלל שמים הם, אבל עצם המזוזה שלו הוא ומחוייבת שריפה משום 'שללה', ואי אפשר לשרפה משום אזכרות שבה. נמצא דההוספה של רש"י לא הוי גרעון, אלא הכרח להבין דברי ר' אליעזר.

ובזה מדויק מאוד לשון רש"י 'ובמזוזה הואיל וכתבי בה אזכרות אי אפשר

מבואר בגמ' דר' אליעזר אומר, כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת - אינה נעשית עיר הנדחת, שנאמר "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל" (דברים יג:יז), והיכא דאיכא מזוזה - לא אפשר, דכתיב "לא תעשון כן לה' אלקיכם" (שם יב:ד). ופירש"י (ד"ה דכתיב בא"ד) ובמזוזה הואיל וכתבי בה אזכרות, אי אפשר לשריפה משום קרא ד'לא תעשון כן', ואנן בעינן 'שללה' וליכא - דהאי שלל שמים הוא, ע"כ.

הנה הקשה הגרע"א דבגמ' לא כתיב 'ואנן בעינן שללה וליכא, דהאי שלל שמים הוא' והוספה זו גרעון הוא, דאם מזוזה שלל שמים הוא, א"כ יכול לקיים 'כל שללה', דהא לא משייר מידי מן שללה, וכמו דנכסי אחרים מופקדים בתוכה או הקדש שמים, דאינו מציל את העיר מלהיות עיר הנידחת כיון דאין בכלל 'שללה'.

ועוד הקשה הגאון רע"א בטעם שלא נעשית עיר הנידחת משום שאסור לשרוף המזוזה משום "לא תעשון כן לה' אלקיכם", נימא דעשה ד'ושרפתה' לידחי ללא תעשה ד'לא תעשון' [וקושיא זו כבר קדמו התורת חיים (סנהדרין ע"א)]. והניח בצ"ע.

ורבינו (שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' קצ"א) כתב ליישב, דלפום ריהטא ה"י קשה ל"י לרש"י דממ"נ תעשה עיר הנידחת - דאי

הנידחת אפי' היכא דאיכא מזוזה, אלא דלא אפשר מחמת האזכרות שבה.

והנה על הקושיא דיבוא עשה וידחה ל"ת, כתב בשו"ת בית שערים (יו"ד סי' רכ"א) דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת אלא במקום שמקיים העשה לגמרי. משא"כ בעיר הנידחת דשריפת המזוזה לא הוה רק חלק מהמצוה.

ורבינו (שו"ת משנה הלכות חי"ח סי' ר"פ) בסוף התשו' תמה על הבי"ש, דיש לומר דקודם ישרוף כל העיר ולא ישאיר רק שריפת המזוזה, וכל שלא שרף המזוזה לא קיים המצוה של 'ושרפת', ואח"כ ישרוף המזוזה ויקיים כל המצוה ולא רק חלק מהמצוה, שהרי בשריפת המזוזה נתקיים המצוה בשלימותה, ע"ש.

לשריפה'. ולכאורה הול"ל "אינו חייב לשרפה כיון דשלל שמים הוא", או "אסור לשרפה משום האזכרות", וצ"ב הלשון 'אי אפשר'.

ולהנ"ל אתי שפיר, דלעולם איכא חיוב שריפה במזוזה, אלא משום האזכרות אי אפשר לשרפה. והגויל וסביבות האותיות ה"נ דהי' אפשר ומחוייב לשרוף, דהוה בכלל 'שללה', אלא דאי אפשר. ומסיים דהאי שלל שמים הוא, כלומר האזכרות הוה שלל שמים, ולכן אי אפשר לשרוף כל המזוזה.

ובזה מדויק מאד גם לשון הגמ' שאמרו 'והיכא דאיכא מזוזה לא אפשר'. ולשון 'לא אפשר' צ"ב, דהול"ל 'והיכא דאיכא מזוזה אסור לשורפה' או 'אינו מחוייב' או 'לאו שללה הוא ואסור לשורפה'. ולהנ"ל אתי שפיר, דבאמת איכא דין שריפת עיר

הילולא דצדיקיא

י"ד ניסן תר"ץ

הרה"ק רבי אלטר זאב הורוויץ מסטריזוב זי"ע

רבינו אלטר זאב נולד בשנת תרכ"ו (1866 למס'), לאביו הרה"ק רבי אברהם אבא משענדישוב (Sędziszów Małopolski, Poland) זי"ע, בן הרה"ק רבי יעקב מומעליץ (Mielec, Poland) זי"ע, בן הרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ (Ropczyce, Poland) זי"ע. ולאמו מרת ראכיל ע"ה, בת רבי שמואל הכהן מפשעווארסק (Przeworsk, Poland) ז"ל.

ימי נעוריו

כבר בגיל שבע היה נודע כעילוי, גם עורר השתממותם של רבים ביראת שמים שלו, ובצדקתו הגדולה. ואז בא בקשרי אירוסין עם הרבנית מרת יהודית ע"ה, בתו של הנגיד רבי סנדר רדימילשער מומעליץ ז"ל. בגיל י"ד נשא את מרת יהודית. חותנו קנה לרבינו שלושה בעקישע'ס ושלושה שטריימלעך - בעקישע אחת לימות החול, עוד אחת לשבת, והאחרונה ליו"ט, שטריימעל אחת לשבת, אחת ליו"ט ואחת שימש כרייגען שטריימעל.

תקופה קצרה אחר נישואיו הבחינה הרבנית שאחת מהבעקישע'ס חסרים. במענה לשאלתה היכן הבעקישע השלישי, ענה לה רבינו שתסיר דאגה מלבה, משום שנתן אותו לחתן עני, באמרו: "מדוע לי יהיו שלשה בעקישע'ס בזמן כשלחתן הלז אין אפילו אחת".

גם זוגתו הרבנית היתה בעלת חסד גדולה, כל פעם שהיה משהו חולה או עני בעיר היתה מבשלת סירים [טעפ] נוספים, ושולחת אותם עם בנותיה כדי להחיות את נפשם. דרכה היתה שכל פעם שקנתה לעצמה מלבושים, היתה קונה עוד מלבוש באותו שווי כדי לתתה לאחר מכן לצדקה. כאשר ראתה שאנשים מתביישים ללכת במלבושים אלו, כי הם היו באותו סגנון כמו שלה, והבחינו אשר מידי מתנת בשר ודם קיבלוהו, שינתה את מנהגה והחלה מחלקת כסף לצדקה בשווי המלבושים שקנתה.

הרה"ק מהר"י מבעלזא (Belz, Ukraine) זי"ע התבטא על רבינו: "ראוי הוא להיות רבי ואדמו"ר לחסידים עוד לפני שני דורות", וכן שמענו כזה הגדרה מהרה"ק משינאווא (Szreniawa, Poland) זי"ע על רבינו.

כאשר היה הרה"ק מהר"י מבעלזא שובת בריישא (Rzeszów, Poland), שאינו רחוקה מסטריז'וב (Strzyżów, Poland) ברכבת [מרחק של 20 מייל], היה רבינו מגיע לשבות בעיר עם הרה"ק מבעלזא, והרה"ק היה מכבדו לגשת לעמוד, בהכריז: "בתור תשורה לבעה"ב של העיר ריישא, הנני מכבד את הרב מסטריז'וב לגשת לעמוד", כ"כ היה חביב עליו קולו הנעים של רבינו.

על כס הרבנות

פעם בהיות רבינו בצעירותו בבעלזא, עבר על יד חלון ביתו של הרה"ק מהר"י, קרא הרבי את בנו הרה"ק מהר"ד זי"ע והראה באצבעו על רבינו שהיה אז בן י"ט, באמרו: "בא וראה ירא שמים באמת". לימים סיפר הרה"ק מהר"ד זאת להרה"ח ר' שלום שווארצמאן ז"ל מסטריז'וב, בהוסיפו "מעטה עליך לדעת מיהו הרב שלכם, והזהר בכבודו".

אחרי שעזב הרה"ק רבי שלמה שפירא זי"ע את הרבנות בעיר סטריז'וב, נשארה העיר ללא רב. אבי רבינו הרה"ק משענדישוב שהיה לו קשר עם פרנסי הקהילה, השתדל אצלם שרבינו יקבל את משרת הרבנות בעיר, ואכן בהשפעתו נתקבל רבינו לרב בעיירה סטריז'וב בגיל פחות מעשרים.

הוא עבר לדור שם, בתחילה היה דר באחד מדירותיו של אחד מנגידי העיר בשם ר' שלמה זיזנובר (Żyżnów, Poland). לאחר תקופה החליט רבינו לבנות בית משל עצמו, ונידב לו ר' שלמה עצים לבניית הבית. את ביתו בנה במקום מרכזי בעיירה, לא רחוק מביהמ"ד של הקהילה. תבנית הבית היה כך - היה בו ד' קומות, וזה היה הבית הראשון בסטריז'וב בגובה כזה. קומת מרתף אחת, ושלוש קומות מעל הקרקע, כאשר השניים הראשונים היו רחבים ביותר, והקומה העליונה נתקטנה, ועל גג הקומה מתחתיה נבנה מרפסת רחבת ידיים, והיו בו ברזלים קבועים ששימשו לסוכה, בבית זה גרו כל צאצאיו, גם אלו שנישאו, וכל משפחה קיבלה אגף משל עצמה, וכך יכול רבינו לעסוק כל היום בתורה בצוותא עם צאצאיו.

רבינו עבד את קונו בכל לבבו ובכל נפשו. הוא עסק בתורה ובעבודת ה' ימים ולילות. את תפילתו גמר בדרך כלל בשעה שלש אחר הצהריים, וארוחה לא אכל עד שעת המנחה, ארוחה שניה לא אכל עד חצות הלילה, ולא היה ישן בלילה יותר מג' שעות.

על קדושתו של רבינו יש בה כדי להעיד העובדא הבאה. פעם כאשר תכננו הגוים בסטריז'וב פוגרום נגד היהודים, הגיעה אחת הגויות שהרבנית פעם הצילה מחרפת רעב, וגילתה זאת לרבינו. מיד נסע רבינו עם משפחתו בעגלה, והחל לברוח מן העיר. אך הגוים הצליחו לעצור את העגלה בטרם יצאה את העיר, והחלו לתקוף (attack) את היושבים בתוכה. רבינו הצליח לברוח אל אסם (barn) סמוך, שהיתה שייכת לרופא הנכרי של העיר והסתגר בתוכה. הפורעים בראותם שאינם יכולים לפרוץ אל האסם, הציתו אותה באש.

כל הזמן הזה הייתה בתו של הרופא לבד בבית, וצופה ורואה הכל מחלון, והיא ידעה שרבינו לא יכנס לבית יחד אתה אפילו במחיר חייו משום איסור יחוד. בחכמה נטלה את מפתחות הבית וזרקה אותם אל תוך האסם שהחל לבעור, ועזבה את המקום, וכך יכול רבינו להיכנס אל הבית ולהסתתר מפני הפורעים, ולהנצל מהשריפה. כל כך היתה קדושתו ידועה, שאפילו הנכרית ידעה שרבינו יעדיף להעמיד את חייו מנגד מאשר לעבור על איסור יחוד.

פעם באמצע הלילה התגלה אל רבינו אחד מבני העיר שנפטר זה מכבר, ופנה אליו בטענה מדוע אין מקיים בקשתו שילמדו לעילוי נשמתו משניות כפי שציווה. רבינו שלא קיבל בקשה כזה, הורה באמצע הלילה להעיר את כל המשפחה, ולשאול את כולם אם ביקש האיש מהם להודיע

לרבינו. אך כולם ענו בשלילה, רק כאשר העירו את המשרתת היהודיה, נזכרה שאכן ביקש האיש שיעבירו לרבינו שילמדו בעברו.

כמסופר היתה סוכתו של רבינו היתה רחבת ידיים, ונבנה על כל המרפסת בקומה השלישית - שם היה מתגורר כל משך חג הסוכות, ועסק בתורה כל היום. בשנת 'תרע"ד האריך' (ע"פ תהלים קד:לב) (למס' 1914) פרצה מלחמת העולם הראשונה, ולתקופת חודש תשרי התקרב קו החזית (frontline) בין האוסטרים לרוסים ממוש ליד העיר סטריז'וב. הרוסים האשימו את היהודים בריגול (spying), מפני ששפתם שפת היידיש דומה לגרמנית המדוברת בפי האוסטרים, ולכן החליטו לאסור את ראשי הקהילה באשמת ריגול. קודם אסרו את ראש הקהל ואת ראש העיר, אחר כך צעדו לכיוון ביתו של רבינו כדי לאסור גם אותו.

אחד מבני העיר שראה אותם מתקרבים אל בית רבינו, הודיע לרבנית על הסכנה המתקרבת. הרבנית בשמעה זאת, עלתה במהירות לקומת העליונה שם ישב רבינו בסוכה, והודיעה לו שימצא לו מקום מחבוא. בשמעו זאת ענה לה בשלווה: "ווי האב איך א בעסערן באהעלטעניש ווי ביים רבוננו של עולם אין סוכה". באמרו זאת המשיך ללמוד בשלוות הנפש.

בינתיים פרצו הרוסים לבית, והחלו לחפש אחר רבינו. אחרי שגמרו לסרוק את שתי הקומות התחתונות, החלו עולים לקומה השלישית, שם הייתה הסוכה בה ישב רבינו. אולם לפני שהספיקו להגיע, הכריז אחד החיילים: "האוסטרים מתקרבים, חוסו על נפשכם וברחו". מיד ברחו כל הרוסים, בהשאירים את ראש הקהל ואת ראש העיר בקומה השניה לנפשם, ורבינו המשיך ללמוד בשלווה בתוך סוכתו, ולא הבחין בבואם ובצאתם.

פעם נכנסו זוג אל רבינו ושפכו את צערם לפניו, כי הם כבר הרבה שנים אחרי החתונה ועדיין לא זכו לזרע של קיימא. רבינו התנה את ברכתו, שבאם יתנו סכום כסף מכובד לקופת הכנסת כלה של העיר יושעו בבן זכר בשנה הקרובה. הזוג לא השתהו והעבירו את מלוא הסכום לקופת הצדקה, וכדברי רבינו כך היה, באותה שנה נושעו בבן זכר.

חג הפסח

אם כל המועדים היה אצל רבינו קודש, היה חג הפסח קודש קדשים. והנה ידוע על זקנו הרה"ק מראפשיץ ז"ע שאמרו עליו שנשמנו היתה משורש מצוות סוכה, משום שיום יום מימות השנה אמר או עשה דבר לכבוד הסוכה. ועל רבינו אמרו שנשמנו הייתה משורש מצוות חג הפסח, ורבינו עסק כל השנה במצוות הפסח, ובעיקר התעסק בהכנת מצות שמירה. הוא יצא בעצמו לראות איך קוצרים את החיטה, שמר עליה כל השנה, ניצח על הבוררים את הפסולת ממנה, עמד על יד הגוי שטחן בריחיים של יד את החיטה וכו'.

רבינו אכל כל הפסח רק ממצה שנאפתה בערב פסח. מסלתה ושמנה של העיירה השתתפו באפיית המצות, המנצח על האפיה היה רבינו בכבודו ובעצמו. העבודה נעשתה בזריזות רבה, ומכיון שהיה יותר מתנדבים משאפשר היה להעסיק, עבדו במשמרות - משמרת אחת גלגלה את המצות, ומשמרת שניה אמרה הלל עם רבינו וחוזר חלילה. מי שלא שמע את רבינו אומר הלל בשעת אפיית המצות, לא טעם טעם הלל מעולם. ב"הללו את ה' כל גוים" שר רבינו שיר

שקיבל מזקנו הרה"ק מראפשיץ כשכל הציבור שר אחריו. האופה קיבל על עצמו תפקיד נוסף, ומזמן לזמן זרק לחלל האויר כמה מלים של התעוררות, כגון: "יהודים עשו תשובה כל זמן שהתנור אופה", "יהודים רחמנות", "אש בוערת". כשנגמרה אפיית המצות קיבל כל בחור את שכרו - מצה אחת, עם נתינתה הודיעו לכל אחד שיש לו הזכות להיות אורחו בסדר. רבים ניצלו זכות זו בשני הלילות.

אשרי עין שראה את רבינו בליל התקדש, כולו אומר הדרת קודש וענות חן. כשהתחיל באמירת ההגדה, דממו כל המסובים. הוא היה אמן האמירה, רגילים היו מעריציו לאמר: "לו היו יודעים בעולם איך הרב מספר יציאת מצרים, היו כולם עוזבים את בתיהם ובאים לסדרו של הרב". דרכו היה גם לשלב דברי תורה ואמרות צדיקים בדברי ההגדה מכל גדולי החסידות. לשיא מדרגתו הגיע רבינו בסוף הסדר, כשאמר "חסל סדור פסח כהלכתו", ו"לשנה הבאה בירושלים" - אז היה בבחינת התפשטות הגשמייות לגמרי.

אחרית ימיו

השנים הרבות שסיגף רבינו את עצמו נתנו בו אותותיו, הוא הלך ונחלש מיום ליום. אחרי שחלה בדלקת הריאה (pneumonia), ציוו עליו רופאיו לנסוע לקעלן שבגרמניה (Cologne, Germany), שם היה רופא מומחה שיוכל לעזור לו. כשהיה על הרכבת בדרך לקעלן, הרהר לעצמו האין ימצא את בית הרפואה או אכסניה בעיר שאינו מוכר לו, וסבר בדעתו שבהגיעו לקעלן כבר ישאל למקום הקהילה היהודית, ומשם ימשיך.

אמנם להפתעתו, כאשר הגיע לקעלן חיכה לו בתחנה, חבר נעורים שקיבל את פניו בשמחה. לתמימתו מהיכן ידע לצפות לבואו, ענה שאביו הרה"ק משענדישוב בא אליו בחלום בלילה שעבר, והודיע לו שלמחרת בשעה הזו, ובתחנה זו, יבוא בנו הרב מסטריז'וב, וצוה עליו לדאוג לו לכל צרכיו במשך שהותו שם.

הרבנית בראותה את מצבו של רבינו, פחדה מאד שלא תוכל לשרוד בלעדי רבינו, והתפללה להקב"ה שיקחה קודם פטירת בעלה. תקופה קצרה אחר חנוכה תר"ץ (1930 למס') שבקה חיים לכל חי, והחזירה נשמתה לבוראה, ונפטרה על פני רבינו.

כמה ימים קודם פסח באותה שנה, החל רבינו להרגיש שלא בטוב. בליל בדיקת חמץ כאשר הרגיש שקיצו קרב, קרא יחד לכל צאצאיו, וחילק להם כל החפצים שהיו לו בירושה מאבותיו הקדושים. את הספר תורה שהיה לו בירושה מזקנו הקדוש מראפשיץ, וכן את המקל שירש מזקנו הקדוש מראפשיץ, צוה לשלוח לבתו מרת רוחמה מירל ע"ה, שהתגוררה בארצות הברית. הוא צוה שיקברוהו יחד עם השעון שברשותו, שהיתה שייכת להרבי מלובלין (Lublin, Poland) זי"ע. אח"כ אמר שמוע ישראל, ואמר שם השם ג' פעמים. כשגמר את סדר הוידוי, סידר את זקנו הארוך, והניח את שתי ידיו לצדי גופו, והשיב בשלווה את נשמתו לבוראה במיית נשיקה, בן ס"ד שנה, ביום י"ד ניסן ערב פסח תר"ץ.

תקופה לפני פטירתו של רבינו בשכבו על ערש דוי, נכנס אליו אחד מבני העיר שהיה בעל חוב גדול, ולא היה בידו להשיא את בתו שכבר החלה להתבגר, ובקשתו בפיו שיזכה בלאטערי. רבינו ברכו בהצלחה, אך קודם שהגיע זמן ההגדלה נפטר רבינו. בצר לו פנה החסיד אל ציון

קדשו של רבינו, וביקש בבכיה גדולה שיזכה בלאטערי, כדי שיוכל להשיא את בתו בהרחבה. להפתעתו ולשמחתו הרבה, אכן זכה בהגרלה, וכריסו עלה בגורל, וכיסה את כל חובותיו, וגם נשאר מספיק להשיא את בתו באופן הראוי, בזכותו של אותו צדיק.

צאצאיו

רבינו השאיר אחריו דורות ישרים ומבורכים, ואלו הן: בנו הרה"ק רבי חיים יהודה מריישיא זצ"ל. בתו מרת חנה ע"ה, אשת הרה"ק רבי יוסף פרענקל משענדישוב זצ"ל, נכד הרה"ק רב שלמה זלמן מוילעפאלי (Wielopole Skrzyńskie, Poland) זי"ע. בתו מרת צפורה ע"ה, אשת הרה"ק רבי חיים יוסף אייכנשטיין מקלייווא (Kleve, Germany) זצ"ל. בתו מרת ברכה גיטל ע"ה, אשת הרה"ק רבי יהושע העשיל אייכנשטיין מחאדאראו (Khodoriv, Ukraine) זצ"ל, נכד הרה"ק רבי אייזיק מזידיטשוב זי"ע. בתו מרת רחומה מירל ע"ה, בזי"ר אשת הרה"ק רבי נפתלי אונגר הי"ד, ובזי"ש אשת הרה"ק רבי מאיר לייפער מקליוולענד (Cleveland, U.S.) זי"ע. בתו מרת ברכה מלכה ע"ה, אשת הרה"ק רבי נפתלי חיים הלברשטאם זצ"ל, בן הרה"ק רבי אלישע מגארליץ (Gorlice, Poland) זצ"ל. בתו מרת רחל ע"ה, אשת הרה"ק רבי יעקב הלברשטאם זצ"ל, נכד הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע. בתו מרת תרצה ע"ה, אשת הרה"ק רבי יחיאל צבי אפשטיין זצ"ל נכד הרה"ק רבי יחיאל חיים מאז'רוב (Ożarów, Poland) זי"ע.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

כ"ב ניסן תפ"ז

הגה"ק רבי יהודה רוזאנים זצוק"ל
בעל משנה למלך ופרשת דרכים

רבינו יהודה נולד בשנת תי"ז (1657 למס') בעיר קושטא^א (İstanbul, Turkey) אשר במדינת טורקיי, לאביו רבי שמואל רוזאנים זצ"ל.

רבינו למד בישיבת הגאון רבי שלמה הלוי הזקן זצ"ל, ואצל הגאון רבי יוסף בן רבי ישעיה מיטראני זצ"ל, נכדו של מהרימ"ט. בעודו בצעירותו כבר נתפרסם בגלל עיונו ולימודו, והיו בני עירו קוראים לו 'קוג'וק תנא' [התנא הקטן].

כך כתב עליו הגאון רבי אברהם בן רבי חיים רוזאנים זצ"ל, שהיה בן משפחתו ותלמידו: "מצאתו מרחם אמו כבר קדשוהו שמים, ובהיותו כבן שש או שבע שנים, ותנח עליו הרוח והצטיין בלימודיו. וכבר נראו בו האותות. זה היה דרכו מימי נעוריו עד ימי האחרונים לעיין בלימודים בלילות הארוכים, לא הניח דבר קטן וגדול שלא ידע על בוריו, ועל הרוב לא היה ישן על מטתו,

^א במשך השנים העיר 'קושטא' היתה נקראת בשמות שונים, והם: קאנסטאנטינופול, קושטנדינא ואיסטנבול. וכן שם המדינה 'טורקיה' נקראת ג"כ בשם 'תוגרמה'.

ויהי ער לבו כלב הארי. ביקש להתנמנם, מקום אשר יפול שם תהא מנוחתו, ועוד הפעם היה מקיץ וקורא עד אור הבוקר".

האור החיים הק' הפליג בשבחו בכתבו (פרי תואר סי' כ' סק"ג ד"ה אלא): "ובעיני אני הקטן נפלאה חכמת הרב התורני, הוא הרב המלך יהודה רוזאניס ע"ה. ראיתיו שכותב על דברי הש"ך והלחם משנה, וצ"ע לומר דאפשר שלא השיג דעתם. עליו אני אומר אשרין אברהם אבינו שרבינו יהודה רוזאניס יצא מחלצין".

הגה"ק בעל בן איש חי זי"ע כתב (רב פעלים ח"ב אהע"ז שאלה ה'): "ומי יבוא אחר המושנה למולך, ובפרט דאיכא טעמא למילתיה".

בצל חותנו רבי אברהם רוזאניס

כשהגיע לפרקו נשא את בת דודו הגאון רבי אברהם רוזאניס הזקן זצ"ל, הוא היה מכנה את חמיו בשם 'דוד' גם אחרי שנשא את בתו, היות שממיו ילדות היה רגיל בביתו, וכמו שכתב בפרשת דרכים (דרוש חמישי): "היה מתרץ הרב מר דודי ז"ל". לרבינו לא נולדו בנים, מלבד בת אחת, על כן חשב בלבו לקחת אשה אחרת על אשתו להוליד ממנה בנים, כמנהג הפשוט בארצות המזרח. הוא עשה שאלת חלום על זה, והשיבו לו מן השמים: "לתתך עליון בבית אחת".

חמיו רבי אברהם רוזאניס, שהיה איש אמיד, הפקיד את רבינו על מסחרו, באשר הלשון הטורקית היתה שגורה על לשונו (עיי' במשנה למלך הל' טוען ונטען פט"ו הל' י"א, שהיה בקי בעניי ערכאות התורכים). במסחרו זה היה לו עסק ומשא ומתן עם שרי החיל והפחות, הוא היה יוצא ובא בארמונותיהם בפקודת חותנו.

בימי השולטן אחמד השלישי (Sultan Ahmed III) העתיק מושל זה את מושבו לפי שעה לעיר אדרינופול (Edirne, Turkey), ואז הוצרך גם רבינו לנסוע לעיר הזאת לרגלי עסקו עם שרי החיל. רבינו רכב על סוס מלובש מלבוש איש חיל, בגלל פחד הדרכים. כאשר הגיע לעיר אדרינופול לעת ערב, ולא היה לו פנאי להחליף בגדיו, והלך אל בית הכנסת להתפלל מעריב, ואיש לא היה מכירו, וישב אצל הפתח, ויט אוזנו לשמוע הויכוח שהיה שם בבית הכנסת בין החכמים בדבר הלכה. והנה חכם אחד שאל קושיה עצומה על מאמר אחד בגמרא, ולא ידעו האחרים להשיב, אזי פתח רבינו את פיו וביאר להם הענין בטוב טעם ודעת, וכל החכמים קיבלו תירוצו. אמנם בראותם האיש הלבוש בגדי חיל, והוא בקי כל כך בתלמוד, אמרו אליו כפי שאמרו (ע"ז יז): לרבי חנינא בן תרדיון בשעתו: "אי ספרא לא סייפא, ואי סייפא לא ספרא", ורבינו השיב להם במליצת חז"ל (ויק"ר ל"ה ה') "הספרא והסייף ירדו כרוכים מן השמים".

עוד מסופר: פעם אחת התארח רבינו באדרינופול, בבית אחד מידידי חותנו. המנהג הפשוט בתוגרמה (Turkey) בערים הגדולות מימי קדם היה, שבלייל שבת ובליל החגים מתאספים מנינים רבים בבתי הכנסיות, ומתפללים ערבית אלו אחר אלו - יש מקדימים ויש מאחרים. והנה בליל חג המצות, בעל הבית ורבינו ובני חבורתם התפללו ערבית מבעוד יום, וישבו הביתה ויסבו על השולחן, והיו מחכים שיחשיך עוד מעט, ויהיה ודאי לילה להתחיל הסדר ולקדש על היין, לפי הפוסקים שיש לקדש בליל הסדר רק כשזה ודאי לילה, כי כוס הקידוש מן ארבע הכוסות

שדינים בלילה דוקא. בהיות שהם מחכים יותר מדאי, קם רבינו ממקומו וכוס יין בידו, והתחיל לקדש לתמייתה המסובין. אז קפץ אחד מן בני החבורה, ואמר שאסור לקדש כי עדיין אינו ודאי לילה, וצריך להמתין עוד מעט. רבינו השיב לו בשחוק קל על שפתיו, שלפי דברי רבותינו מותר לו לקדש, כי הלוא מימרא בגמרא היא (ביצה לב:) המצפה לשולחן אחרים עולם חשך בעדו. ורבינו ידע שכבר ודאי לילה, ואמר זאת בדרך מליצה.

על כס ההנהגה

אחרי פטירת חמיו, ירש רבינו איזה סך כסף, והשתתף במסחר עם אחיו רבי חיים ורבי אהרן רוזאניס. אולם אחרי זמן מה, התנו ביניהם שהם יעסקו במסחר והוא יעסוק בתורה. אז החל להרביץ בתורה, ודרש בתוך קהל ועדה, אך לא אבה להעמיס על שכמו משרת הרבנות, ולא היה חפץ ליהנות מן הציבור.

כתב עליו בן משפחתו הגאון רבי אברהם רוזאניס: "ובאמת אמרו עליו 'ויחכם מכל האדם' (מ"א ה:א), ויותר שהיה חכם, הרבה גבולות פעלים לתורה, כולהו רבנן דמתיבתא מרב יהודה גמרי כל יומא ויומא. כי יפלא מעיני העדה באיזה ספק בדבר הלכה ודין, דרשו תורה מפיו. וכן כשעלה איזה ענין קשה ההבנה בישיבה, היו מריצים אותו אליו, והוא היה מבאר להם באופן המתקבל על הלב. כי יפול הפרש בין סוחרים, או כי ינצו אנשים בדבר הגורם לממון, והגישו משפטם אליו לפשר ביניהם, ובכל עת נמצא לשואליו, 'דן ידן עמו' (בראשית מט:טז) כאשר ישאל איש בדבר האלקים, וכל היוצא מפיו הן הם כמו הדברים שנאמרו למשה בסיני, ומשפטיו עם ישראל. בשובה ונחת כרועה עדו ירעה. אם יהיו כל חכמי ישראל בשיקול הדעת עם רבי יהודה בדבר הלכה, הגדול שבכולם בדורו היה כננס לפני הענק".

וכה כתב החיד"א בשם הגדולים: "ויותר שניכר תוקף גדולת תורתו וסדר לימודו ובקיאותו בספריו הנוראים, עוד מדובר בו נכבדות עשר ידות חכמה ובקיאות, וענוה גדולה, ורבו עניניו אשר שמעננום ונדעם".

דרכו של רבינו היתה שלא לפסוק הלכה בלי לעיין בספר, אפילו ששבילי הפסק היו נהירין לו ומונחים בזכרנו כבקופסה. וכך כתב החיד"א (שיורי ברכה ח"מ סי' י'): "שמעתי מהרב החסיד המופלא מהר"ר גדליה חיון זלה"ה, שבנערותו הן בעודנו אתרא דקשתאה שמיה, הלך להגאון רבינו מהר"י רוזאניס זלה"ה לשאול דין איסור והיתר ממנו. ופתח השולחן ערוך, ואמר לו: "ראה בני, השולחן ערוך אומר כך", וקרא לפניו לשון השולחן ערוך. וכבר נודע גדולת הרב ז"ל שהיה מפורסם מאד בבקיאותו וזכירתו, ועכ"ז בדן הכתוב בשו"ע לא רצה להורות עד שפתח השולחן ערוך וקרא לו הדין. ואנן יתמי דיתמי אשר מחמת חסרון ורב השכחה, וידע אינש בנפשיה, איך לא נבוש ולא נכלם להורות תיכף בלי ראות ספר".

חכמי דורו הכירו בגדלותו של רבינו, ובמיוחד רבני טורקיה וגדוליה לא יצא מהם פסק הלכה ללא אישורו של רבינו. עוד בימי עלומיו השתעשע רבינו עם זקן חכמי טורקיה, הרב הזקן רבי יעקב אלאפנדארי זצ"ל. כן נראה שרבינו שאל אותו על ענין בלתי מובן בתשובות מהר"י קולון (סי' ב'), ויחתום שאלתו: "סוף דבר דברי הרב צורים וחתומים אצלי". רבי יעקב בתשובתו הרבה בשבחיו על רבינו: "גברא רבא קא חזינא, ופיו דוקא לא חזינא. ועל מי הדברים האלה יכולנו

לתרץ כוונת הרב ז"ל (מהר"י קולון), ואף שיהיה בהם דוחק מן הלשון, וכמו שכתב מעלת כבוד תורתך, כי חכמת אלקים בקרבן קדוש, ומבינתך יובן כוונת הרב ז"ל."

פעם אחרת ערך הרב ר' יעקב אלפאנדארי שאלתו לרבינו, ובראש השאלה רשום את זה: "שלח הרב המחבר ז"ל להרב המובהק מופת דורנו כמה"ר יהודה רוזאניס נר"ו, ותוכן השאלה ליעיין מר במילי שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ח' מהלכות פרה וכו'" (מוצל מאש סי' ל"ח). "ובמקום אחר ושאלתי מאת החכם השלם ארי שבחבורה סיני ועוקר הרים כמה"ר יהודה רוזאניס שיחיה, במה שכתב הרמב"ם סוף פרק ו' מהלכות ערכין וחרמין וכו'" (שם סי' ל"ט).

על רבינו מביא הגה"ק בעל בן איש, משם בנו הגאון רבי יעקב זצ"ל מאמר הגמרא (יומא פז). כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ומפרש על פי מעשה שאירע אצל רבינו, שרצו דייני העיר לחתום בהיתר עגונה, שהעידו על בעלה שמת, ולפי האמת טעו, כי היה עדיין בחיים. והנה רבינו והרה"ג מהר"ם סוזן ז"ל לא רצו לחתום בפסק דין של היתר עגונה, כי היה לבם נוקפם ולא הסכימו. ולבסוף הותרה על פי חכמים שבעיר, ואח"כ בא הבעל, ונגלה ע"י מעשה נורא הפלא ופלא [כלשון הבן איש חי, ואינו כותב איך נתגלה].

(בניהו יומא פז. ד"ה כל המזכה את הרבים, בן יהודע יבמות קכא. ד"ה אינסב)

למען הכלל

בשנת תפ"ג (1723 למס') התרבו הצרות על העדה היהודית בירושלים, אז שלחה הקהילה היהודית בירושלים את הראשון לציון רבי רפאל מיוחס זצ"ל לקושטא כדי לאסוף כספים להקלת מצב יהודי ירושלים. במגילת יוחסין של משפחת מיוחס, מתואר ביקור הראשל"צ ר' רפאל מיוחס אצל רבינו: בשנת תפ"ג לסדר וה' הצליח דרכו, שם רבי רפאל לדרך פעמיו, ויגיע לעת ערב עם משרתו שליווהו בדרך לעיר יפו. בזכות שליחותו הקדושה הזמין ה' לפניו אוניה, ויצא מיד בספינה מהירה לתוגרמה. כעבור חמישה ימים מאז צאתו את עיר הקודש הגיע רבי רפאל מיוחס לעיר המלוכה קושטא. בהגיעו למחוז חפצו, שם רבי רפאל מיוחס את צעדיו לבית מדרשו של גדול רבני טורקיה, הגאון רבי יהודה רוזאניס בעל משנה למלך על הרמב"ם. הגאון הזה פאר הדור והדרו, קיבל את החכם הירושלמי בסבר פנים יפות ובאהבה רבה. וישלח הגאון בעל משנה למלך איגרת להשר והטפסר העומד בשער המלך כמוהר"ר סיניור גיליבי זונאנה, והזמין אל ביתו, וסיפר לו את צרת ירושלים ואת הרדיפות שהיא סובלת מידי הערלים. למחרת היום נתן סיניור גיליבי זונאנה מלוא חופנים כסף עבור עניי ירושלים להחיות לב נדכאים כיד ה' הטובה עליו, וגם השתדל בחצר הסולטן לטובת עניי ירושלים.

בשנת תפ"א (1721 למס') הגיע הגאון רבי אפרים נבון זצ"ל, בעל מחנה אפרים בשליחות כוללות ירושלים לעיר קושטא עיר מולדתו. רבינו הכיר את רבי אפרים עוד מימי נעוריו, ומכין שהכיר בכשרונות של רבי אפרים הפציר בו להשאר בקושטא, ומינה אותו לדיין, וכך נשאר רבי אפרים בעיר מולדתו.

הידידות בין שני גדולי דור אלה רבי אפרים נבון ורבינו הלכה וגדלה כל ימי שבת שני ריעים אלה יחד בעיר קושטא. רבינו היה עוסק בביאורו על הרמב"ם, ורבי אפרים היה עוסק בחיבורו - שניהם נשאו ונתנו בידידות וריעות בדבר הלכה. ידידות זו משתקפת היטב בפסקי הלכה

שבספר מחנה אפרים. רבי אפרים ביקש הסכמת רבינו לפסקיו, והוא הוקיר ושיבח את בעל מחנה אפרים. וכה אנו קוראים בספר מחנה אפרים הלכות שבועות: "הנראה לעניות דעתי כתבתי, דעתי נוטה להתיר בתנאי אם יסכימו עמי גדולי המורים הרבנים המובהקים אשר בעיר ואם בישראל בקושטנדינא (Konstantiniyye), ובפרט לדעתו דמר אני צריך, הוא הרב המופלא אבי התעודה כמוהר"ר יהודה רוזאניש ה"י". על זה ענה לו רבינו: "ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת החכם השלום הדיין המצויין, עצום ורב, ובלתי סור מן המצוה אשר פקד עלי, באתי על החתום ואומר שיש להתיר בנידון זה ע"י שאלה, כאשר הורה גבר".

כשהיה הבעש"ט זי"ע באיסטמבול, נכנס אצל רבינו. הבעש"ט סיפר לגאון על גודל יסורי הגלות שסובלים אחיו היהודים יושבי פולין מן השר הצורר מושל מדינתם. רבינו בשמעו כל זאת נכמרו רחמיו מתוך רוב צער ועגמת נפש על הלחץ זה הדחק של אחיו בני ישראל, והוא הטה ראשו לאחוריו, ונאנח. הבעש"ט אמר על זה: "כי באנחתי ניתק את השר ממקומו".

(כתבי ר"י שוב מערכת הבעש"ט, ויש שדוחים סיפור זה, מכיון שזה לא מסתדר כ"כ ע"פ השנים)

הנה לפנינו סיפור נפלא, איך סובבו שתלמיד חכם מארץ ישראל יגיע בדרך פלא לעירו של רבינו, בכדי לפתור לו ספק שנתעורר אצלו. אחד מגדולי ישראל שהתגוררו בארץ ישראל היה הגאון רבי ישראל מאיר מזרחי זצ"ל, בעל מחבר ספר פרי הארץ, ואחיו היה הגאון רבי משה מזרחי זצ"ל שכינה כראשון לציון בארץ ישראל, וחיבר את הספר אדמת קודש. פעם נחלש מאד, ועל פי עצת רופאים נסע ליפו להתרחץ במימי הים. בהגיעו ליפו ראה ספינה עוגנת על החוף, ויעל אל הספינה פנימה, כי זו לו פעם ראשונה שראה ספינה. בעלותו על סיפונה, עמדה מוכנה להפלגה, עקב הרוח החזקה אשר החלה נושבת שלזה חיכה רב החובל זה ימים רבים. בהפלגתו לא נתן רב החובל לרבי ישראל מאיר לרדת, כי אצה לו הדרך, ורוח נושבת זו חבל היה לו להחמיץ. כעבור שלשה ימים הגיעה הספינה לקושטא.

בערב שבת קודש ברדתו מן הספינה, לא ידע אנה לפנות, ובפגשו יהודי לקחהו לביתו, ושבת שבתו אצלו. הוא התעניין אצל המארח על מקום ישיבה או בית המדרש, וענהו, כי הנו צייד דגים, וכל ימיו נמצא על יד הים, ואינו מכיר את העיר. רק זאת ידע לספר, כי לא רחוק מכאן נמצא חכם אשר במוצאי שבת מתאספים אצלו כל חכמי העיר. לאחר שהבדיל במוצאי שבת לקחו הדיג אל בית החכם, שם נודע לו כי הרב הנו הרב יהודה רוזאניס בעל משנה למלך, ושם מתאספים תלמידי חכמים ודנים להתיר ספיקותיהם.

בהיותו בבגדי חול עמד מן הצד, ושמע איך רבינו מתיר כל משאלות והספיקות עד אחד, ורק בדבר אחד לא מצא פתרונו. הלך רבי ישראל מאיר לחדר הסמוך, ביקש עט ודיו וכתב מה שנראה לדעתו ליישב הקושיא אשר התקשה רבינו ולא ידע לפותרה. לאחר שהתפזרו כולם, הניח הפתק על מקום מושבו של רבינו, עם התשובה להתרת הספק, והלך לדרכו.

למחרת מצאו הפתקא עם התשובה הנכונה לקושיא אשר נשאהר ללא מענה. וימציאוהו רבינו, אחר שהביט בה ארוכות, אמר: "נראה שאחד מתלמידי בעל מחבר ספר 'אדמת קודש' נמצא כאן, והוא אשר כתב חידוש זה". לעת ערב הכירוהו בני הישיבה, וביאווהו אל רבינו, והציג עצמו שהנו בעל פרי הארץ, שזה עתה יצא לאור, והוא אחיו של בעל אדמת הקודש רבי משה, ויהי לפלא. וסיפר כל הקורות איתו, ויתנו לו כסף ומתן להוצאות הדרך. ביום השלישי הגיעה ספינה

הנוסעת ליפו, הרוח נשבה לפי חפצם, והגיעו ביום הששי לשלום לעיר יפו. ולפעמים נסעה אניה דרך זו עד חודש ימים או חדשיים בהעדר רוח נושבת. (פרקים בתולדות עם ישראל ח"ב)

לוחם מלחמות ה'

בימי ילדותו של רבינו היו קהילות טורקיה כמרוקחה מחמת הופעת משיח השקר ש"ץ ימ"ש. גם אחרי שנביא השקר הזה התאסלם [גע'שמד], המשיכו תלמידיו לבלבל את הקהילות. ועוד דור אחרי זה היו ספיחי השבתאות קיימים. רבינו היה מן הרודפים את כת השבתאים ואת הנוטים אחריהם. בזכרוננו עמדו לעיניו המקרים שחזה בילדותו, השואה שהביאה כת השבתאים על יהודי ארצות הקדם. רבינו היה בין הראשונים לחתום על האגרת ששלחו רבני קושטנדינה לכל תפוצות ישראל בשנת תע"ד (1714 למס'), להראות תעתועי הנוכל נחמיה חיון. וכן הסכים ואישר מכתבם של חכמי ירושלים בשנת תע"ה נגד חיים מלאך ומעשיו המכוערים.

שנים רבות אחרי שהוטל החרם על נחמיה חיון בקושטנדינא, שב ההוא לעיר הבירה והשתדל בכל האמצעים שיתירו החרם על ידי רבני העיר, אך לא היה שומע לו. לבסוף מצא חן בעיני הגביר רפאל מאנילה, פקיד בית היוזיר הגדול איברהים פחה (Ibrahim Pasha), והשיג בעבורו שכר שתי אריות גרוש (Kuruş) לשבוע, כי הקהילה לא רצתה לראות פניו. על ידי השפעת הגביר רפאל מאנילה על היוזיר, יצאה גזירה מלפניו על רבני העיר להתיר החרם. ימים רבים סרבו החכמים בדבר הזה, אך לבסוף רבינו ושני חכמים אחרים רבי שמואל הלוי ורבי יוסף בכמזה"ר ישעיה מיטראני נאותו להתיר.

באחת מתישובותיו (משנה למלך הלכות גירושין פ"ג ה"ג) של רבינו, מובא מעשה הקשור לספיחי כת הש"ץ: "ודע דמעשה היה בקושטא בש"מ שגירש את אשתו, והיה האיש ההוא מאשכנז. מיום בואו לקושטא החזיק עצמו בשם נפתלי, והיה עולה לספר תורה בשם זה. זולת האשכנזים לפעמים היו קורין אותו הירש. ובשעת ריצוי לסופר הגט, גילה סודו כי שמו מיום הולדתו צבי, אלא שבבואו לקושטא לא הונח לו בשם זה, כדי שלא יאמרו שהוא מכת ש"ץ ימ"ש, ולכן החזיק עצמו בשם נפתלי. אמנם בחתימתו לא זו מחבב שמו הראשון, והיה חותם נפתלי צבי הירש. וכך כתב בכתובתה, באופן דלא רצה לעקור שם צבי, אלא שעשאו טפל".

ספריו

החיד"א מעיד ששמע מזקני קושטא כי רבינו לא עלה בדעתו להדפיס ספריו מרוב ענוותנותו, כי חשב מה זה יתן לפום רבנן. ואילו בעל אור החיים הק' כתב כי רבינו לא רצה להדפיס ספריו, פן יבוא אדם שלא הבין כוונתו וישיג עליו בקושיות, ויראה עצמו חכם בעיניו, בעוד שבכלל לא הבין דברי רבינו. וכך הם דברי האור החיים הק' (פרי תואר פ"ד ה"ג): "שפתים יושק פי חכם גאון טהור נפש, חד בדרא, קדוש ה' יאמר לו, אדוננו הרב הנאדר בחכמת התורה, הוא ידיד ה' כמוהו"ר יהודא רוזאניס זלה"ה, אשר שמענו כי חושש היה להדפיס אמרותיו הטהורות, לבל יעמד חי מישהו ויטעה בהבין, ויחשוב כמשיג, ונמצא כמתעתע".

מטעם זה לא סידר רבינו את ספריו לדפוס, אם כי כתב ספרים רבים. רק אחרי פטירתו הביא הגאון רבי יעקב כולי זצ"ל, בעל מחבר ילקוט מעם לועז את ספריו לדפוס. נוסף לכך נגנבו

שלושה ספרים בכתב יד מביתו של רבינו. וכך כתב רבי יעקב כולי בהקדמת פרשת דרכים: "בהיותי סובב הולך דרך העברה לתקן את הדרכים הדרשות, אשתומם שעה חדא, וידי נטפו מר מעוצר רעה ויגון, כי רובא דמינכר אורייתא דוליה היא חסורי מחסרא, גזלה יש כאן. והנה שלושה ספרים ארוכים ומתוקנים מזה ומזה הם כתובים ספו תמו, נאמרה שליחות יד למטה, חבל על דאבדין. ועוד זאת רעה חולה שרוב הענינים הם אדוקים זה בזה, ודברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, יען המוחבר סמך על מה שכתב במקום אחר, ואין אתנו יודע עד מה, הלוא לאמונה כבר מלתי אמורה לאיש אשר אלה לו, אשר שלח ידו בבלע אל הקודש, אל יהיה ברוך, הוא כבה אורו של עולם".

ואלה הן החיבורים שהשאיר אחריו ברכה: פרשת דרכים, דרשות נפלאות. משנה למלך על הרמב"ם. דרך מצותיך, על ענין המצות. הגהות על ספר החינוך, והגהות על הטור.

הנה לפנינו סיפור נפלא, איך בזכות שבעל האמרי בינה חרד לכבודו של רבינו, עמד זה זכות זה לנכדו. פעם אחת למד הגאון רבי מאיר אויערבאך זצ"ל, בעל אמרי בינה עם נכדו אחת מסוגיות הש"ס. כשהגיעו לחידוש מסויים שהדפיסו הגאון בספרו, נענה ואמר לנכדו: "אם ביום מן הימים יאמר לך אדם שנתעלמו מזקינך בספרו אמרי בינה דברי המשנה למלך על הרמב"ם, אף אתה אמור לו שאין הדבר כן, אלא שנעלמו מהמשנה למלך דברי התוספות. ומה שהתעלמתי ולא הבאתי דבריו להשיג עליהם, רק כתבתי מנפשי בדרך אחר, הוא משום שחסתי על כבודו הגדול. והיות שרבותינו בעלי התוספות לא סבירא להו כן, לא רציתי לכתוב ולפרסם שדברי המשנה למלך סותרים לתוספות, לכן לא הבאתי דבריו רק כתבתי סתם".

כדברים האלה אמר הגאון רבי מאיר אויערבאך לנכדו הצעיר בעת למדו עמו. מאז עברו שנים הרבה, הגאון נפטר לבית עולמו, והנכד גדל והיה לתלמיד חכם מופלג ומרביץ תורה, ועמד בראש ישיבה חשובה בעיה"ק ת"ו. כעבור חמישים שנה מהמעשה דלעיל, כשהלחץ זו הדחק גברו מאד בישיבה, נטל הראש ישיבה, נכדו של האמרי בינה את מקל הנדודים בידו, והפליג לארה"ב, לעורר נדיבי עם באמריקא הרחוקה, לתרום למען עמלי תורה בישיבתו בירושלים.

במהלך נדודיו בערי אמריקא הגיע ראש הישיבה לשוב אחד, והיה נהוג שם שהמשולחים צריכים לפנות תחילה לגבאים הממונים על תור המגביות, והם המסדרים ומחליטים שבת של מי הוא, וקובעים אימתי יגיע תור המשולח לאסוף מעות ראש הישיבה. נכד האמרי בינה פנה אל הגבאים, וביקש רשות לערוך מגבית. ענו ואמרו לו: "זה עתה נמצא פה משולח אחר, ואין שני משולחים משמשים בערבוביא". על כן עצתם אמונה שישע ראש הישיבה מכאן למקומות אחרים, ויקבעו לו מועד למגבית, ואז ישוב לכאן וערוך את המגבית לטובת ישיבתו. ראש הישיבה נכד האמרי בינה הסכים להצעתם, וקבעו לו מועד אחר לעריכת המגבית.

משם חזר למלונו ללינת לילה, וגמר בדעתו, כי מאחר שאין לו מה לעשות כאן, יקום בבוקר וילך לדרכו על מנת לחזור כשיגיע הזמן. והנה בבוקר פגש באורח בעל הדרת פנים המתהלך הלך ושוב, והוא שקוע במחשבותיו וחזותו מוכיח עליו שרוחו סוערת בקרבן, ומוחו עסוק בלימודו, ופניו לוהטים אש אהבת התורה מאורייתא דקא מרתחא ביה. אחרי שחקר מי הוא האיש המורם מעם, נתוודע לו שהאורח הוא הגאון הגדול הרי"ב זצ"ל אב"ד צפת, שיצא טבעו

בעולם לגאון אדיר עמקן וחרף עצום. נתברר לו שגם הרידב"ז בא לכאן למטרה זו עצמה, לערוך מגבית ולדפוק על פתחי נדיבים. ולפי שהרידב"ז הקדים להרשם אצל הגבאים, המגבית שלו קודמת, ובעבור כן דחו את ראש הישיבה נכד האמרי בינה למועד אחר.

הרידב"ז נתן שלום לראש הישיבה, ושאל אותו: "מי אתה? ומאין באת?" השיבו שהוא נכד הגר"מ אוירבאך מעיה"ק ירושלים. כששמע האורח שהאיש עומד לפניו הוא נכד האמרי בינה, אמר לו: "מזקינך האמרי בינה נעלם משנה למלך מפורש". כששמע הראש ישיבה את דבריו של הגאון הרידב"ז, נצנץ במוחו אותו מעמד לפני יובל שנים, כשלמד עם זקינו, וצפו ועלו בזכרונם הדיבורים שאמר לו אז 'אם יאמר לך אדם שנעלמו מזקינך האמרי בינה דברי המשנה למלך, אף אתה תשיב אמרו לו, אדרבה מהמשנה למלך נעלמו דברי התוספות'. וענה ואמר להרידב"ז: "מזקיני לא נעלמו דברי המשנה למלך, אלא מהמשנה למלך נעלמו דברי תוספות".

כששמע הרידב"ז שהלה אומר על המשנה למלך שנעלם ממנו תוספות מפורש, שאל מיד היכן בש"ס נמצא התוספות הזה הסותר לדברי המשנה למלך. ומיד החל הרידב"ז להעביר בזכרונם את דברי התוספות מתחילת הש"ס, ועבר בזכרונם על כל התוספות של מסכת ברכות. כשגמר הביע אומר: "אין תוספות כזה בכל מסכת ברכות", ומשם עבר למסכת שבת, ובדק בזכרונם את כל דברי התוספות עד גמירא, ואמר: "אין תוס' כזה במסכת שבת".

כך העביר במוחו את דברי התוספות מסכתא אחר מסכתא, עד שהגיע לבבא קמא, והעביר במוחו את דברי התוספות מתחילת המסכתא, עד שנזכר שאכן יש כזה תוספות במסכת בבא קמא. ואמר בהתפעלות: "פלאי פלאות, אכן אמת הדבר כי דברי תוס' בב"ק נעלמו מהמשנה למלך", והודה ולא בוש לאמר לנכד האמרי בינה: "מאד צדקו דברי זקינך הגאון". והוסיף הרידב"ז ואמר: "אם כן שעד כדי כך היה זקינך שפל רוח, שזוהר שלא להזכיר דבר שישתמע ממנו שנעלמו דברי התוספות מהמשנה למלך, א"כ הנני מוותר על זכותי למגבית שבת זו. והנני נוסע מכאן, ואתה פה עמוד, ומקומי ניתן לך לערוך המגבית".

פטירתו

בשנת תפ"ה (1725 למס') חלה רבינו את חליו האחרון, ולא קם עוד מהמטה אשר שכב עליה משך שנתיים. רבי יעקב כולי תלמידו כתב: "כי זה שנתים ימים ביום פקדי לחזות בנועם ה', חזותיה לרבי מצער נפשיה ברמיה טובה. אמר מר: "קרבה שנת השבע שנת השימיטה", כדרכו לדבר בבדיחותא, ובזה רמז שכבר הרגיש שקרב קיצו - שנת השבעים לימי חייו.

ביום שמיני של פסח שנת תפ"ז (1727 למס') הסתלק רבינו לבית עולמו. בכל מרחבי הממלכה העות'מנית (Ottoman Empire) ספדו לו, ובקושטא ספד לו קרובו רבי אברהם רוזאניס.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מקורות: מאורות בשמי היהדות

מגיד משנה לנוער

פרשת צו

ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כִּס

"צו את אהרן ואת בניו לאמור זאת תורת העלה וגו'" (ו-ב). שטייט אין תורת כהנים (ו' א') צו איז א לשון פון זרז יעצט און פאר אלע דורות, זאגט רבי שמעון שפעציעל דארף מען מזרז ביי א פלאץ וואס עס קאסט געלד. פרעגן די מפרשים (ע' כלי יקר) די מצוה קאסט דאך נישט קיין געלד, אויף דארף מען פארשטיין פארנוואס דוקא רבי שמעון זאגט די מירא.

מעשה ברבי יוחנן שגנבו לסטים ממונ

קען מען זאגען עס שטייט אין ירושלמי (תרומות מז.) רבי יוחנן האט פארציילט אז גנבים האבין איהם בא'גנב'עט. ער איז ציין אין בית המדרש, און רבי שמעון בן לקיש האט איהם געפרעגט א שאלה, אבער רבי יוחנן האט נישט געענטפערט, האט ער איהם נאך אמאל געפרעגט, און רבי יוחנן האט ווייטער נישט געענטפערט. האט רבי שמעון בן לקיש געפרעגט פארנוואס ענטפערט ער נישט. האט רבי יוחנן געזאגט אלע איברים זענען אנהענגיק אין הארץ, און די הארץ איז אנהענגיק אין די טאש, און פארדעם האט ער יעצט נישט קיין ישוב הדעת צו ענטפערן. האט רבי שמעון בן לקיש געפרעגט וואס איז געשעהן. האט רבי יוחנן געזאגט מען האט איהם בא'גנב'עט. האט רבי שמעון בן לקיש איהם געזאגט ער זאל איהם ווייזען דעם וועג וואס די גנבים זענען געגאנגען. האט רבי יוחנן איהם געוויזען. רבי שמעון בן לקיש האט זיי געזעהן פון ווייט, און האט זיי נאכגעשריגען זיי זאלען צוריק געבען די געלד. האבין זיי געזאגט אויב דאס איז רבי יוחנן וועלען זיי צוריק געבען א האלבע. האט רבי שמעון געזאגט איהר דארפט אלעס צוריק געבען, און זיי האבין אלעס צוריק געגעבען.

הגם שיש לו חסרון כִּס יזרז עצמו ללמד

און אזוי האב איך געהערט אויף דעם סמ"ע ווען ער האט געלערנט איז געווען פאר איהם א טאש פיל מיט געלד, כדי ער זאל זיך קענען בעסער קאנצענטרירען. און אזוי האט מען אויף געזאגט אויף דעם רבינו תם, ווען ער האט געוואלט לערנען א שווערע הלכה, האט ער געלייגט פאר זיך א הויפען געלד, כדי ער זאל שפירען א ברייטקייט (מהר"ל ליקוטים אות ק"ג). מיר טרעפען אז חז"ל דרש'ענען (זבחים קי.) אויף דעם פסוק, איינער וואס איז עוסק אין די פרשה פון עולה איז כאילו ער האט מקריב געווען אן עולה. און פארדעם זאגט דא רבי שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כִּס, ווייל ווען מען לערנט דארף מען שפירען א ברייטקייט.

רבי שמעון לשיטתו

עס שטייט אין גמרא (ברכות לה:) רבי ישמעאל און רבי שמעון האבען זיך געקריגט, רבי שמעון האט געזאגט אויב מען וועט א גאנצע צייט זיין פארנומען מיט די ארבייט, וואס וועט זיין מיט די תורה. קומט אויס אז ער האלט אז מען טאר נישט עוסק זיין אין צרכי עולם הזה, אזוי ווי ער האט געזאגט (שבת לג:) מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה. פארדעם זאגט דייקא רבי שמעון די מירא ווייל ער גייט לויט זיין שיטה, ביותר צריך לזוז במקום שיש שם חסרון כס.

חג הפסח

שכינה מצטערת בצער האדם

"מן המצר קראתי י"ה ענני במרחב י"ה ה' לי לא אירא". עס שטייט אין גמרא (סנהדרין מו.) ווען א מענטש האט צער איז די שכינה כביכול אויף בצער. פארדעם דארף דער עיקר צער זיין וואס די שכינה האט צער, און נישט אויף די אייגענע צער. ווען הקב"ה זעהט אז דער מענטש איז זיך מצטער מיט צער פון די שכינה, העלפט איהם הקב"ה וועגן זיין צער.

כשמתפלל על צער השכינה נענה

דאס זאגט דער פסוק "מן המצר קראתי י"ה", ווען איך בעט פאר צער השכינה און נישט פאר מיין צער, דעמאלס "ענני במרחב י"ה", השי"ת הערט אויס מיין געבעט. "ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם", דער אייבישטער העלפט מיר. איז דאס איז אויך פשט אין פסוק (שמות טו:ב) "עזי וזמרת י"ה", ווען איך דאווען פאר 'עזי וזמרת י"ה', צער השכינה, דעמאלס וועט זיין 'יהי לי לישועה'.

עיקר הבקשה בשביל צער השכינה

דאס איז אויך פשט אין פסוק "אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני וגו' אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני צרה וגיון אמצא". אפילו עס טרעפט זיך ביי מיר אסאך צרות, מיט דעם טוה איך 'בשם ה' אקרא' - מיין עיקר געבעט איז וועגן צער השכינה.

תנאי לקבלת התורה שמיעת האזן

און פארנואס הערט מען נישט דעם בת קול? ווייל עס קומט נישט אן צו די אויערן, ווייל זיי זענען פארשטאפט דורך דעם וואס דער מענטש האט זיי מטמא געווען מיט הערען זאכען וואס מען טאר נישט, און דאס אליין איז א עלבון פון די תורה אז מען הערט נישט דעם בת קול. מיט דעם קען מען ערקלערען וואס חז"ל זאגען (אבות שם) די תורה איז מען קונה מיט אכט און פערציג זאכען, און איינער פון זיי איז 'שמיעת האזן' - דער אויער זאל וועלן הערען און דערהערען.

יארצייטען פון צדיקים

הגה"ק רבי יהודה רוזאניס זצוק"ל
בעל משנה למלך ופרשת דרכים

כ"ב ניסן תפ"ז

רבי יהודה, דער בעל משנה למלך אויף דעם רמב"ם, איז געבוירען אין יאהר תי"ז אין די שטאט קושטא אין לאנד טורקיי, צו זיין טאטע רבי שמואל רוזאניס זצ"ל.

דער שטייגער פון דעם משנה למלך איז געווען נישט פסק'ענען א הלכה אויב ער האט נישט אריינגעקוקט אין ספר, אפילו ער איז געווען א גרויסער תלמיד חכם. און אזוי שרייבט דער חיד"א (שיורי ברכה ח"מ ס' י'): "איך האב געהערט פון הרב החסיד המופלא מהר"ר גדליה חיון זלה"ה, אז אין זיינע יונגע יארען איז ער געגאנגען צום גאון רבינו מהר"ר רוזאניס זלה"ה פרעגן א הלכה אין איסור והתר. האט דער משנה למלך געעפענט דעם שולחן ערוך, און האט געזאגט: "קוק מין קינד, דער שולחן ערוך זאגט אזוי", און האט געליינט דעם לשון אין שולחן ערוך. און עס איז באוואוסט די גרויסקייט פון דעם משנה למלך, וואס איז געווען זייער מפורסם מיט זיין בקיאות און זיין זכרון, מיט דעם א דין וואס שטייט אין שולחן ערוך האט ער נישט געוואלט פסק'ענען ווילאנג ער האט נישט געעפענט דעם שולחן ערוך. און מיר יתמי יתמי, וואס אונז האבען אסאך חסרונות און מיר פארגעסען שנעל, ווי זאלען מיר זיך נישט שעמען פסק'ענען אן אריינקוקען אין ספר?"

די פאלגענדע געשיכטע איז א וואונדערליכע מעשה, ווי פון הימעל האט מען צוגעפירט אז א תלמיד חכם פון ארץ ישראל זאל קומען צו די שטאט וואו דער משנה למלך האט געוואוינט כדי איהם פארענטפערן א שאלה וואס ער האט געהאט. איינער פון די גדולי ישראל וואס האבען געוואוינט אין ארץ ישראל איז געווען דער גאון רבי ישראל מאיר מזרחי זצ"ל, דער מחבר פון ספר פרי הארץ, א ברידער פון הגאון רבי משה מזרחי זצ"ל וואס איז געווען דער ראשון לציון אין ארץ ישראל, און האט מחבר געווען דעם ספר אדמת קודש.

איינמאל איז רבי ישראל מאיר שוואף געווארען, און די דאקטורים האבען איהם געזאגט ער זאל פארען קיין יפו צום ים, וועט דאס זיין א רפואה פאר איהם. ער איז געקומען קיין יפו, און האט געזעהן א שיף ביים האפען, איז ער ארויף אויף דעם שיף, ווייל ער האט גאָר קיינמאל נישט געזעהן א שיף, האט ער געוואלט זעהן ווי עס קוקט אויס. אבער ווען ער איז ארויף אויף דעם שיף, האט די שיף אנגעהויבען צו פארען, ווייל דער קאפיטאן האט שוין געווארט דריי טעג עס זאל קומען א וויגד זאל רוקען די שיף, און פונקטליך ווען רבי ישראל מאיר איז ארויף אויף דעם שיף האט געבליאזען א שטארקע וויגד, און עס איז געפארען. און ער האט נישט געלאזט פאר רבי ישראל מאיר אראפ גיין, ווייל ער האט זיך געאיילט. גאָר דריי טעג איז די שיף אנגעקומען אין קושטא.

עס איז געווען ערב שבת קודש, ער איז אראפ פון שיף, אבער ער האט נישט געוואוסט וואו

צו גיין. אויף דעם וועג האט ער געטראפען א יוד, ער האט פארציילט אז ער איז אַנגעקומען אין ארץ ישראל, האט איהם דער יוד געזאגט ער זאל קומען צו איהם אויף שבת. ער האט געפרעגט וואו איז דא אין שטאט א בית מדרש אדער א ישיבה, האט איהם דער יוד געענטפערט אז ער איז א פישכאפער און ער וואוינט דא געבען ים, און ער קען נישט די שטאט. נאר דאס ווייס ער יא, נישט ווייט פון דא איז דא א חכם וואס מוצאי שבת קומען זיך צאם ביי איהם די תלמידי חכמים פון שטאט.

נאך הברדלה האט דער פישכאפער געוויזען פאר רבי ישראל מאיר וואו די שטוב פון דעם חכם איז. ווען ער איז אריין, איז ער געוואר אז דער חכם איז דער משנה למלך, און מען איז זיך צאמגעקומען, פושט זיין די שאלות. ווייל רבי ישראל מאיר האט געהאט וואקעדיגע קליידער, איז ער געשטאנען אין זייט, און ער האט צוגעהערט ווי דער משנה למלך איז פושט די ספקות. אבער אויף איין שאלה האט ער נישט געוואוסט קיין תשובה. רבי ישראל מאיר איז געגאנגען צום דערגעבענדיגען צימער, ער האט געבעטען א פעדער מיט טינט, און ער האט געשריבען א תשובה אויף די שאלה. נאך וואס אלע זענען ארויס, האט רבי ישראל מאיר געלייגט די צעטעל אויף דעם פלאץ פון משנה למלך, און ער איז געגאנגען.

אינדערפרי האט דער משנה למלך געזעהן די תשובה, האט ער געזאגט: "דאס איז זיכער א תלמיד פון בעל מחבר ספר 'אדמת קודש' - ער האט געשריבען דעם חידוש". בינאכט האבען די תלמידי חכמים דערקענט רבי ישראל מאיר, און מען האט איהם געברענגט צום משנה למלך. ער האט געזאגט אז ער האט מחבר געווען דעם ספר פרי הארץ, וואס איז יעצט ארויס, און ער איז דער ברידער פון דעם מחבר ספר אדמת הקודש, רבי משה. ער האט פארציילט וויאזוי ער איז אַנגעקומען קיין קושטא. דער משנה למלך האט איהם געגעבען געלד ער זאל קענען אהיימפארען. (פרקים בתולדות עם ישראל ח"ב)

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מזל טבא וגדיא יא'י

לידינו הר"ר שמשון מאנהייט שליט"א
לרגל הולדת בתו בשעטו"מ

לידינו הר"ר נפתלי גאטטעסמאן שליט"א
לרגל אירוסי בתו עב"ג בשעטו"מ

זמני המועד ותפילה

ערב שבת (י"ג ניסן) - סוף זמן שריפת חמץ..... 11:38

הדה"נ..... 7:13

מנחה ערב שבת..... 7:50

שבת ער"פ (י"ד ניסן) - שחרית..... 6:30

סוף זמן אכילת חמץ..... 10:20 | סוף זמן ביטול חמץ..... 11:38

מנחה שבת..... 7:45

ב' ימים יו"ט - שחרית..... 9:15

מנחה..... 7:55

חול המועד

שחרית: 8:30 מנין כ"ק אדמו"ר שליט"א..... למעלה

בביתהמ"ד..... 5:30 | בחדר ב'..... 8:00

בביתהמ"ד..... 9:00 | בחדר ב'..... 6:00

בביתהמ"ד..... 7:00 | בחדר ב'..... 9:30

בביתהמ"ד..... 7:30 | בביתהמ"ד..... 10:15

מנחה: 5:30 • 5:00 • 4:00 • 1:45

8:00 • 7:30 • 7:00 • 6:30 • 6:00

מעריב: 10:30 • 10:00 • 9:30 • 9:00 • 8:40

עריכת השלחן - יום ד' (ליל ג' דחווה"מ) בלילה בשעה 9:30

שבועי ואחרון של פסח

מנחה ערב שבת שש"פ..... 7:45

עריכת השלחן - ליל שבועי ואחרון של פסח..... 11:15

שחרית - ב' ימים יו"ט..... 9:15

מנחה שבת שש"פ..... 7:50

אחרון של פסח - מנחה ונעילת החג..... 7:00